

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการนำร่องการบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่จังหวัดตรัง

โดย

นายสุรพล	วิชัยดิษฐ์
นายสมเกียรติ	ดวงมณี
นายเดโช	พลายชุม
นายมานพ	ช่วยอินทร์

ภายใต้ความร่วมมือของ...

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

บทคัดย่อ

โครงการนำร่องการบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (ศตจ.ตรัง)

คณะทำงาน

นายสุรพล วิชัยดิษฐ นายสมเกียรติ ดวงมณี นายเดช พลายุชม นายมานพ ช่วยอินทร์

โครงการนำร่องการบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (ศตจ.ตรัง) เป็น ๑ ใน ๑๓ จังหวัดนำร่องการบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่าง ๓ ฝ่าย คือ กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการปกครอง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยศูนย์ประสานงานสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน (ศตจ.ปชช.) โดยกำหนดประเด็นนำร่อง ๒ ประเด็นคือ กรณีปัญหาที่ดินทำกิน และกรณีปัญหาน้ำสิน ใช้กระบวนการจัดการความรู้เข้าไปถอดชุดประสบการณ์ตลอดเวลาของการดำเนินโครงการ เพื่อนำความรู้ที่ได้จากพื้นที่นำร่องของทั้ง ๒ ประเด็น ไปขยายผลทั้งเพื่อขยายพื้นที่ในระยะต่อไป และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อภาคีการพัฒนาทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับ ๒ ประเด็นดังกล่าว กลุ่มเป้าหมายหลักคือ กลุ่มผู้เดือดร้อนที่มาลงทะเบียนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่ไม่ได้มาลงทะเบียนในพื้นที่นำร่อง

กรณีปัญหาที่ดินทำกิน จังหวัดตรังมีกรณีปัญหาที่ดินทำกินเรื้อรังสะสมมายาวนาน กลไกการคัดเลือกพื้นที่นำร่องประเด็นปัญหาที่ดินทำกิน ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาตามนโยบายของรัฐบาลภายใต้กระบวนการทำงานของศตจ.จังหวัดและศตจ.ชาติ ซึ่งภาคประชาชนและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องคาดหวังว่า “กลไกการทำงานครั้งนี้จะเป็นกลไกใหม่ที่มีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ดินพื้นที่นำร่องอย่างชัดเจน” จากการทำงานของภาคีทุกส่วน การศึกษานำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนวทางแก้ปัญหาที่ดินทำกิน ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว สอดรับกับการแก้ไขปัญหาที่ดินของศตจ.จังหวัดตรัง ซึ่งมีรายงานว่าจากจำนวนผู้เดือดร้อนที่มาลงทะเบียนจำนวน ๔๕,๕๕๐ ราย ก่อนที่จะเกิดโครงการนำร่องฯ แก้ปัญหาได้เพียงร้อยละ ๘ ของผู้เดือดร้อนเท่านั้น การเข้ามาของโครงการนำร่องฯและคัดเลือกรณีปัญหาที่ดินทำกินขึ้นมาศึกษาจึงถือว่ามีความเหมาะสมยิ่ง

สำหรับพื้นที่นำร่องกรณีปัญหาที่ดินทำกินได้คัดเลือกเพื่อให้ครอบคลุมหลากหลายสภาพปัญหา เป็นพื้นที่ที่ไม่กว้างใหญ่มากนัก มีการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในการแก้ปัญหามาแล้ว และต้องเป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนอยากทำ จึงได้เลือกนำร่อง ๔ พื้นที่คือ แดงภูเขา ตำบลละมอ อำเภอ

นาโยง เขตที่ราบตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง และตำบลบ้านควน อำเภอเมือง และแถบชายทะเล ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา ซึ่งจากการศึกษาพบว่าแต่ละพื้นที่ที่มีความซับซ้อนทั้งระหว่างหน่วยงานที่เข้าไปใช้และชาวบ้าน ระหว่างหน่วยงานราชการด้วยกัน เกิดกรณีขัดแย้งข้อพิพาทตามมามากมายและยาวนาน

ผลจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า สาเหตุหลักของปัญหาที่ดินทำกินจังหวัดตรังมาจาก

- . การประกาศเขตพื้นที่ของหน่วยงานไม่ได้อยู่บนพื้นฐานข้อมูลที่เป็นจริงและมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนหรือเจ้าของพื้นที่ อีกทั้งก่อนทำการขีดแนวเขตไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้รับรู้อย่างทั่วถึง
- ๒. เมื่อเกิดกรณีปัญหาขึ้นเจ้าหน้าที่ยึดกฎหมาย เอกสาร เป็นหลัก ไม่ได้คำนึงถึงความเดือดร้อนของคนในชุมชน
- . มุมมองหรือทัศนคติเจ้าหน้าที่ ว่าชาวบ้านเป็นผู้บุกรุก ก่อความเดือดร้อน

แนวทางแก้ปัญหาดังกล่าวโดยภาพรวม

- . เปลี่ยนมุมมองหรือทัศนคติใหม่ว่าชาวบ้านคือผู้เดือดร้อน ไม่ใช่ผู้บุกรุก และมีสิทธิอันชอบธรรมในที่ดินที่บรรพบุรุษเบิกสร้าง
- . พื้นที่ที่มีความซับซ้อนหลายหน่วยงานและชาวบ้านควรจะร่วมกันเดินแนวเขตให้ชัดเจนรับรู้ร่วมกัน
- . ในเบื้องต้นควรจะรับรองสิทธิในการทำกินตามหลักฐานการครอบครองก่อน-หลัง
- . การแก้ปัญหาต้องศึกษาข้อมูลให้ครอบคลุมทุกด้านที่สำคัญคือประวัติศาสตร์การตั้งรกรากถิ่นฐาน สิ่งก่อสร้าง ของชุมชน วิเคราะห์เพื่อหาทางออกร่วมกัน
- . แต่งตั้งทีมเฉพาะกิจทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคประชาชน ศึกษาเพื่อหาทางออกโดยกลไกการบูรณาการการบริหารจัดการร่วมกัน ให้เป็นพื้นที่ที่น่าร่องอย่างจริงจัง

กรณีศึกษา “กระบวนการจัดทำแบบชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน” พื้นที่ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสิเกา, ตำบลบางหมาก อำเภอกันตัง, ตำบลในเตา อำเภอห้วยยอด, ตำบลหนองตรุด อำเภอเมือง, ตำบลวังมะปราง อำเภอสิเกา, ตำบลโพรงจระเข้ อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง วัตถุประสงค์การจัดทำแผนชุมชนเพื่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน โดยชุมชนสามารถเรียนรู้ตนเองและพัฒนากระบวนการเพื่อพึ่งตนเอง โดยใช้กระบวนการแบบชุมชนมีส่วนร่วม การดำเนินการคัดเลือกผู้แทนชุมชนพื้นที่ละ ๑ คน เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยชุมชน มีบทบาทในการประสานงานพื้นที่ทุกด้าน

จำนวน ๖ พื้นที่ ๖ คน โดยทำความเข้าใจร่วมกันในกระบวนการดำเนินการกรณีศึกษาตามขั้นตอนในการเคลื่อนงานการจัดทำแผนชุมชน

ผลการดำเนินงานพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชน โดยกำหนดแกนนำเป็นเป้าหมายสำคัญในการขับเคลื่อนงาน และบริหารจัดการกระบวนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบชุมชนมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรม สามารถทำไปสู่การพัฒนากระบวนการของชุมชนเพื่อชุมชนลุกขึ้นมาบริหารจัดการชุมชนร่วมกันได้เป็นอย่างดี

กระบวนการดำเนินงาน ได้รับความร่วมมือด้วยดีจากภาคีร่วมทั้ง สกว. พอช. ศตจ. มท. เครือข่ายแผนชุมชนพึ่งตนเอง ๔ ภาค ซึ่งผลจากการเคลื่อนงานนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน ชุมชนจะได้ข้อคิดแนวทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้กระบวนการค้นหาและวางแผน ซึ่งจะเชื่อมโยงกันทุก ๆ เรื่องในชุมชน รวมถึงประเด็นต่าง ๆ ที่ได้ขึ้นทะเบียนสย. ไว้กับศตจ.มหาดไทย

บทนำ

โครงการการบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่จังหวัดตรัง (ศตจ.ตรัง) ขณะนี้ถือว่าเป็นโครงการนำร่องรองรับนโยบายการแก้ปัญหาความยากจนของรัฐบาล เมื่อปลายปี ๒๕๔๙ รัฐบาลได้เปิดให้มีการลงทะเบียนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนรวม ๘ ประเด็นปัญหา และมีความพยายามในการแก้ปัญหามาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงเกิดพื้นที่นำร่องเพื่อศึกษาหารูปแบบ หาวิธีการ หาแนวทางในการแก้ปัญหาขึ้นในเบื้องต้น ๑๒ จังหวัดทั่วประเทศ สำหรับภาคใต้มีจังหวัดพัทลุง และจังหวัดตรัง

จากจำนวนผู้ลงทะเบียนทั้ง ๘ ประเด็นปัญหา โครงการนำร่องของจังหวัดตรังได้เลือก ๒ ประเด็นปัญหาหลักและเป็นปัญหาที่มีจำนวนผู้ลงทะเบียนมากที่สุด คือ ๑) ปัญหาที่ดินทำกิน และ ๒) ปัญหาน้ำดื่ม เนื่องจากเห็นว่าหากปัญหาทั้ง ๒ ประเด็นนี้ได้รับการแก้ไข หรือมีรูปแบบวิธีการมีแนวทางในการแก้ไข ปัญหาอื่น ๆ ก็จะลดน้อยลง หลังจากมีการปรึกษาหารือกันหลายต่อหลายครั้ง การเซ็นสัญญา ๓ ฝ่าย ระหว่างกระทรวงมหาดไทย โดยกรมการปกครอง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงเกิดขึ้นเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๔๘ โดยในจังหวัดตรังมีพื้นที่นำร่องประเด็นที่ดินทำกินมี ๔ พื้นที่ ส่วนพื้นที่นำร่องประเด็นน้ำดื่มมี ๖ พื้นที่ หลังจากนั้น กระบวนการในการศึกษาเพื่อหาแนวทางสู่ทางเลือกทางออกจึงได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังมาโดยตลอด

นับว่าเป็นมิติที่ใหม่ที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องแต่ละพื้นที่ให้ความร่วมมือในกระบวนการศึกษาทุกขั้นตอน ซึ่งจะเป็นแนวโน้มที่ดีต่อการหาวิธีการหรือแนวทางในการแก้ปัญหาพร้อมกันในอนาคต

หลังจากการดำเนินงานในพื้นที่เสร็จสิ้นตามที่กำหนดไว้ ได้จัดให้มีเวที “ผั่นกำลังภาคีแก้จนจังหวัดตรัง” เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมรับรู้ ให้ความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ ที่เป็นประโยชน์ภายใต้ข้อมูลที่คณะทำงานและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันศึกษารวบรวม และคาดว่าแนวทางหรือข้อเสนอแนะเหล่านี้จะได้นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อเกิดผลที่เป็นรูปธรรมต่อชุมชนอย่างจริงจัง นับว่าโชคดีที่จังหวัดตรังได้เป็น ๑ ในโครงการนำร่องอันจะเป็นบทเรียนที่สำคัญให้กับกรณีปัญหาพื้นที่อื่น ๆ จังหวัดอื่น ๆ ต่อไป.

ทีมงานโครงการนำร่องการบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (ศตจ.ตรัง)

ธันวาคม ๒๕๔๘

สารบัญ

หน้า

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ หลักการและเหตุผล	๒
๑.๒ วัตถุประสงค์	๔
๑.๓ กลุ่มเป้าหมาย	๔
๑.๔ พื้นที่เป้าหมาย	๔
๑.๕ ผู้รับผิดชอบโครงการ	๕
๑.๖ ระยะเวลาดำเนินโครงการ	๕
๑.๗ ภาวการณ์พัฒนาที่เข้าร่วมโครงการ	๕

บทที่ ๒ บริบทชุมชน

๒.๑ บริบทจังหวัดตรัง	๗
๒.๒ ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดตรัง	๑๔
๒.๓ สภาพปัญหา	๑๕
๒.๔ พื้นที่ศึกษานำร่อง	๑๕
๒.๕ การแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ	๒๐
๒.๖ ความร่วมมือกับภาคประชาชน	๒๓

บทที่ ๓ กระบวนการทำงาน กรณีปัญหาที่ดินทำกิน

๓.๑ การคัดเลือกพื้นที่ศึกษานำร่อง	๒๕
๓.๒ กลไกการทำงาน	๒๕
๓.๓ วิธีการและขั้นตอนการดำเนินงาน	๒๖
๓.๔ ปัญหาอุปสรรค/ข้อสังเกตจากการดำเนินงาน	๒๘
๓.๕ ผลจากการดำเนินงาน	๒๘
๓.๖ การเรียนรู้ปัญหาและการวิเคราะห์ตัวเองของชุมชน	๒๙
๓.๗ สรุปข้อมูลและสภาพปัญหาพื้นที่นำร่อง	๒๙
๓.๗.๑ ตำบลละมอ	๒๙
๓.๗.๒ ตำบลโคกสะบ้า	๔๓
๓.๗.๓ ตำบลบ้านควน	๕๒
๓.๗.๔ ตำบลไม้ฝาด	๗๔

บทที่ ๔ กรณีศึกษาประเด็นหนี้สินภาคประชาชน

๑. ความเป็นมา	๕๔
๒. วัตถุประสงค์	๕๔
๓. กลุ่มเป้าหมาย	๕๔
๔. กระบวนการดำเนินงาน	๕๕
๕. สร้างกลไกการทำงาน	๑๐๑
๖. กระบวนการจัดทำแผนชุมชน	๑๐๒
๗. กระบวนการเคลื่อนงานในพื้นที่จังหวัดตรัง	๑๐๕
๘. ขั้นตอนแบบการทำงาน	๑๐๗
๙. การจัดเก็บข้อมูลโดยการจัดทำบัญชีครัวเรือน	๑๑๔
๑๐. การเชื่อมโยงกับงานการวางแผนการเงิน	๑๑๕
๑๑. โดยสรุป	๑๓๗
๑๒. การเชื่อมโยงแผนกับการสนับสนุนงบประมาณจากส่วนต่าง ๆ	๑๔๑
๑๓. การเชื่อมโยงข้อมูลกับระบบข้อมูลระดับจังหวัด	๑๔๒
๑๔. ข้อวิเคราะห์ ข้อสังเกต ข้อเสนอแนะในภาพรวม	๑๔๓

บทที่ ๕ บทสรุป บทวิเคราะห์ และข้อเสนอแนะ

๕.๑ กรณีปัญหาประเด็นที่ดินทำกินทั้ง ๔ พื้นที่	๑๔๔
๕.๒ วิเคราะห์ภาพรวม	๑๕๖
๕.๓ แนวทางและข้อเสนอในการแก้ปัญหาโดยสรุป	๑๕๗
๕.๔ ทิศทางการเคลื่อนงานในอนาคตกรณีปัญหาที่ดินทำกิน	๑๕๗
๕.๕ กรณีประเด็นปัญหาหนี้สิน	๑๕๗
๕.๖ ทิศทางการเคลื่อนงานในอนาคตกรณีปัญหาหนี้สิน	๑๕๘

ภาคผนวก

เวที “ผนึกกำลังภาคีแก้จนจังหวัดตรัง	๑๖๑
ตารางการทำงาน	๑๕๔

บทที่ ๑

บทนำ

โครงการนำร่องการบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่จังหวัดตรัง

๑.๑ หลักการและเหตุผล

จังหวัดตรังเป็น ๑ ใน ๑๒ จังหวัดนำร่องโครงการการบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่าง ๓ ฝ่าย คือ กระทรวงมหาดไทย โดยกรมปศุสัตว์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยศูนย์ประสานสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน ภาคประชาชน (ศตจ.ปชช.)

การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ ต้องมีกลไกการจัดการในระดับพื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงหรือบูรณาการทั้งด้าน กลไกการทำงานของคน งบประมาณ เครื่องมือทำงานของทุกภาคีพัฒนาภาคประชาชนในพื้นที่เป้าหมายที่เกี่ยวข้อง และกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมกัน ซึ่งการบูรณาการของโครงการนำร่องฯ จังหวัดตรังครั้งนี้ ได้เน้นกลไกการทำงานในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบลและภูมิวิเศษฯ ทั้งด้านคน งบประมาณ และเครื่องมือ เพื่อนำร่องแก้ปัญหาของผู้ที่มีปัญหาสังคมและความยากจนตามพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายที่มาลงทะเบียน รวมทั้งผู้ที่มีปัญหาสังคมและความยากจนนอกกลุ่มที่มาลงทะเบียนในจังหวัดตรังด้วย โดยกำหนดประเด็นนำร่อง ๒ ประเด็น คือ ประเด็นที่ดินทำกิน และประเด็นหนี้สิน โดยกลไกการทำงานจะเข้าไปปฏิบัติการในพื้นที่ “นำร่อง” และใช้กระบวนการจัดการความรู้เข้าไปถอดชุดประสบการณ์ตลอดเวลาของการดำเนินโครงการ เพื่อนำความรู้ที่ได้จาก “พื้นที่นำร่องทั้ง ๒ ประเด็น” ไปขยายผลทั้งเพื่อการขยายพื้นที่ปฏิบัติการในระยะต่อไป และการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อภาคีการพัฒนาทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับ ๒ ประเด็นดังกล่าว

กรณีปัญหาที่ดินทำกิน ในจังหวัดตรังเป็นปัญหาเรื้อรังที่สะสมมานาน เนื่องจากในอดีตการดำเนินชีวิตของชาวตรังจะพึ่งพิงกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างมีดุลยภาพ ต่อมาผลจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่แพร่กระจายเข้าสู่ชนบท ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป มีการปลูกพืชเพื่อการตลาดส่งให้โรงงานอุตสาหกรรม อีกทั้งจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ต้องขยายพื้นที่เพื่อการเกษตรอุตสาหกรรม ในขณะที่หน่วยงานราชการก็มีการกันเขตสำหรับการอนุรักษ์ การสงวนสัตว์และป่าตลอดแนวเทือกเขาบรรทัดและชายฝั่งทะเลตรัง (พื้นที่ติดชายทะเลจังหวัดตรังรวม ๑๑๕ กิโลเมตร) ระยะหลัง ๆ จึงมีการขยายพื้นที่ทำกินเพื่อทำเกษตรมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ที่กันไว้สำหรับเขตอนุรักษ์ต่าง ๆ เป็นผลให้เกิดการกระทบกระทั่งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชาวบ้าน ขณะเดียวกันในช่วง ๓ - ๔ ปีที่ผ่านมากระแสของการพัฒนา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดขยายตัวอย่างรวดเร็ว นักธุรกิจเข้ามากว้านซื้อที่ดินเพื่อประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากขึ้น ดังนั้นช่วงที่ผ่านมาเกิดกรณีพิพาทระหว่างภาคราชการกับภาคประชาชนหลายต่อหลายครั้ง และมีแนวโน้มจะเกิดความขัดแย้งสูงมากขึ้นทั้งในเขตเทือกเขาบรรทัด ที่ราบ และชายฝั่งทะเลตรัง โครงการนำร่องฯ ได้หารือกับศตจ.จังหวัดตรัง ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการหามาตรการแก้ไขร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคประชาชนในพื้นที่ที่เกิดปัญหา ทั้งประเด็นปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ของเขตป่าสงวนแห่งชาติ (ทั้งป่าบกและป่าเล) เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ที่ราชพัสดุ ที่สาธารณประโยชน์ทุกประเภท พื้นที่ประมงคลื่นยักษ์สึนามิ เพื่อคัดเลือก “พื้นที่นำร่องของประเด็นปัญหาที่ดินทำกิน” ดำเนินการแก้ปัญหาตามนโยบายของรัฐบาลภายใต้กระบวนการทำงานของศตจ.จังหวัดและศตจ.ชาติ ซึ่งภาคประชาชนและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องคาดหวังว่า “กลไกศตจ.ทุกระดับจะเป็นกลไกใหม่ที่มีประสิทธิภาพ เข้ามาแก้ปัญหาที่ดินในพื้นที่นำร่องอย่างชัดเจน” จากการทำงานร่วมกันของทุกภาค การพัฒนานำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแก้ปัญหาที่ดินทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว สอดรับกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของ ศตจ.จังหวัดตรัง ซึ่งมีรายงานว่า “จากจำนวนผู้เดือดร้อนที่ลงทะเบียนปัญหาที่ดินทำกินในจังหวัดตรัง ๔๕,๕๕๐ ราย มีการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาได้เพียงร้อยละ ๘ ของผู้เดือดร้อนเท่านั้น” การเข้ามาของโครงการนำร่องฯและเลือกปัญหาที่ดินทำกินครั้งนี้ จึงถือว่ามีความเหมาะสมยิ่ง

กรณีปัญหานี้สิน เป็นกรณีปัญหาที่มีผู้ลงทะเบียนมากอันดับที่ ๒ รองจากประเด็นที่ดินทำกิน มีจำนวน ๓๖,๒๓๖ ราย ที่ผ่านมาคณะทำงาน ศตจ. จังหวัดตรัง เข้าไปดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ ประมาณร้อยละ ๔๐ ของผู้เดือดร้อน ที่เหลือยังไม่ได้รับการแก้ไข และจากการศึกษาของโครงการ ความร่วมมือในเบื้องต้นพบว่า “การแก้ไขปัญหานี้สินที่ผ่านมาเป็นการแก้ไขในเชิงการปรับเปลี่ยนดอกเบี้ยและเปลี่ยนเจ้าหนี้ ไม่ได้ส่งผลถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงระบบการเข้าสู่ภาวะหนี้สินหรือการปลดปล่อยภาระหนี้สินของภาคประชาชนอย่างแท้จริง” หนี้สินภาคประชาชน โดยเฉพาะหนี้สินภาคครัวเรือนยังคงเป็นปัญหาหลัก โครงการนำร่องฯจังหวัดตรังจึงได้กำหนด “กระบวนการทำแผนชีวิตชุมชนหรือแผนแม่บทชุมชนซึ่งรวมถึงการทำแผนเศรษฐกิจครอบครัว” เป็นเครื่องมือหลักในการแก้ไขปัญหานี้สินครัวเรือน ทั้งกลุ่มเป้าหมายที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว กลุ่มคนจนที่ตกเกณฑ์ จปฐ. หรือมีรายได้ต่อคนไม่ถึง ๒๐,๐๐๐ บาท/ปี และกลุ่มเป้าหมายที่ตกอยู่ในสถานะหนี้สินล้นพ้นตัว จากการสำรวจของกระบวนการทำแผนชีวิตชุมชน แนวทางการปฏิบัติการแก้ปัญหานี้สินครั้งนี้ มุ่งเน้นให้กลุ่มคนที่มีหนี้สินตระหนักถึงปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องนี้ด้วยตนเองเป็นสำคัญ ภายใต้การดำเนินการโครงการนำร่องฯที่มุ่งแก้ปัญหานี้สินให้บรรลุเป้าหมายและมีความยั่งยืน ไม่กลับมาสร้าง

ปัญหาอีกต่อไป พื้นที่ดำเนินงานได้คัดเลือกนาร่อง ๖ ตำบล เพื่อค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหา
หนี้สิน ๓ ระดับ คือ

- ระดับครอบครัว (ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข ด้วยการทำบัญชีรายรับรายจ่าย)
- ระดับชุมชน (ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ด้วยกระบวนการแผนชีวิตชุมชน)
- ระดับมหภาค (กำหนดนโยบายที่เอื้อให้คนจนและคนที่มีหนี้สินเข้าสู่กระบวนการ
แก้ปัญหาหนี้สินได้สะดวกและสนับสนุนกิจกรรมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนการแปลง
แผนชุมชนสู่การปฏิบัติ)

๑.๒ วัตถุประสงค์

๑. เพื่อรวบรวมและสำรวจข้อมูลพื้นฐานของปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นาร่องให้เป็น
ระบบ ครบถ้วนรวมทั้งข้อมูลกระบวนการและผลการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วนในอดีต
ถึงปัจจุบัน

๒. เพื่อพัฒนากลไกการทำงานร่วมกันและใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน
กับภาคราชการและภาคีการพัฒนาอื่นๆ ปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาไปพร้อมกันในพื้นที่นาร่อง

๓. เพื่อจัดการกระบวนการจัดการความรู้ ถอดชุดประสบการณ์การดำเนินงาน
โครงการนาร่องขยายผลสู่พื้นที่อื่นๆหลังจบโครงการฯ และสังเคราะห์ผลการดำเนินงานจัดทำเป็น
ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อภาคีที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

๑.๓ กลุ่มเป้าหมาย

- กลุ่มผู้เดือดร้อนที่มาลงทะเบียน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่นาร่อง
- กลุ่มคนจนและคนด้อยโอกาสที่ไม่ได้มาลงทะเบียนในพื้นที่นาร่อง

๑.๔ พื้นที่เป้าหมาย 7 อำเภอ

1. อำเภอเมือง
2. อำเภอลี้เกา
3. อำเภอย่านตาขาว
4. อำเภอกันตัง
5. อำเภอวังวิเศษ
6. อำเภอนาโยง
7. อำเภอห้วยยอด

พื้นที่นำร่อง ได้แก่

กรณีปัญหาที่ดินทำกิน

1. อำเภอเมือง ตำบลบ้านควน
2. อำเภอนาโยง ตำบลละมอ
3. อำเภอนาโยง ตำบลโคกสะบ้า
4. อำเภอสิเกา ตำบลไม้ฝาด

กรณีปัญหาหนี้สิน

1. อำเภอสิเกา ตำบลเขาไม้แก้ว
2. อำเภอย่านตาขาว ตำบลโพรงจระเข้
3. อำเภอวังวิเศษ ตำบลวังมะปราง
4. อำเภอห้วยยอด ตำบลในตา
5. อำเภอกันตัง ตำบลบางหมาก
6. อำเภอเมือง ตำบลหนองตรุด

๑.๕ ผู้รับผิดชอบโครงการ

1. ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนจังหวัดตรัง โดย นายสมเกียรติ ดวงมณี, นายสุรสิทธิ์ เจริญพิทักษ์พร
2. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จังหวัดตรัง โดย นายมานพ ช่วยอินทร์
3. ตัวแทนเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนภาคใต้ โดย นายเดโช พลายุชม

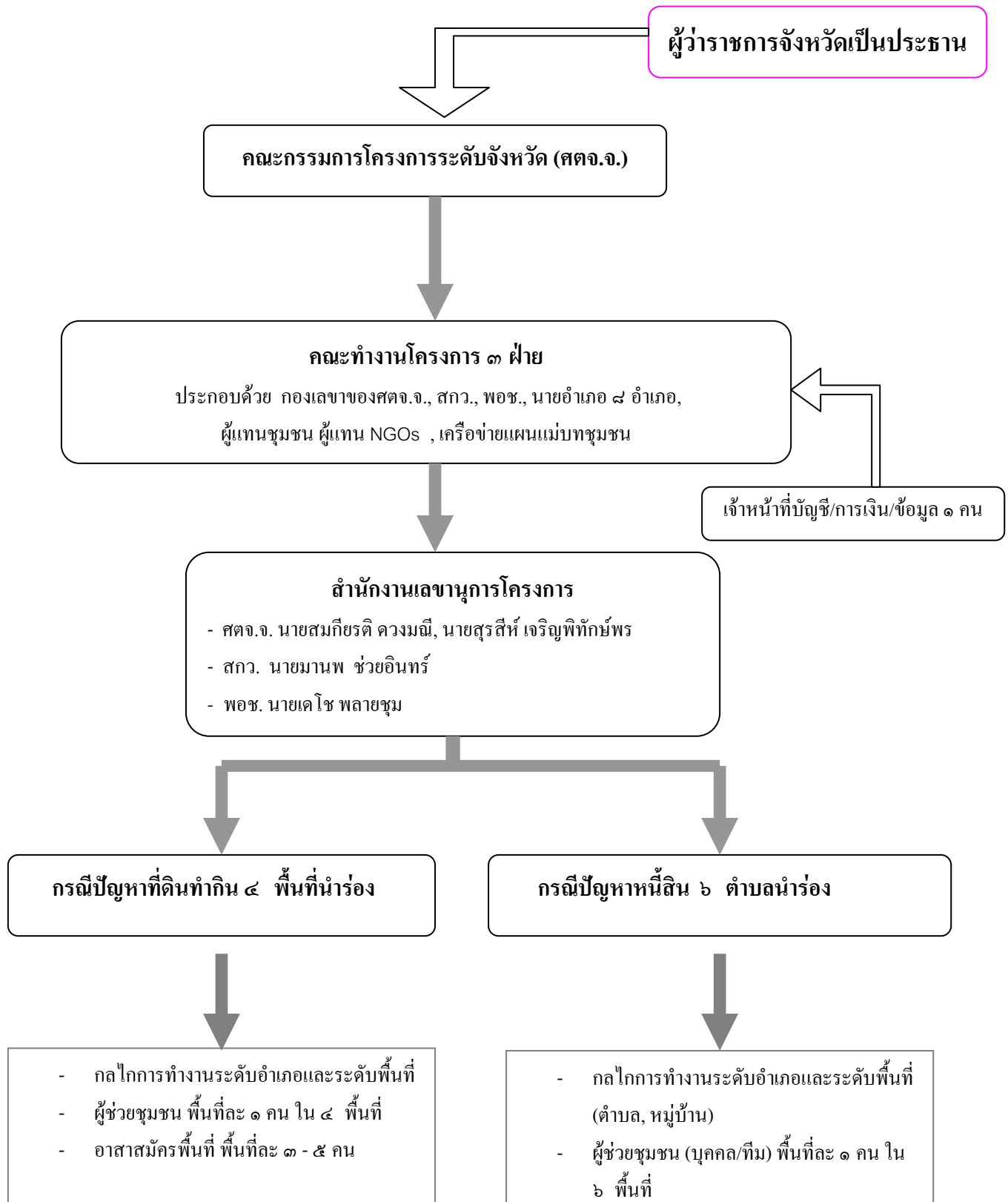
๑.๖ ระยะเวลาดำเนินโครงการ

๑๕ มิถุนายน - ๓๑ ธันวาคม 2548

๑.๗ ภาวการณ์พัฒนาที่เข้าร่วมโครงการ

1. ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนจังหวัดตรัง (ศตจ.จ.)
2. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) จังหวัดตรัง
3. คณะทำงานสนับสนุนชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง
4. มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่วนโครงการการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วมกรณีอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม
5. ศูนย์ประสานสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน ภาคประชาชน (ศตจ.ปชช.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) (องค์การมหาชน)
6. คณะทำงานเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนภาคใต้ จังหวัดตรัง
7. ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน อำเภอสิเกา
8. ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน อำเภอกันตัง
9. ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน อำเภอปะเหลียน
10. ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน อำเภอเมือง
11. ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน อำเภอวังวิเศษ

กลไกการบริหารจัดการโครงการนำร่องฯ

บทที่ ๒

บริบทชุมชน

๒.๑ บริบทจังหวัดตรัง

ตรังเป็นดินแดนที่มีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ มีหลักฐานต่าง ๆ ที่บ่งบอกร่องรอยทางประวัติศาสตร์ อาทิ เครื่องมือหิน ภาพเขียนสี ภาชนะดินเผา พระพิมพ์ดินดิบ ขวานหินกะเทาะ ขวานหินขัด ลูกปัดแก้ว และโครงกระดูกมนุษย์สมัยโบราณอยู่ตามถ้ำต่าง ๆ เช่น ถ้ำชาไก ถ้ำเขาสามบาตร ถ้ำเขาไม้แก้ว ถ้ำเขาเทียมป่า เขาแบนะ ถ้ำตรา ล้วนเป็นหลักฐานบ่งบอกความเป็นชุมชนก่อนประวัติศาสตร์จนถึงแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ต่อมาจึงมีหลักฐานแสดงถึงความสัมพันธ์กับอาณาจักรโบราณทางภาคใต้ในลักษณะที่เป็นเมืองท่าทางผ่าน และมีพัฒนาการมาตามลำดับ

ยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ตรังเป็นเมืองท่าทางผ่านการค้าและอารยธรรมไปสู่อาณาจักรโบราณทางฝั่งตะวันออก คือ อาณาจักรตามพรลิงค์ และศรีวิชัย มีพระพิมพ์ดินดิบตามถ้ำต่าง ๆ ใกล้เคียงแม่น้ำตรังเป็นหลักฐาน ในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ตรังเป็นเมืองตราม้า ๑ ใน ๑๒ นักษัตริย์ของเมืองนครศรีธรรมราช

สมัยสุโขทัย ไม่ปรากฏชื่อเมืองตรังชัดเจน แต่จากศิลาจารึกหลักที่ ๑ กล่าวว่าสุโขทัยรับพุทธศาสนาผ่านทางนครศรีธรรมราช ซึ่งรับมาจากลังกาก็ที่หนึ่ง มีตำนานการเดินทางของพุทธศาสนาในครั้งนั้นกล่าวว่าผ่านทางเมืองตรัง

สมัยอยุธยา ท่าเรือเมืองตรังเป็นเส้นทางของฝรั่งชาติแรกที่เข้ามาติดต่อกับไทย คือ โปรตุเกส ซึ่งเดินทางผ่านเมืองตรัง ๒ ครั้ง เพื่อไปทำสัมพันธไมตรีกับอยุธยาในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ และมีจารึกเขาสามบาตรหรือเขาสระบาป พ.ศ.๒๑๕๗ ปัจจุบันอยู่ติดกับแม่น้ำตรัง เขตตำบลนาตาล่วง อำเภอเมือง จารึกกล่าวถึงผู้เป็นใหญ่ กรมการเมือง... มาร่วมฉลองบุญกุศล เมื่อมีกรมการเมืองย่อมต้องมีเมืองอยู่ในที่ใกล้กัน ตอนปลายอยุธยาไทยเสียกรุงแก่พม่า เจ้านครศรีธรรมราชตั้งตนเป็นอิสระ รวมหัวเมืองภาคใต้ทั้งหมดเข้าด้วยกัน เมืองตรังนับเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนครศรีฯ

สมัยธนบุรี พระเจ้าตากสินปราบชุมนุมเจ้านครฯ ได้ เหลือเพียงเมืองท่าทองและเมืองตรังเป็นเมืองในกำกับของนครศรีฯ

สมัยต้นรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ ๑ ที่ตั้งเมืองไม่แน่ชัด อาจจะอยู่ที่บ้านนาแขก ตำบลหนองตรุด เจ้าเมืองตรังคนแรกในสมัยนี้น่าจะเป็นพระยาตรังผู้เป็นกวี คนต่อมาคือพระยาภักดีบริรักษ์ ปรากฏชื่อตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๓๐

สมัยตั้งเมืองที่เกาะลิบง เกาะลิบงตั้งอยู่ตรงปากแม่น้ำตรัง เรือในย่านอันดามันใช้จอดพักหลบลมมรสุม ขนถ่ายสินค้ามาแต่โบราณ หลังสมัยพระภักดีศรีวิรักษ์ รัชกาลที่ ๑ โปรดเกล้าฯ ให้ให้โต๊ะปิงกะหวา หรือพระเพชรภักดีศรีสมุทรสงคราม ปลัดเมือง เป็นพระยาลิบงเจ้าเมืองตรัง และยกเมืองตรังไปขึ้นกับกรุงเทพฯ จากนั้นหลวงฤทธิสงครามเป็นเจ้าเมือง เมืองตรังขึ้นกับสงขลาในช่วงนี้เกาะ ลิบงได้เป็นที่ชุมนุมทัพเรือจากหัวเมืองภาคใต้ เพื่อไปช่วยเมืองถลางรับศึกพม่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๒

สมัยตั้งเมืองที่ควนธานี หลังสมัยหลวงฤทธิสงครามเมืองตรังขึ้นกับนครศรีฯ อีกเจ้าพระยานครฯ(น้อย) ให้หลวงอุไทยราชธานี เป็นเจ้าเมืองตรัง เมื่อพ.ศ. ๒๓๕๔ ตั้งเมืองที่ควนธานีและสร้างศาลหลักเมือง เจ้าพระยานครฯ ควบคุมการค้าขายผ่านเมืองตรังอย่างเบ็ดเสร็จ โดยใช้เกาะลิบงเป็นท่าเรือค้า ทั้งยังใช้เมืองตรังเป็นที่ต่อเรือเตรียมกำลังไว้การรบไทรบุรีและป้องกันพม่า ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ รัฐบาลจัดให้ภูเก็ตเป็นศูนย์กลางการปกครองฝ่ายตะวันตก แต่ใน พ.ศ. ๒๔๑๕ ธรรมชาติของเมืองถลางในภูเก็ต เมืองตรังถูกจัดให้เป็นศูนย์กลางกำกับราชการของข้าหลวงฝ่ายตะวันตกแทนภูเก็ตแต่นั้นมา

สมัยตั้งเมืองที่กันตัง เมื่อพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เป็นผู้ว่าราชการเมืองตรัง พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้พัฒนาเมืองตรังให้เป็นเมืองเกษตร ย้ายเมืองไปที่อำเภอกันตัง ในพ.ศ. ๒๔๓๖ เพื่อสร้างเป็นเมืองท่าค้าขายกับปีนัง ชาว มลายู มีการนำยางพารามาปลูกที่จังหวัดตรังเป็นครั้งแรกและส่งเสริมการปลูกยางพารา มีการตัดถนนสำคัญหลายสายเพื่อติดต่อกับหัวเมืองสำคัญอื่น ๆ

สมัยตั้งเมืองที่ทับเที่ยง พระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต เห็นว่ากันตังไม่เหมาะสมจะเป็นที่ตั้งเมืองต่อไป จึงขอย้ายเมืองตรังมาตั้งที่ทับเที่ยงซึ่งมีชัยภูมิที่เหมาะสมสำหรับการตั้งเมือง และได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ย้ายเมืองเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๕๘ ผู้ว่าราชการจังหวัดคนแรกของการตั้งเมืองที่ทับเที่ยงคือ พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (สิน เทพหัสดิน ณ อยุธยา)

ด้วยเหตุนี้ชาวเมืองจึงพากันเรียกเมืองตรังว่าทับเที่ยงกันติดปากมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนคำว่า “ตรัง” สันนิษฐานว่าเป็นภาษาดั้งเดิมแปลว่า ลูกคลื่น หรืออีกทางสันนิษฐานว่ามาจากคำว่า **ตรังเค** ซึ่งเป็นภาษามลายูแปลว่า รุ่งอรุณ หรือสว่างแล้ว ซึ่งเป็นการสันนิษฐานไม่มีหลักฐานใดยืนยัน

ปัจจุบัน ผู้ว่าราชการของจังหวัดตรังคือ นายเชิดพันธ์ ณ สงขลา เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดคนที่ ๓๓ ของการตั้งเมืองที่ทับเที่ยงจังหวัดตรังเป็นจังหวัดเล็ก ๆ ที่มีความเป็นมาเก่าแก่ ยาวนาน เคยเป็นหัวเมืองชายฝั่ง เป็นเมืองท่าสำคัญในการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ เพราะพื้นที่ด้านตะวันตกส่วนหนึ่งอยู่ติดชายฝั่งทะเลคือทะเลอันดามันเป็นแนวยาวถึง ๑๑๕ กิโลเมตร ก่อนจะออกสู่มหาสมุทรอินเดีย จังหวัดตรังจึงมีหาดทรายสวยงาม และส่วนหนึ่งเป็นป่าชายเลนที่ยังคงมี

สภาพอุดมสมบูรณ์ มีเกาะแก่งกระจายอยู่ในทะเลกว่า ๔๖ เกาะ มีภูเขา ถ้ำ น้ำตก ตรังจึงมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามมากมาย เช่น ถ้ำมรกต เกาะกระดาน เกาะรอก เกาะโหล่ง น้ำตกสายรุ้ง น้ำตกไพรสวรรค์ น้ำตกโตนเต๊ะ ภูเขาเมฆ ถ้ำเล ถ้ำเขากอบ เป็นต้น

ในอดีตสินค้าที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่แร่ดีบุก รังนกนางแอ่น หลังจากได้นำยางพาราเข้ามาทำให้ยางพารากลายเป็นสินค้าเศรษฐกิจที่สำคัญในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตามสภาพพื้นที่ของจังหวัดตรังส่วนใหญ่ลักษณะเป็นที่ราบ พุงนา สลับเนินเขาสูง ๆ ต่ำ ๆ คล้ายลูกคลื่น มีภูเขาถูกโคดกระจายกระจายทั่วไป ร้อยละ ๒๐ ของพื้นที่เป็นป่าดิบชื้นเพราะมีเทือกเขาบรรทัดเป็นเส้นกั้นอาณาเขตตลอดแนวทางด้านทิศตะวันออก และแนวป่าชายเลนด้านทิศตะวันตกตลอดแนวเช่นกัน

อาณาเขต จังหวัดตรังห่างจากกรุงเทพฯ 828 กม. มีพื้นที่ประมาณ 4,941.439 ตร.กม.

หรือประมาณ 3,088,399.375 ไร่

ทิศเหนือ ติด อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช และ อ.คลองท่อม จ.กระบี่

ทิศใต้ ติด อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล อ.รัตภูมิ จ.สงขลา และช่องแคบ

มะละกาสมุทรอินเดีย

ทิศตะวันออก ติด อ.ควนขนุน อ.กงหรา อ.ตะโหนด จ.พัทลุง

มีเทือกเขาบรรทัดกั้นอาณาเขตตลอดแนว

ทิศตะวันตก ติด อ.คลองท่อม อ.เกาะลันตา จ.กระบี่ และมหาสมุทรอินเดีย

เส้นทางคมนาคมขนส่ง มีให้เลือกถึง ๓ ทางคือ

ทางรถยนต์ จากตรัง – กรุงเทพฯ ๘๒๘ กิโลเมตร

ทางรถไฟ มีเพียงแห่งเดียวทางฝั่งทะเลตะวันตก วันละ ๒ ขบวน รวดเร็วและ

รุดด่วน

ทางอากาศ มีการทำอากาศยานตรัง บินจากตรัง – กรุงเทพฯ ให้บริการทุกวัน

ลักษณะภูมิประเทศ จังหวัดตรังมีลักษณะสภาพพื้นที่ค่อนข้างหลากหลาย มีทั้งทุ่งนา ป่าเขา ทะเล มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับเนินเขาสูง ๆ ต่ำ ๆ ภูเขาสูงเล็ก ๆ หรือภูเขาสูงโคด กระจายกระจายอยู่ทั่วไป ทางทิศตะวันออกมีเทือกเขาบรรทัดยาวจากเหนือจดตอนใต้ และเป็นเส้นแบ่งเขตแดนจังหวัดตรังกับจังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ป่าเกือบร้อยละ 20 ของเนื้อที่จังหวัด ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัด ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย สภาพป่าเป็นป่าดิบชื้น มีป่าชายเลนสำหรับท่องเที่ยวที่อยู่ที่อุทยานแห่งชาติทะเล และมีลำน้ำสำคัญๆ 3 สาย อันได้แก่ แม่น้ำตรัง ซึ่งมีต้นกำเนิดจากเขาวังหีบ เทือกเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช แม่น้ำปะเหลียน เกิดจากเทือกเขาบรรทัด เขตอำเภอปะเหลียน คลองกะลาไส ที่มีต้นน้ำ เกิดจากควนปลวกล้อน ควนชัน และควนน้ำแดง ชายแดนตรัง กระบี่ เปรียบเสมือนเส้นเลือดไหลหล่อเลี้ยงชีวิตของคนตรัง นอกจากนี้ยังมีลำห้วยบริวารที่คอยส่งน้ำให้อีกกว่า 100 สาย ทั้งยังมีชายฝั่ง

ด้านตะวันตกติดทะเลอันดามันยาวถึง 119 กม. กับเกาะต่างๆกระจายกระจายกว่า 46 เกาะ และป่าชายเลนที่ยังคงอยู่ในสภาพที่อุดมสมบูรณ์

ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดตรัง แร่ธาตุที่สำคัญ ได้แก่ ดีบุก ฟลูออไรท์ และถ่านหินลิกไนท์ สำหรับทรัพยากรป่าไม้ที่สำคัญๆ เช่น เคี่ยม ยาง ตะเคียน หลุมพอ สามพอน คำคง คำเสา และตาเสือ เป็นต้น ทางด้านป่าชายเลนมีไม้โกงกาง ตะบูน ตาคุ่ม ปะสัก หลุมพอทะเล ฯลฯ นอกจากนี้ทางด้านชายฝั่งทะเลยังอุดมไปด้วยสัตว์ทะเลนานาชนิด และยังมีแหล่งรังนกนางแอ่นในท้องที่อำเภอสิเกา อำเภอปะเหลียน อำเภอกันตัง ซึ่งได้มีเอกชนขอสัมปทานเก็บในแต่ละปีรายได้นับหลายสิบล้านบาท

การประกอบอาชีพ ชาวตรังส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาชีพที่สำคัญของชาวจังหวัดตรังคือการทำสวนยางพารา ส่วนอาชีพในการเพาะปลูกอื่นๆ รองลงไปคือการทำนา ทำสวนปาล์ม น้ำมัน ขยายพันธุ์กล้วย สวนผลไม้มีไม่มากนัก เช่น เงาะ ทุเรียน ลองกอง ฯลฯ และอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว สำหรับประชาชนที่อยู่แถบชายฝั่งทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย มีอาชีพเกี่ยวกับการประมง ทำนาเกลือ ในด้านอุตสาหกรรมก็จะเป็นประเภทแปรรูปอาหารทะเล แปรรูปไม้ยางพาราเพื่อการส่งออก อุตสาหกรรมน้ำมันปาล์ม เป็นต้น

พื้นที่ จังหวัดตรังมีพื้นที่ทั้งหมด ๔,๕๔๑.๔๓๕ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓,๐๘๘,๓๕๕.๖๕ ไร่

พื้นที่ถือครองทางเกษตรกรรม ๑,๕๑๘,๕๓๗ ไร่ คิดเป็น ๖๒.๔๓% ของพื้นที่จังหวัด

การประมง มีชายฝั่งทะเลยาว ๑๑๕ กิโลเมตร

พื้นที่ป่าไม้ ๑,๒๕๒,๑๓๒ ไร่ คิดเป็น ๑๗.๖๕% ของพื้นที่ทั้งจังหวัด

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เนื้อที่ ๑,๒๓๖,๐๕๕ ไร่

ป่าบก ป่าชายเลน ๕๖,๐๓๗ ไร่

พื้นที่ชลประทาน ๔๘,๘๐๐ ไร่

พื้นที่ประมงน้ำจืด ๑๕ แปลง เนื้อที่ ๓,๖๕๒ ไร่

ผู้ได้รับใบอนุญาตกิจการโรงโม่หินและโรงย่อยหิน จำนวน ๔ โรง

เศรษฐกิจและรายได้ รายได้ (GPP ปี ๒๕๔๖) จำนวน ๕๒,๕๓๔ บาท/คน/ปี เป็นอันดับที่ ๕ ของภาคใต้และอันดับที่ ๓๕ ของประเทศ

ผลิตภัณฑ์มวลรวม ๓๑,๗๖๗ ล้านบาท

รายได้จากภาคเกษตรกรรม ๑๑,๕๘๘.๑๔๓ ล้านบาท

ภาษีอากร ปี ๒๕๔๖ จัดเก็บได้ ๗๑๘.๑๕๒ ล้านบาท

ธนาคาร ๓๕ สาขา เป็นธนาคารพาณิชย์ ๑๘ สาขา ธนาคารของรัฐ ๒๑ สาขา

ธุรกิจประมงและแปรรูปสัตว์น้ำ ๑๑๗ แห่ง

เกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ ๒๘,๒๘๐ ครัวเรือน มี โคเนื้อ โคนม สุกร สัตว์ปีก

สหกรณ์ จำนวน ๑๒๓ สหกรณ์ สมาชิก ๕๔,๕๓๒ คน ทุน ๑,๖๘๘.๕๕๕ ล้านบาท
สภาพภูมิอากาศ เป็นแบบร้อนชื้น มี ๒ ฤดูกาล คือ ฤดูร้อน กับฤดูฝน อุณหภูมิเฉลี่ย
๒๗.๕๖ องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนต่อปี ๑,๘๓๒.๖ มิลลิเมตร (ณ ๒๕๕๖)

การศึกษา ในอดีตประชาชนในจังหวัดส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา แต่ใน
ปัจจุบันประชาชนได้มองเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษามากขึ้น โดยการส่งเสริม
ให้บุตรหลานของตนได้มีการศึกษาต่อในระดับมัธยม ทั้งสายสามัญและสายอาชีพตลอดจนถึงชั้น
อุดมศึกษา ปัจจุบันในพื้นที่จังหวัดตรังมีสถาบันการศึกษานานาชาติในระดับอุดมศึกษาหลาย
สถาบันเข้ามาให้บริการ เช่น ม.รามคำแหงวิทยาเขตตรัง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตตรัง ม.ราชภัฏภูเก็ตศูนย์ตรัง ม.ราชภัฏสวนดุสิตศูนย์ตรัง ม.เทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
วิทยาลัยพะตง วิทยาลัยสาธิตสุสิรินธร วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี และยังมี
สถานศึกษาระดับอาชีวะหรือระดับอนุปริญาขนาดใหญ่อีกหลายสถาบัน อาทิ วิทยาลัย
เกษตรกรรมตรัง วิทยาลัยเทคนิคตรัง วิทยาลัยการอาชีพทั้งระดับอำเภอและระดับจังหวัด เป็นต้น
ยังมีนักศึกษาส่วนหนึ่งไปแสวงหาที่เรียนในจังหวัดอื่น โดยเฉพาะที่กรุงเทพมหานคร เป็นต้น

จังหวัดตรังแบ่งเขตการศึกษาออกเป็น ๒ เขตการศึกษา มีสถานศึกษารวม ๓๕๐ แห่ง
ครู อาจารย์รวม ๕,๑๘๘ คน นักเรียนนักศึกษารวม ๑๒๒,๐๖๕ คน

ศาสนา ประชาชนในจังหวัดส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ๘๐.๕๕% รองลงมาคือศาสนา
อิสลาม ๑๘.๐๐% ศาสนาคริสต์ ๑.๐๒% มีวัด ๑๕๒ แห่ง มัสยิด ๑๒๑ แห่ง โบสถ์คริสต์ ๕ แห่ง

ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ด้วยความที่จังหวัดตรังมีความเก่าแก่ จึงมี
ศิลปวัฒนธรรมที่ยังรักษาเอาไว้หลายอย่าง อาทิ หนังตะลุง มโนราห์ มโนราห์โกลน ลิเกป่า
รองเง็ง กาหลอ กลองยาว การทอผ้าด้วยกี่โบราณ ฯลฯ

เทศกาลที่สำคัญ งานเทศกาลถือศีลกินเจ เป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมากกว่า ๑๐๐ ปี
จัดระหว่างวันขึ้น ๑-๙ ค่ำ เดือน ๙ ของจีน หรือราวเดือนกันยายน-ตุลาคม, เทศกาลตรุษจีน

งานฉลองรัฐธรรมนูญ เมื่อก่อนชาวบ้านเรียก “งานฉลองรัฐ” เริ่มงานวันแรก ๕
ธันวาคม จัดงาน ๑๐ วัน ๑๐ คืน ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นงานเฉลิมพระชนมพรรษาและงาน
ภาษาจังหวัดตรัง

การสาธารณสุข โรงพยาบาลของรัฐ ๕ แห่ง เอกชน ๕ แห่ง คลินิกแพทย์ ๗๑ แห่ง
ศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาล ๒ แห่ง สถานีอนามัย ๑๒๔ แห่ง

แรงงาน ผู้มีงานทำ ๓๓๓,๓๘๐ คนหรือ ๕๕.๖๕% ของประชากรวัยแรงงานผู้ไม่มีงาน
ทำ ๔,๗๘๐ คนหรือ ๐.๗๔% ของประชากรทั้งจังหวัดแรงงานต่างด้าว ๑,๐๑๗ คน นายจ้าง
๑๗๓ ราย

การแบ่งเขตการปกครอง จังหวัดตรังแบ่งเขตการปกครองเป็น ๕ อำเภอ กับ ๑ กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอกันตัง อำเภอห้วยยอด อำเภอย่านตาขาว อำเภอปะเหลียน อำเภอสีเกา อำเภอวังวิเศษ อำเภอนาโยง อำเภอรษฎา และกิ่งอำเภอหาดสำราญ มีตำบล ๘๗ ตำบล ๗๑๕ หมู่บ้าน ๘๕ องค์การบริหารส่วนตำบล และ ๑๔ เทศบาล

ตารางแสดงเขตการปกครองจังหวัดตรัง

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาล	อบต.
อำเภอเมืองตรัง	15	119	2	14
อำเภอกันตัง	14	83	1	13
อำเภอปะเหลียน	10	86	2	10
อำเภอย่านตาขาว	8	65	1	8
อำเภอสิเกา	5	40	2	5
อำเภอห้วยยอด	16	133	3	16
อำเภอวังวิเศษ	5	68	1	5
อำเภอนาโยง	6	53	1	6
อำเภอรษฎา	5	50	1	5
กิ่งอำเภอหาดสำราญ	3	22	-	3
รวม	87	719	14	85

แผนที่แสดงอำเภอต่างๆในจังหวัดตรัง

จำนวนประชากร ประชากร ณ กันยายน ๒๕๔๖ รวมทั้งสิ้น ๖๑๑,๔๓๖ คน
เป็นชาย ๓๐๒,๒๖๔ คน เป็นหญิง ๓๐๙,๑๗๒ คน จำนวนครัวเรือน ๑๖๒,๖๗๗ ครัวเรือน
การเมือง มีสมาชิกวุฒิสภา ๒ คน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๔ คน

๒.๒ ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดตรัง (พ.ศ.๒๕๔๘ – ๒๕๕๑)

วิสัยทัศน์กลุ่มจังหวัด (นครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง) เพื่อเป็นศูนย์กลางการผลิต การตลาดภาคเกษตรมุ่งสู่สากลเป็นเอกแห่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม พร้อมกับการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน

วิสัยทัศน์จังหวัดตรัง (Vision)

เป็นสวรรค์แห่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พัฒนาการเกษตรสู่สากล

เป้าประสงค์ (Goals)

- ๑) รายได้ต่อหัว/คน/ปี เพิ่มขึ้น ๔๐% ภายในปี ๒๕๕๐
ภาคเกษตร ๑๐% ภาคท่องเที่ยว ๒๐% ภาคเศรษฐกิจชุมชน ๑๐%
- ๒) นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ๑๕%
- ๓) หมู่บ้าน/ชุมชนเข้มแข็ง ๕๐%

ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategies)

- ๑) พัฒนาการผลิตภาคการเกษตร และ OTOP
- ๒) พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน
- ๓) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมให้มีคุณภาพ
- ๔) การเสริมสร้างความเป็นเลิศในการปฏิบัติราชการ

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์ (Strategies)

- ๑) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
- ๒) การสร้างมูลค่าเพิ่มพัฒนาการผลิต
- ๓) การนำสินค้าภาคเกษตร และ OTOP สู่ตลาดโลก
- ๔) การพัฒนาระบบบริหารจัดการเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และ วัฒนธรรมแบบบูรณาการ
- ๕) การพัฒนาศักยภาพระบบการบริหารเครือข่ายและการตลาดการท่องเที่ยว
- ๖) การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอย่างยั่งยืน
- ๗) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น

๒.๓ สภาพปัญหา

การที่โครงการนำร่องบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่จังหวัดตรัง (ศตจ.ตรัง) ได้เลือกประเด็นปัญหาที่ดินทำกินและปัญหาหนี้สินเป็นกรณีนำร่อง เนื่องจากเป็นประเด็นปัญหาที่มีจำนวนผู้ลงทะเบียนอันดับต้น ๆ จากจำนวนผู้ลงทะเบียนรวมทั้งสิ้น ๑๑๑,๒๔๑ ราย มีผู้ลงทะเบียนปัญหาที่ดินทำกินรวมทั้งสิ้น ๔๕,๕๕๐ ราย หรือประมาณ ๔๑.๓๑% รองลงมาคือปัญหาหนี้สินภาคประชาชน จำนวน ๓๖,๒๖๓ ราย คิดเป็น ๓๒.๖๐% และหากรวม ๒ ประเด็นนี้ มีผู้ลงทะเบียนมากถึง ๘๑% ของผู้ลงทะเบียนทั้งหมด

ตารางแสดงจำนวนผู้ลงทะเบียนเพื่อแก้ปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ จังหวัดตรัง เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ที่ดินทำกิน	หนี้สินภาคประชาชน	คนจนไม่มีที่อยู่อาศัย	นร./นศ. ต้องการทำงาน	การถูกหลอกลวง	คนเร่ร่อน	ประกอบอาชีพผิดกฎหมาย	ปัญหาอื่น ๆ
ห้วยยอด	8,477	4,195	2,877	720	18	1	3	465
กันตัง	7,458	5,725	3,266	336	25	20	4	284
ปะเหลียน	6,393	4,427	2,553	149	43	1	16	196
ย่านตาขาว	5,215	4,184	1,599	484	31	0	2	282
สิเกา	4,549	2,625	1,371	356	9	4	1	135
เมืองตรัง	3,382	6,757	3,611	652	92	21	15	5,132
วังวิเศษ	3,247	2,782	1,012	130	28	0	1	137
รัษฎา	3,033	1,417	770	71	22	0	0	316
นาโยง	2,462	2,485	666	58	56	0	2	246
กิ่งอ.หาดสำราญ	1,698	1,666	558	90	24	3	0	104
รวม	45,950	36,263	18,243	3,046	348	50	44	7,297

** ข้อมูลจากการจดทะเบียนคนยากจนของ สย.1

จังหวัดตรังมีปัญหาเรื่องที่ดินทำกินกระจายแทบทุกพื้นที่ และเป็นปัญหาที่ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนมาเป็นเวลายาวนาน มีกรณีพิพาทเกิดขึ้นมากมายหลายกรณี ระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานภาครัฐ และระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้วยกัน และบางกรณีมีเรื่องมีราวจนถึงกับฟ้องร้องคดีสู่ศาล บางพื้นที่ชาวบ้านมีการรวมตัวเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกิน แต่ยังไม่มีการหรือหน่วยงานใดสามารถให้คำตอบได้ว่า จะแก้ปัญหาเรื่องที่ดินให้กับคนตรังได้อย่างไร และนับวัน

ความต้องการที่ดินทำกินยิ่งสูงขึ้นเรื่อย ๆ ตามอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร และทำให้มีการบุกรุกพื้นที่เพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา แม้จะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่ก็ตาม

ปัญหาการไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน ซึ่งคงต้องยอมรับความจริงว่าการประกาศเขตเพื่อกันพื้นที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นป่าสงวน อุทยานฯ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ที่สาธารณประโยชน์ ฯลฯ ในขณะที่ทำการขีดแนวเส้นลงในแผนที่ไม่ได้ตรวจสอบในพื้นที่จริงว่ามีชาวบ้านอาศัยทำกินอยู่ก่อนหรือไม่ คือ ขีดไปก่อนค่อยแก้ทีหลัง ทำให้แนวเขตไม่มีความชัดเจน แม้กระทั่งหน่วยงานเองก็ไม่ทราบว่าแนวเขตพื้นที่จริงๆ อยู่แค่ไหน ส่วนหนึ่งทำให้ไปทับพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเหล่านั้นได้รับความเดือดร้อน มีการจับกุมดำเนินคดีเมื่อมีการตัดโค่นต้นยางที่หมดสภาพแล้วเพื่อจะปลูกทดแทน อีกส่วนหนึ่งก็เปิดช่องทางให้ชาวบ้านบุกรุกพื้นที่และเจ้าหน้าที่บางคนหาผลประโยชน์ ทำให้เกิดเป็นปัญหาสะสมเรื้อรังยากที่จะแก้ไข ชาวบ้านที่เคยอยู่อย่างสงบต้องได้รับความเดือดร้อน และสิ้นหวังกับการแก้ปัญหาที่ผ่านมา มองว่าเจ้าหน้าที่ไม่มีความเป็นธรรมขีดเส้นกันเขตทำกินง่ายและเร็วเกินไป ชาวบ้านไม่มีโอกาสคัดทานหรือชี้แจงเขตของตัวเอง เมื่อเกิดปัญหาแก้ไขได้ยาก

ตาราง ข้อมูลพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุก ในท้องที่จังหวัดตรังเขตอุทยานฯเขาปู่-เขาย่า ปี 2547 – 2548

พื้นที่	จำนวน (ราย)		จำนวน (แปลง)		เนื้อที่		ผู้ต้องหา (คน)	
	2547	2548	2547	2548	2547	2548	2547	2548
1. อำเภอนาโยง	4	7	6	7	4-3-94	31-0-89	3	2
2. อำเภอเมือง	8	2	10	3	102-3-66	36-3-30	1	--
3. อำเภอห้วยยอด	11	9	12	11	43-0-94	39-1-1	4	3
4. อำเภอรษฎา	3	1	4	1	21-0-25	2-0-0	1	--

* ปี 2547 - 2548 มีการจับกุมผู้บุกรุก จำนวน 35 ราย 54 แปลง เนื้อที่ 281-1-2 ไร่เศษ

**หมายเหตุ : ข้อมูลจากอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า

จากตารางจะเห็นว่าแม้ทางการจะมีมาตรการที่เข้มงวดเพียงไร แต่ปัญหาการบุกรุกป่าก็ยังมีอยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง ในช่วงปี ๒๕๔๖ และครึ่งปี ๒๕๔๘ เฉพาะแค่เขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติที่ครอบคลุม ๔ อำเภอ มีผู้บุกรุกถึง ๓๕ ราย ๕๔ แปลง รวมเนื้อที่ ๒๘๑-๑-๒ ไร่เศษ ยังไม่นับรวมพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัดอีก ๓ อำเภอ พื้นที่ตามแนวเขตชายทะเลฝั่งอันดามันอีก ๕ อำเภอ พื้นที่สาธารณประโยชน์ และพื้นที่อื่น ๆ ที่เป็นปัญหาอีกมากมาย ที่เป็นปัญหาและยังหาทางออกไม่เจอ และปัญหากลับทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น

ตารางแสดงพื้นที่สาธารณประโยชน์ทั้งจังหวัดตรัง

ที่	อำเภอ	จำนวนเนื้อที่			หมายเหตุ
		ไร่	งาน	ตารางวา	
1.	อำเภอปะเหลียน	1,636	1	52	
2.	อำเภอหาดสำราญ	1,804	0	50	
3.	อำเภอย่านตาขาว	14,391	3	53	
4.	อำเภอนาโยง	16,162	2	62	
5.	อำเภอวังวิเศษ	7,686	2	17	
6.	อำเภอห้วยยอด	53,232	3	65	
7.	อำเภอรัษฎา	9,124	2	62	
8.	อำเภอเมือง	12,737	3	48	
9.	อำเภอกันตัง	3,484	1	96	
10.	อำเภอสิเกา	5,989	1	17	
	รวมเนื้อที่	126,250	3	22	

หมายเหตุ: ข้อมูลจากสำนักงานที่ดินจังหวัดตรัง

จากตารางที่สาธารณประโยชน์ในจังหวัดตรังรวม ๑๐ อำเภอ เนื้อที่กว่า ๑๒๖,๒๕๐ ไร่เศษ ก็ล้วนแล้วแต่มีปัญหาเกี่ยวกับชาวบ้านที่เข้าทำกินในทุกพื้นที่ ชาวบ้านส่วนหนึ่งอ้างสิทธิการครอบครองมาก่อน แต่อีกส่วนหนึ่งเมื่อมีลูกมีหลานก็บุกรุกขยายพื้นที่เพิ่มขึ้น

เมื่อศึกษาการแก้ปัญหาที่ผ่านมพบว่าแก้ปัญหาโดยหน่วยงานของรัฐฝ่ายเดียว และไม่สามารถแก้ปัญหาที่ดินทำกินและป้องกันการบุกรุกไว้ได้ ถึงแม้จะมีความพยายามที่จะหุ้มเทหทั้งกำลังคนและงบประมาณมากมายเพียงใดก็ตาม ปัญหายังมีอย่างต่อเนื่องและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ยิ่งเกยยิ่งเป็นปัญหา และเมื่อดูจากตารางการขึ้นทะเบียนผู้เดือดร้อนตามนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนแล้วจะพบว่าในพื้นที่จังหวัดตรังชาวบ้านที่มาขึ้นทะเบียนความเดือดร้อนกรณีปัญหาที่ดินทำกินมีมากเป็นอันดับแรก ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ไม่ใช่ไม่มีที่ดินทำกิน แต่เป็นปัญหาที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ

๒.๔ พื้นที่ศึกษานำร่อง

โครงการนำร่องฯ ครั้งนี้ จึงได้หยิบเอาประเด็นปัญหาที่ดินและประเด็นปัญหาหนี้สินทำกินภาคประชาชนเป็นประเด็นสำคัญ การศึกษาจึงเห็นควรจะต้องได้มีการหาข้อมูลในทุกด้าน เพื่อคลุถึงปัญหาสาเหตุ หาวิธีการ ข้อเสนอแนะ เพื่อมีทางเลือก ทางออกในการแก้ปัญหาาร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป โดยกระบวนการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเพื่อที่จะหาทางออกของปัญหาร่วมกันตามบริบทและสภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่ที่สำคัญ และได้เลือกพื้นที่นำร่องในการศึกษา

กรณีปัญหาที่ดินทำกิน มี ๔ พื้นที่ด้วยกันคือ

ตำบลละมอ อำเภอนาโยง (เขตป่าเขา อุทยานฯ, กรมป่าไม้)

ตำบลไม้ฝาด อำเภอสีกา (เขตทะเล อุทยานฯ, กรมป่าไม้, ป่าชายเลน, อบจ.)

ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง (เขตทุ่งนา ที่สาธารณประโยชน์)

ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง (เขตที่ราบ ทุ่งนาที่สาธารณประโยชน์)

ในส่วน of กรณีปัญหานี้สิน จากการขึ้นทะเบียนพบว่ามิจำนวนรองมาจากปัญหาที่ดินทำกิน โดยสภาพทั่วไปของการเป็นหนี้ก็มาจากโครงการของรัฐและพฤติกรรมการใช้จ่ายที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ คำนิยม จากแนวคิดเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวจึงได้นำกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนเข้าใช้ในการสร้างการเรียนรู้ รวมถึงการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อนำผู้สผู้การวิเคราะห์ตนเอง และชุมชนและนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ยั่งยืนในอนาคตต่อไป

กรณีปัญหานี้สินภาคประชาชน มี ๖ พื้นที่ ด้วยกันคือ

ตำบลโพรงจระเข้ อำเภอย่านตาขาว จำนวน ๗ หมู่บ้าน

ตำบลบางหมาก อำเภอกันตัง จำนวน ๖ หมู่บ้าน

ตำบลหนองตรุด อำเภอเมือง จำนวน ๕ หมู่บ้าน

ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีกา จำนวน ๕ หมู่บ้าน

ตำบลวังมะปราง อำเภอวังวิเศษ จำนวน ๑๑ หมู่บ้าน

ตำบลในเตา อำเภอห้วยยอด จำนวน ๔ หมู่บ้าน

ทั้งนี้เพื่อรวบรวมและสำรวจข้อมูลพื้นฐานของปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่นำร่อง ให้เป็นระบบและครบถ้วน รวมทั้งข้อมูลกระบวนการและผลการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วนจากอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อพัฒนากลไกการทำงานร่วมกันและใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภาคราชการ และภาคีต่าง ๆ ปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาไปพร้อมกันในพื้นที่นำร่อง และเพื่อจัดกระบวนการจัดการความรู้ ถอดชุดประสบการณ์การดำเนินงานโครงการนำร่องฯ ขยายผลสู่พื้นที่อื่น ๆ หลังเสร็จสิ้นโครงการ สังเคราะห์ผลการดำเนินงานจัดทำเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายต่อภาคีที่เกี่ยวข้องทุกระดับต่อไป

ตารางจำนวนผู้มาจดทะเบียนกรณีปัญหาที่ดินทำกิน ของ 4 พื้นที่

ที่	พื้นที่	จำนวนผู้มาจดทะเบียนคนจน (ราย)
1	ตำบลละมอ	584
2	ตำบลบ้านควน	109
3	ตำบลไม้ฝาด	1,199
4	ตำบลโคกสะบ้า	361
	รวม	2,253

๒.๕ การแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ จังหวัดตรัง

๑. ผลการดำเนินการรับจดทะเบียนแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการของ จังหวัดตรัง (26 ธันวาคม 2546 การลงทะเบียน 2 มกราคม - 10 สิงหาคม 2547) สรุปได้ดังนี้
 ประชาชนมาลงทะเบียน 72,043 คน (จากจำนวนประชากรทั้งจังหวัด 603,072 คน คิด เป็น ร้อยละ 11.95) เรียงลำดับจากมาก ไปหาน้อย แยกรายอำเภอได้ดังนี้

๑. อำเภอเมืองตรัง 12,127 คน
๒. อำเภอห้วยยอด 12,071 คน
๓. อำเภอกันตัง 10,880 คน
๔. อำเภอปะเหลียน 8,085 คน
๕. อำเภอยานดาขาว 7,918 คน
๖. อำเภอสิเกา 5,729 คน
๗. อำเภอวังวิเศษ 4,932 คน
๘. อำเภอนาโยง 4,182 คน
๙. อำเภอรัษฎา 3,598 คน
๑๐. กิ่งอำเภอหาดสำราญ 2,521 คน

จำนวนปัญหาที่ประชาชนมาลงทะเบียน 114,563 ปัญหาดังนี้

๑. ปัญหาที่ดินทำกิน 47,416 ปัญหา
๒. ปัญหาคนเร่ร่อน 65 ปัญหา
๓. ปัญหาประกอบอาชีพผิดกฎหมาย 42 ปัญหา
๔. ปัญหานักเรียน / นักศึกษาต้องการทำงาน 3,071 ปัญหา
๕. ปัญหาถูกหลอกลวง 354 ปัญหา
๖. ปัญหาหนี้สินภาคประชาชน 37,168 ปัญหา

๗. ปัญหาคนจนไม่มีที่อยู่อาศัย	19,203 ปัญหา
๘. ปัญหาอื่นๆ	7,244 ปัญหา

๒. การดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้จดทะเบียน

๑. ปัญหาที่ดินทำกินจำนวน 45,590 ราย ช่วยเหลือแล้ว 468 ราย
๒. ปัญหาคนเร่ร่อนจำนวน 50 ราย ช่วยเหลือแล้ว 16 ราย
๓. ปัญหาประกอบอาชีพผิดกฎหมาย จำนวน 46 ราย ช่วยเหลือแล้ว 8 ราย
๔. ปัญหานักเรียน/นักศึกษาต้องการทำงาน 2,940 รายช่วยเหลือแล้ว 1,792 ราย
๕. ปัญหาการถูกละเมิดจำนวน 335 ราย ช่วยเหลือแล้ว 28 ราย
๖. ปัญหาหนี้สินนอกระบบจำนวน 14,821 ปัญหา ได้ดำเนินการเจรจาได้ข้อยุติแล้วทุกรายปรากฏผลการเจรจาดังนี้

เข้าสู่ระบบธนาคาร	จำนวน	1,177 ราย
ตกลงกับเจ้าหนี้ได้แต่ไม่เข้าระบบธนาคาร	จำนวน	2,503 ราย
ถูกหนี้ขอลดหนี้เรื่องอื่น	จำนวน	8,254 ราย
ถูกหนี้/เจ้าหนี้ ไม่ยอมมาเจรจา	จำนวน	4,507 ราย
อื่นๆ	จำนวน	1,154 ราย

การพัฒนาและฟื้นฟูอาชีพให้แก่ผู้ประสบปัญหาหนี้สินความยากจนจำนวน 7,774 ราย ดังนี้

๑. ด้านเกษตรกรรม จำนวน 4,991 ราย
๒. ด้านพาณิชยกรรม จำนวน 1,007 ราย
๓. ด้านการจัดหางานและพัฒนาทักษะฝีมือฯ จำนวน 304 ราย
๔. ด้านการผลิตในชนบท จำนวน 28 ราย
๕. ไม่ต้องการมีอาชีพ จำนวน 1,444 ราย รวม จำนวน 7,774 ราย
๖. ปัญหาคนจนไม่มีที่อยู่อาศัยจำนวน 18,036 ราย ช่วยเหลือแล้ว 3 ราย
(อยู่ระหว่างการสำรวจความต้องการที่แท้จริง)
๗. ปัญหาอื่นๆ จำนวน 7,198 ราย ช่วยเหลือแล้วจำนวน 104 ราย

๓. สถานภาพและแนวทางการทำงานที่พึงประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน

๓.๑ สถานภาพในการทำงานการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการของจังหวัดตรังมีกลไกในการบริหารจัดการประกอบด้วย คณะกรรมการศูนย์ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการจังหวัดตรัง โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดตรังเป็นผู้อำนวยการ ปลัดจังหวัดตรังเป็นเลขานุการ คณะทำงานฝ่ายต่างๆภายในศูนย์ปฏิบัติการฯ ดังนี้

๑. สำนักงานศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนจังหวัดตรัง (ศตจ.จ. ตรัง)
๒. คณะอนุกรรมการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติเพื่อประกอบอาชีพและที่อยู่อาศัยจังหวัดตรังมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดตรังเป็นประธาน เกษตรและสหกรณ์จังหวัดตรังเป็นเลขานุการ
๓. คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาหนี้สินความยากจนจังหวัดตรังมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดตรังเป็นประธานสรรพากรพื้นที่ตรังเป็นเลขานุการ
๔. คณะอนุกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีงานทำจังหวัดตรังมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดตรังเป็นประธานแรงงานจังหวัดตรังเป็นเลขานุการ

๓.๒ ศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนอำเภอ/กิ่งอำเภอ(ศตจ.อ./ กิ่งอำเภอ) ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนของจังหวัดตรังมีประเด็นปัญหาและแนวทางการทำงานที่พึงประสงค์ ดังนี้

ประเด็นปัญหา

๑. ปัญหาการบริหารจัดการองค์ประกอบ/กลไก ในการบริหารงานตามแนวทางที่ส่วนกลางกำหนดยังไม่สามารถเป็นกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากแต่ละส่วนราชการที่เข้ามาเป็นองค์ประกอบในคณะกรรมการ/อนุกรรมการ/ คณะทำงานในแต่ละระดับการดำเนินงานยังเป็นระบบของงานประจำที่ให้ความช่วยเหลือตามอำนาจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งจะมีกฎระเบียบในการเบิกจ่ายงบประมาณ เป้าหมายในการดำเนินงานเป็นไปตามแนวทางที่หน่วยงานต้นสังกัดกำหนด ทำให้ไม่สามารถนำงบประมาณและเป้าหมายในการดำเนินงานมาบูรณาการกันได้อย่างแท้จริง

๒. ปัญหาระบบฐานข้อมูล

- ข้อมูลของผู้ลงทะเบียนยังขาดความชัดเจนและถูกต้องทั้งในส่วนของผู้ลงทะเบียนที่ให้ข้อมูลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ความสมบูรณ์ของแบบฟอร์ม เช่น ความต้องการช่วยเหลือในแต่ละด้าน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลไปให้ความช่วยเหลือ
- กระบวนการที่จะนำข้อมูลมาใช้อย่างครบวงจรการคัดกรองข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ไม่สามารถเรียกข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาแต่ละปัญหาได้อย่างรวดเร็ว

- ด้านการบริหารจัดการควรมีสวนร่วมในการปฏิบัติงานทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ที่มีเอกภาพ มีองค์ประกอบในการดำเนินงานครบถ้วนสมบูรณ์ มีอำนาจเพียงพอในการบูรณาการงบประมาณและเป้าหมายในการดำเนิน โดยให้มีการกำหนดเป้าหมายร่วมที่ชัดเจน จัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิบัติงานระยะยาว แผนการจัดสรรให้ใช้งบประมาณและแผนการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ
- ด้านการพัฒนาฐานข้อมูล โครงการพัฒนาให้มีศูนย์ข้อมูลที่ทันสมัย มีระบบคัดกรองข้อมูลที่มีประสิทธิภาพเรียกข้อมูลมาใช้ได้อย่างถูกต้อง รวดเร็วและเป็นปัจจุบัน

๒.๖ ความร่วมมือกับภาคประชาชน (ทั้งที่เป็นทุนเดิมและในงานแก้ปัญหาความยากจน)

การดำเนินงานในการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนในจังหวัดตรงกับภาคประชาชน ถ้าย้อนกลับไปในอดีตที่ผ่านมาหน่วยงานหรือองค์กรที่ดำเนินการในการแก้ปัญหาดังกล่าวและความยากจนในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ บทบาทการทำงานด้านพัฒนาเพื่อสร้างเสริมให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความก้าวหน้าของสังคมนั้น ทั้งหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง

หน่วยงานภาครัฐจะดำเนินการตามโครงการแต่ละหน่วยงานตามนโยบายรัฐบาลโดยยึดกรอบการปฏิบัติงานแต่ละกระทรวงที่กำหนด ซึ่งในบทบาทของภาครัฐจะทำหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละหน่วยงาน ในช่วงเวลาระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 การดำเนินงานภาครัฐจะเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือกำหนดทิศทางการพัฒนาร่วมกัน

องค์กรภาคประชาชนในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ มีการทำงานหลากหลายรูปแบบพื้นที่ของจังหวัดต่างมีสภาพภูมิประเทศเป็นป่าเขา ทุ่งนา สวนยางพารา ไม้ผล ชายฝั่งทะเล เกาะ และสังคมเมือง ภาคประชาชน และองค์กรเอกชน ได้ทำงานพัฒนาในทุกสภาพพื้นที่ซึ่งทางองค์กรสามารถทำงานได้อย่างเด่นชัด เช่นเครือข่ายประมงชายฝั่งจังหวัดต่าง ๆ เครือข่ายอนุรักษ์ป่า เทือกเขาบรรทัด และองค์กรอื่น ๆ อีกหลายองค์กร ผลจากการทำงานดังที่กล่าวถึงทำให้กระบวนการภาคประชาชนในจังหวัดต่างสามารถเชื่อมโยงประสานงานกลุ่มองค์กร รวมตัวกันเป็นเครือข่ายซึ่งขยายผลระดับพื้นที่ของจังหวัด ระดับภาค ระดับชายฝั่งทะเล

ความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับประชาชนส่วนน้อยที่สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างปกติหรือราบรื่น เพราะเนื่องจากวัฒนธรรมการทำงาน และแนวคิดกรอบของงานจะแตกต่างกัน ซึ่งนับว่าเป็นประเด็นที่ต้องปรับเปลี่ยน เพื่อให้สอดคล้องเป็นแนวทางในการทำงานร่วมกัน

กรณีการดำเนินงานในอดีต ในการจัดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน มักไม่ทำงานในทิศทางเดียวกัน เนื่องจากพื้นฐานความเข้าใจแบบเดิม ๆ ทั้งสองฝ่ายเรื่องการยอมรับซึ่งกันและกัน เพราะแต่ละฝ่ายมองภาพขององค์กรหรือหน่วยงานไปในแนวทางที่มีอคติ เช่น ภาครัฐมักมองภาพองค์กรภาคประชาชนในลักษณะของผู้คัดค้านไม่เห็นด้วย สร้างปัญหาต่อต้านแผนนโยบายของภาครัฐ ซึ่งจากภาพดังกล่าวทำให้มีผลต่อความร่วมมือตลอดถึงการยอมรับและร่วมมือกันทำงาน ในส่วนขององค์กรภาคประชาชนก็มีภาพการมองหน่วยงานของรัฐแบบไม่น่าเชื่อถือเท่าใดนัก เพราะจากการทำงานที่ผ่านมา การพบปะพูดคุยหรือเวทีประชุมร่วมกัน มักมีปัญหาเรื่องการยอมรับซึ่งกันและกัน นำไปสู่ภาวะต่างคนต่างทำ ไม่มีความร่วมมือในการทำงาน

การดำเนินงานโครงการนำร่องการบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่จังหวัดตรัง เป็นนิมิตหมายที่ดีที่ได้ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงประสานงานเพื่อสร้างความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรภาคประชาชน สามารถเห็นภาพความเป็นจริงของความร่วมมือ จากการดำเนินงานตั้งแต่ระยะแรกจนถึงระยะหลังสุด ได้รับความร่วมมือสนับสนุนและช่วยเหลือมาโดยตลอด จนกระทั่งสามารถปฏิบัติการกิจของโครงการจนเสร็จสิ้นในระยะที่ 1 ทุกคนที่ทำงานร่วมกันรู้จักและเข้าใจตัวบุคคล รับผิดชอบต่อหน้าที่ และยอมรับต่อกันและกัน เหล่านี้จะเป็นผลดีในอนาคต กับภารกิจข้างหน้าที่จะทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะทีมงานกระทรวงมหาดไทยทุกระดับ ทั้งจังหวัดและอำเภอ รวมถึงหน่วยงานอื่น ๆ อีกหลายหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการครั้งนี้

บทที่ ๓

กระบวนการทำงาน

กรณีปัญหาที่ดินทำกิน

๓.๑ การคัดเลือกพื้นที่ศึกษานำร่อง

กรณีประเด็นปัญหาที่ดินทำกิน ภายหลังจากที่ได้ประสานงานกับภาคีผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ถึงสภาพปัญหาที่ดินทำกินในจังหวัดตรังแล้ว เมื่อเทียบกับระยะเวลาที่ค่อนข้างจำกัด เพื่อให้ทันกับเวลาของโครงการทางคณะทำงานจึงได้กำหนดเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ดังนี้

๑. เลือกพื้นที่ตามสภาพที่หลากหลายครอบคลุมประเด็นปัญหา
๒. พื้นที่ไม่ใหญ่มากนัก
๓. มีการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในการแก้ปัญหาแล้ว
๔. เป็นพื้นที่ที่ชุมชนอยากทำ

จากเกณฑ์ดังกล่าวจึงได้เลือกพื้นที่เขตแนวเทือกเขาบรรทัดเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ที่ตำบลละมอ พื้นที่สาธารณประโยชน์ที่ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง และตำบลบ้านควน อำเภอเมือง และพื้นที่ชายทะเลที่อุทยานหาดเจ้าไหม ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา

๓.๒ กลไกการดำเนินงาน

๑. กลไกระดับจังหวัด ประกอบด้วย

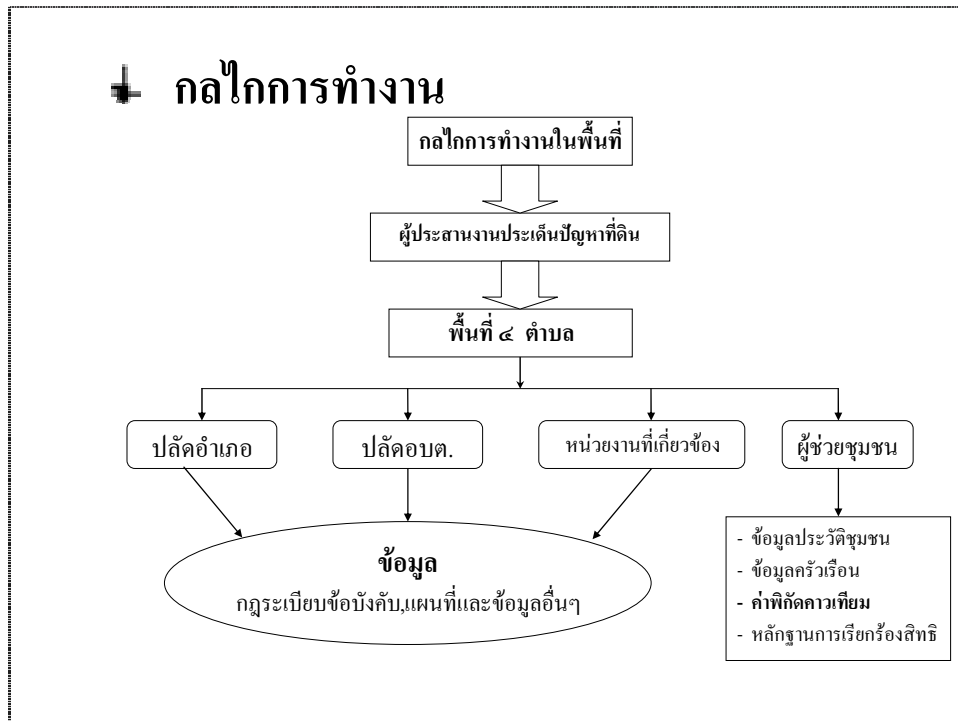
- 1.1 นายสุรพล วิชัยดิษฐ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าโครงการ
- 1.2 นายสมเกียรติ ดวงมณี หัวหน้า ศตจ.จ.ตรัง หัวหน้าโครงการร่วม
- 1.3 นายมานพ ช่วยอินทร์ ผู้ประสานงาน สกว.ตรัง หัวหน้าโครงการร่วม
- 1.4 นายเดช พลางชุม ที่ปรึกษาเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองภาคใต้ หัวหน้าโครงการร่วม

๒. กลไกการทำงานระดับพื้นที่ ประกอบด้วย

ในประเด็นปัญหาที่ดินทำกิน ให้ความสำคัญกับกลไกการทำงานในระดับพื้นที่เป็นสำคัญ ซึ่งประกอบด้วย

- ปลัดอำเภอเจ้าของพื้นที่
- ปลัด อบต.ในพื้นที่
- เจ้าหน้าที่จากสำนักงานที่ดินจังหวัด
- เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับที่ดินที่เป็นปัญหา
- ผู้ประสานงาน ๑ คน
- ผู้ช่วยชุมชนพื้นที่ละ ๑ คน

นอกจากองค์ประกอบดังกล่าวแล้ว การทำงานในพื้นที่ซึ่งมีอาสาสมัครชุมชนในแต่ละพื้นที่หมู่บ้านละ ๓-๕ คน คอยทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

๓.๓ วิธีการและขั้นตอนการดำเนินงาน

วิธีการและขั้นตอนการทำงานแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ประสานงานพื้นที่และพัฒนากลไกการทำงาน

๑.๑ ประสานงานกับนายอำเภอ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และพื้นที่เป้าหมาย เพื่อทำความเข้าใจแนวคิด วัตถุประสงค์ และเป้าหมายการดำเนินโครงการ พร้อมทั้งหาบุคคลเป็นคณะทำงานในพื้นที่

๑.๒ จัดเวทีทำความเข้าใจโครงการในระดับพื้นที่ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการ และแนวทางการทำงาน พร้อมทั้งให้ชุมชนคัดเลือกผู้ช่วยชุมชนและอาสาสมัครในแต่ละพื้นที่

๑.๓ จัดอบรมคณะทำงานกลไกในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับ สย. และคณะทำงานกรณีปัญหาหนี้สิน เพื่อปรับแนวคิดและทิศทางการทำงานร่วมกัน พร้อมทั้งสร้างความคุ้นเคย

๑.๔ ประชุมคณะทำงานทั้งหมดร่วมวางแผนการทำงานในแต่ละพื้นที่

ขั้นตอนที่ ๒ ลงพื้นที่เก็บข้อมูล

๒.๑ เก็บข้อมูลประวัติชุมชน เกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งจากเอกสารที่บันทึกไว้และจากการสัมภาษณ์จากผู้อาวุโสและผู้รู้ในท้องถิ่น

๒.๒ เอกสารการถือครองที่ดิน และเอกสารการทำกิน

๒.๓ ระเบียบข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้นๆ เช่น ประกาศเขตอย่างไร แต่เมื่อใด ใครเป็นคนทำ

๒.๔ การเคลื่อนไหวเรียกร้องและการแก้ปัญหาที่ผ่านมา

๒.๕ ข้อมูลครัวเรือนตามแบบสอบถาม เกี่ยวกับการตั้งบ้านเรือน จำนวนสมาชิกครัวเรือน การถือครองที่ดิน รายได้ รายจ่าย หนี้สิน สาเหตุการเป็นหนี้ ปัญหาที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือ

๒.๖ ข้อมูลค่าพิกัดที่อยู่อาศัยทุกหลังที่เป็นปัญหา เพื่อต้องการทราบตำแหน่งที่ตั้งบ้านเรือนในแต่ละหลัง

๒.๗ ข้อมูลค่าพิกัดแนวเขตการทำกินที่เป็นปัญหา โดยการเดินเก็บค่าพิกัดด้วยเครื่อง “จีพีเอส” โดยการนำของอาสาสมัครผู้ชำนาญเส้นทางในพื้นที่ และในการเก็บข้อมูลดังกล่าวได้รับความร่วมมือจากศูนย์วิจัยทรัพยากรสัตว์น้ำทางทะเล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้งด้านเครื่องมือและบุคลากรพร้อมทั้งการอ่านค่าพิกัดลงในแผนที่การเก็บข้อมูลใช้ผู้ช่วยชุมชนแต่ละพื้นที่มาช่วยกันเก็บข้อมูลให้เสร็จในแต่ละพื้นที่ โดยการทำงานร่วมกันของคณะทำงานกลไกในพื้นที่เป็นหลัก ในระหว่างการทำงานมีการสรุปการทำงาน ปัญหา อุปสรรค เป็นระยะ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

ขั้นตอนที่ ๓ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ จัดเวทีนำเสนอข้อมูลที่ได้ในพื้นที่ เพื่อให้ชาวบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ตรวจสอบและเติมเต็มข้อมูลให้ถูกต้องสมบูรณ์ พร้อมทั้งเสนอปัญหาและวิธีแก้

๓.๒ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ เพื่อนำเสนอแนวทางและแผนการในการแก้ปัญหาจากข้อมูลที่มี

๓.๓ ทำรายงานฉบับร่วมนำเสนอข้อมูล ปัญหา และแนวทางแก้ไขในเวทีระดับจังหวัด

๓.๔ จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

๓.๔ ปัญหาอุปสรรค/ข้อสังเกตจากการดำเนินงาน

๑. การลงพื้นที่เก็บข้อมูล จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากแกนนำชุมชน หรืออย่างน้อยก็ควรจะให้ความร่วมมือในการเปิดทางหรือประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชน ทราบว่าจะมีการเก็บข้อมูลเพื่ออะไร
๒. แต่ละพื้นที่จำเป็นต้องมีทีมงานที่มีความพร้อมในการทำงาน เข้าใจวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโครงการ เห็นความสำคัญของการเก็บข้อมูล และมีจิตสำนึกอยากให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในชุมชน กระจือหรืออื่น มีบุคลิกที่เข้ากับชาวบ้านได้ง่าย การเก็บข้อมูลจะเป็นไปด้วยดี โดยเฉพาะหากมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จะนำมาซึ่งการได้ข้อมูลที่ดี ถูกต้อง ชัดเจน ครบคลุม
๓. ชุมชนเมื่อไม่ยอมให้ความร่วมมือ เนื่องจากหลายหน่วยงานเข้าไปเก็บข้อมูลในชุมชนลักษณะคล้ายคลึงกันบ่อย ๆ ชาวบ้านเบื่อหน่าย และไม่รู้ว่าจะเอาข้อมูลไปทำอะไร และจะมีผลอย่างไร
๔. ชุมชนใจร้อน ต้องการเห็นผลที่เป็นรูปธรรมชัดเจนและรวดเร็ว
๕. ฤดูกาลมีส่วนในการทำงาน ฝนตกหนักทำให้การทำงานล่าช้าลงไป โดยเฉพาะการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชน และการเดินแนวเขตบนเทือกเขา เสร็จไม่ทันตามกำหนด
๖. เครื่องมือในการเก็บข้อมูล(เครื่องGPS)จำนวนน้อย
๗. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (บางแห่ง) ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีเวลาเนื่องจากภาระงานประจำ ทำให้ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือที่ดีเท่าที่ควร
๘. มุมมองหรือทัศนคติแบบเดิม (ระหว่างองค์กรภาคเอกชนกับหน่วยงานราชการ หรือหน่วยงานราชการกับชาวบ้านที่มีปัญหา) เป็นอุปสรรคต่อการให้ความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วม

๓.๕ ผลจากการดำเนินงาน

๑. คนในชุมชนตื่นตัว ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และเห็นความสำคัญของการให้ข้อมูล เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ
๒. ได้ข้อมูลที่ค่อนข้างชัด ลึก และละเอียดมากพอสมควร สำหรับการนำไปสู่แนวทางในการแก้ปัญหาหรือข้อเสนอแนะ
๓. เกิดมิติใหม่ความร่วมมือที่ดีระหว่างภาคราชการ หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านข้อมูล เอกสาร ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหา
๔. องค์กร/ภาคี ภาคเอกชน ภาคราชการที่เกี่ยวข้อง ประชุมร่วมกันเพื่อตั้งข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน

๕. คนในชุมชนมีงานทำ(แม้จะแค่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง)แต่ก็ได้สร้างการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะเรื่องราวในชุมชน ซึ่งจะส่งผลไปถึงจิตสำนึกรักบ้านเกิดต่อไป

๓.๖ การเรียนรู้ปัญหาและวิเคราะห์ตัวเองของชุมชน

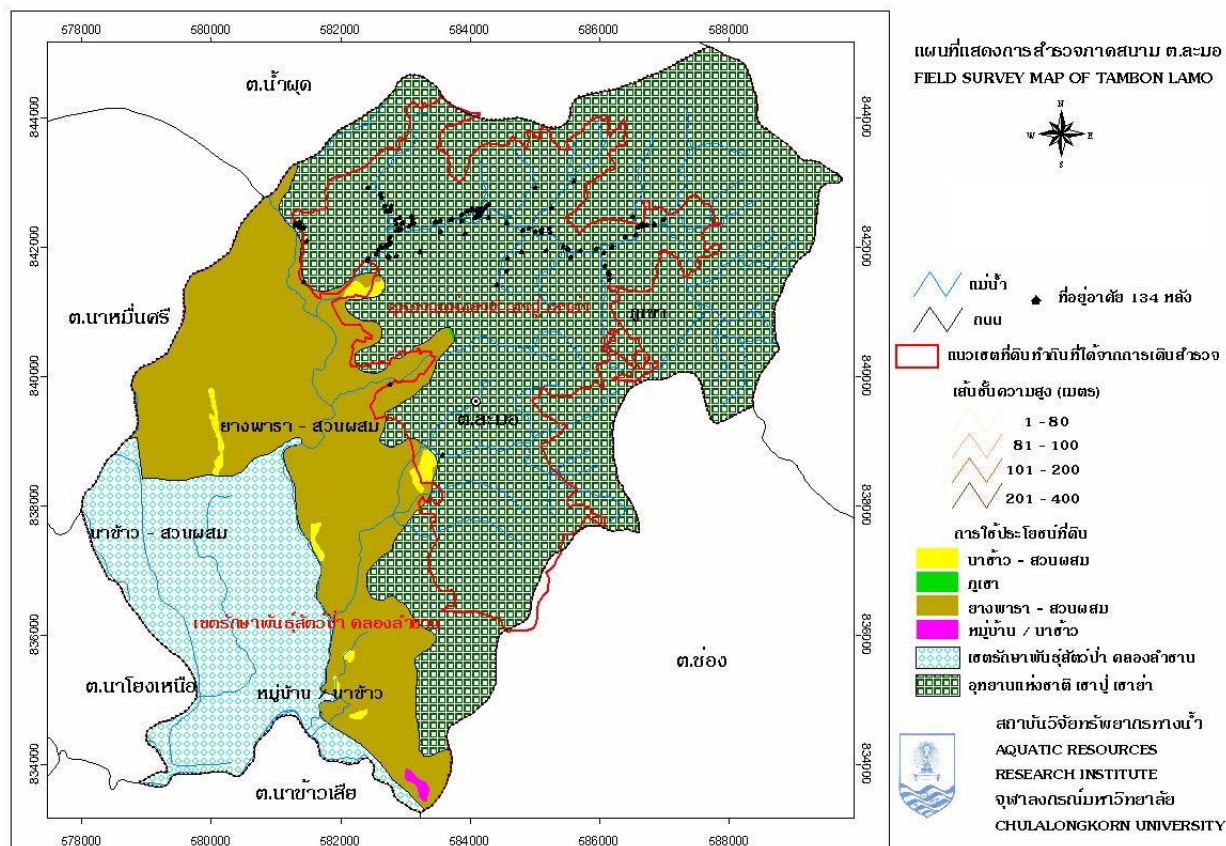
ในกระบวนการและขั้นตอนการเก็บข้อมูลจะมีผู้ช่วยชุมชน ซึ่งเป็นลูกหลานของคนในชุมชนที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีมาอยู่บ้าน ทำหน้าที่ประสานงานหลัก และมีอาสาสมัครที่เป็นทั้งผู้นำธรรมชาติและเป็นทางการหมู่บ้านละ ๓-๕ คน เข้าร่วมในการเก็บข้อมูลร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและผู้ช่วยชุมชนจากพื้นที่อื่น ๆ ร่วมกันเก็บข้อมูลให้เสร็จในแต่ละพื้นที่ไป และในระหว่างการเก็บข้อมูลก็มีการสรุปการทำงานเป็นระยะ ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้จากข้อมูลและเรื่องราวที่เป็นจริง ทำให้เห็นว่าที่ผ่านมาจากการบอกเล่า (เขาว่า) ไม่พอ จะต้องนำข้อมูลจากหลาย ๆ ฝ่าย หลาย ๆ ที่มาประกอบ

จากกระบวนการเก็บข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้เข้าร่วม และโดยเฉพาะคนในพื้นที่ต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าไม่เหมือนการเก็บข้อมูลที่ผ่านมา ที่เก็บหรือถามเพื่อหน้าที่ให้แล้วเสร็จ พอสอบถามแล้วก็หายไปเลย ในครั้งนี้ทำให้ได้เรียนรู้อะไรมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นประวัติความเป็นมาของบ้านตัวเองว่าบรรพบุรุษของคนในพื้นที่มีความเป็นมาอย่างไร จากที่เมื่อก่อนไม่เคยรู้ เพียงแต่ได้ยินเขาเล่าต่อกันมาบ้างแต่ก็ไม่เป็นเรื่องเป็นราว นอกจากนี้ทำให้เข้าใจถึงปัญหา ที่มาของปัญหา และเห็นร่วมกันว่าถ้าจะแก้ปัญหานั้นทุกคนทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหันมาพูดคุยกันว่าเมื่อเป็นปัญหาแล้วจะแก้กันอย่างไร จะอยู่กันอย่างไร ที่จะทำมาหากินอย่างปกติสุขและไม่มีการบุกรุกป่าเพิ่มขึ้น

๓.๗ สรุปข้อมูลและสภาพปัญหาพื้นที่นำร่อง

๓.๗.๑ ตำบลละมอ

ตำบลละมอ มี ๕ หมู่บ้าน อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ทิศเหนือจรดตำบลน้ำผุด อำเภอห้วยยอด ทิศใต้จรดตำบลช่อง อำเภอนาโยง ทิศตะวันตกจรดตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ส่วนทิศตะวันออกจรดเทือกเขาบรรทัด และตำบลตะพาน อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง สภาพภูมิศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นภูเขา เนินเขา ที่ราบหุบเขาสลับกันไป เป็นจุดกำเนิดของแม่น้ำลำคลองใหญ่-น้อยหลายสาย สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมสายน้ำที่ลาดเนินเขา และเป็นที่ราบลุ่ม ทุ่งนา ดังนั้นการประกอบอาชีพของคนส่วนใหญ่จึงเกี่ยวพันอยู่กับป่าเขาสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสามารถพึ่งพาตนเองได้ เช่น ทำสวน ทำไร่ เพาะปลูก และทำนาตามพื้นที่ราบลุ่ม

แผนที่แสดงแนวเขตการทำกินและตำแหน่งที่อยู่อาศัยจากการสำรวจด้วยเครื่องมือ GPS (พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

ประวัติความเป็นมา

จากการรวบรวมหลักฐานเอกสารทางประวัติศาสตร์ ยืนยันได้ว่าชุมชนละมอมีอายุไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ปี ดังปรากฏในทำเนียบกรมการเมืองตรังของเก่า ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือตรังค์สาร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ความตอนหนึ่งกล่าวถึง สมัยพระอุไทยราชธานี (ม่วง) เป็นผู้ว่าราชการเมืองตรังช่วงปี พ.ศ. ๒๓๕๕ ซึ่งตรงกับรัชสมัยในรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กล่าวถึงการสร้างเมืองขึ้นที่ชุมชนบ้านควนธานี มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๒ ฝ่าย คือฝ่ายตะวันออกและฝ่ายตะวันตก โดยใช้ลำน้ำตรังเป็นเส้นแบ่งเขต นอกจากนี้ยังมีตำบลที่เป็นที่ตั้งด่านภาษีทั้งทางบกและทางทะเลอีกจำนวน ๑๐ ตำบล และหนึ่งในด่านทางบกนั้นก็คือตำบลตะหมก ซึ่งก็คือหมู่ที่ ๑, ๘ และ ๙ ของตำบลละมอในปัจจุบันนั่นเอง

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานอีกชิ้นหนึ่งที่พอจะยืนยันได้ถึงความเก่าแก่ของการตั้งชุมชนบริเวณนี้ คือหลักฐานจากหนังสือประวัติเมืองตรัง ที่กล่าวถึงการเก็บภาษีของชุมชนบ้านตะหมกในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชน

จากคำบอกเล่าของนางเจียม เอียดคุ่น อายุ ๘๐ ปี นางคล้อย ชูบัว ชาวบ้านหมู่ที่ ๕ และหมู่ที่ ๓ ตำบลละมอเล่าว่า เมื่อก่อนไม่ได้แยกเป็นหลายหมู่บ้านเหมือนปัจจุบัน แต่มีเพียงหมู่บ้านเดียวคือหมู่ที่ ๓ ตำบลกะช่อง ครอบคลุมอาณาเขตตั้งแต่บ้านสำนักหินปัก ถึงบ้านวังหี โดยแบ่งเป็นเขตต่าง ๆ คือ บ้านสำนักหินปัก (บ้านเหนือ) บ้านกลาง (หมู่ที่ ๕) บ้านตะหมก (หมู่ที่ ๓) และบ้านตะหมกน้อย (หมู่ที่ ๘) โดยนายเอียดคุ่น เขาแก้ว พื้นเพเดิมเป็นคนจังหวัดพัทลุงเป็นบุคคลแรกที่เข้ามาบุกเบิกและเป็นผู้ปกครองในสมัยนั้น สันนิษฐานว่านายเอียดคุ่นอาจเป็นข้าราชการที่ถูกส่งตัวไปปกครองพื้นที่แถบนี้ เนื่องจากภาษาที่นายเอียดคุ่นใช้พูดนั้นจะมีภาษาราชการผสมอยู่มาก เช่น พูดว่าแกงศิระชะปลาช่อน ใส่บุตรมะนาว รวมไปถึงการแต่งกายที่มีการนุ่งผ้าโจงกระเบนสวมเสื้อราชปะแตน พกกริช และใช้ผ้าขาวม้าคาดเฉียงจากบ่ามาถึงสะเอว นอกจากนั้นยังมีปืนสิดาอยู่ในครอบครองด้วย เนื่องจากเมื่อก่อนพื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นเส้นทางลำเลียงข้าว กล้วย จากพัทลุงมาขายที่จังหวัดตรัง และเคยเป็นเส้นทางโจร

ในสมัยนั้นการสร้างบ้านเรือนส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ที่สำนักหินปัก ต่อมาเมื่อบุตรชายสองคนของนายเอียดคุ่น คือนายทองคลึงและนายทองพราย มีอายุพอที่จะแยกครอบครัวออกไปจึงให้นายทองพรายแยกออกไปปกครองบ้านกลาง ส่วนนายทองคลึงยังคงอยู่ที่บ้านเหนือ ในสมัยนั้นนายทองพรายถือยศเป็นขุน และได้ขยับขยายกระจายบ้านเรือนออกไปตามแนวลำคลองละมอ

ราษฎรที่อยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่สืบสายทายาทว่านเครือเดียวกัน แต่บางส่วนก็แต่งงานกับคนนอกและชักชวนกลุ่มญาติ ๆ เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ สกุลใหญ่ ๆ ในชุมชนแถบนี้ที่สืบสายมาแต่อดีตได้แก่ สกุลเอียดคุ่น, ฤทธิมา, รักสะอาด เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นบุตร บุตรเขย และบุตรสะใภ้ของนายเอียดคุ่น เขาแก้ว แทบทั้งสิ้น

ในระยะแรก ๆ คนที่เข้ามาอาศัยแถบนี้มีวิถีดำรงชีวิตที่ผูกพันอาศัยป่าเป็นอย่างมาก อาหารและยาจากป่าเพื่อการดำรงชีพ และมีการบุกเบิกทำไร่เลื่อนลอยปลูกข้าว เพื่อจับจองที่ดินและเพื่อเลี้ยงคนในครอบครัว รวมถึงการนำของป่าไปแลกสิ่งของจำเป็นอื่น ๆ ภายนอกชุมชน

ลักษณะหินปักที่บ้านสำนักหินปัก

การใช้ประโยชน์จากที่ดินทำกิน

ในช่วงแรก ๆ คนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนแถบนี้ มีวิถีการดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับป่า ทั้งอาหารการกิน และยา หาเลี้ยงชีพด้วยวิธีการหาของป่า เช่น หวาย น้ำมันยาง สะตอ น้ำผึ้ง ผลไม้ สมุนไพร ฯลฯ ไปแลกเปลี่ยนสิ่งของจำเป็นอย่างอื่น และมีการทำไร่ข้าวแบบเลื่อนลอยเพื่อจับจองที่ดินและเพื่อเลี้ยงคนในครอบครัว รวมถึงการนำของป่าที่หาได้ไปแลกกับสิ่งของที่เป็นอื่น ๆ ที่ยังขาดแคลนจากภายนอกชุมชน บางครั้งก็นำไปแลกข้าวจากชุมชนภายนอกที่ทำนาได้ผลดีกว่า ในช่วงที่ข้าวในชุมชนไม่พอกิน เนื่องจากการทำไร่ในชุมชนได้ผลไม่ดีนัก เพราะจะมีสัตว์ป่าเข้ามาทำลายกินข้าวอยู่เสมอ ๆ โดยจุดแลกเปลี่ยนสิ่งของจะอยู่ที่บริเวณตลาดนาโยงใต้ จากคำบอกเล่าของชาวบ้านทำให้ทราบว่า การเดินทางไปยังตลาดนาโยงใต้ในสมัยนั้นต้องใช้การเดินทางเป็นเวลาเกิน ๑ วันกว่าจะถึง (ปัจจุบันใช้เวลาเพียงแค่ประมาณ ๑๕ นาที) หรือในบางครั้งคนจากภายนอกก็จะนำสิ่งของซึ่งมักจะเป็นข้าวมาแลกกับของป่าที่ต้องการถึงภายในชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของชาวบ้านในช่วงนี้เป็นการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต เพราะระบบเศรษฐกิจของชุมชนยังเป็นแบบแลกเปลี่ยนอยู่ ซึ่งเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์ในสังคมดั้งเดิม

ยุคก่อนปัจจุบัน

ราวปี พ.ศ. ๒๔๔๒-๒๔๔๔ เป็นสมัยที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) ได้นำพันธุ์ยางพาราเข้ามาเผยแพร่ในจังหวัดตรังเป็นแห่งแรกในประเทศไทย และยางพาราก็ได้แพร่หลายเข้ามาถึงชุมชนแถบนี้ด้วย ในสมัยนั้นยางพารายังไม่มีราคา ชาวบ้านจึงไม่สนใจที่จะปลูกเท่าใดนัก แต่ได้ใช้ลูกยางอิงกับธนูหรือหนังสติ๊กเข้าไปในไร่และในป่าที่มีไม้ผลผสมอยู่ ทำให้ต้นยางงอกและเติบโตเป็นป่ายาง ชาวบ้านนำน้ำยางมาทำให้แข็งโดยใส่ไว้ในกระบอกไม้ไผ่ เรียกว่ายางกระบอก แล้วจึงนำไปขาย ต่อมาจนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยางพารามีราคาสูงขึ้นมากถึงกิโลกรัมละ ๒๐-๓๐ บาท ทำให้ชาวบ้านหันมาปลูกยางเพิ่มโดยปลูกผสมไปกับไม้ป่า และไม้ผลที่มีอยู่เดิม แต่ปลูกให้เป็นระเบียบมากขึ้น เริ่มมีการเอาผลผลิตที่ได้ไปขายหรือบางทีก็มีพ่อค้ามารับซื้อผลผลิตถึงหมู่บ้าน จากคำบอกเล่าของนางเจียม เอียดดุ่น อายุ ๗๔ ปี ทำให้ทราบว่า การซื้อขายเริ่มครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ หลังจากระบบเงินตราเข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกที่ต้องพึ่งพาระบบภายนอกมากขึ้น ความรู้สึกมั่นคงในความเป็นอยู่ที่เคยคล้อยตามกลืนกับธรรมชาติแบบที่เคยเป็นมาในอดีตเริ่มลดน้อยลง ชาวบ้านจึงต้องแสวงหาความมั่นคง ใช้ชีวิตตามกระแสของระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบของการขยายพื้นที่ทำกินเพื่อให้ได้ผลผลิตที่จะนำไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินได้มากขึ้น ระบบเศรษฐกิจและการพึ่งพาภายนอกเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อวิถีความเป็นอยู่ของคนละมอ

ยุคปัจจุบัน

หลังจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ได้ส่งเสริมให้ทุนแก่ชาวบ้านในการทำสวนยางพารา ทำให้ชาวบ้านหันมาทำสวนยางเป็นอาชีพหลักแทบทุกครัวเรือน โดยการปลูกยางจะเป็นไปตามเงื่อนไขของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ที่ต้องโค่นล้มและแผ้วถางต้นไม้อื่นออกให้หมด การปลูกยางต้องปลูกเป็นระเบียบ เป็นแถว มีการจัดระยะห่างระหว่างต้นที่แน่นอน อาจกล่าวได้ว่าช่วงเวลานี้ระบบเศรษฐกิจได้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างเต็มที่ แต่ในขณะเดียวกันชาวบ้านก็ได้รับกาพื้นที่ดินส่วนหนึ่งไปปลูกไม้ยืนต้นจำพวกไม้ผลและไม่ใช้สอยประเภทต่าง ๆ รวมทั้งพืชผักไว้ในที่ดินของตนเองเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน แจกญาติมิตร และส่วนที่เหลือก็จะนำไปขาย

ซึ่งในปัจจุบันจะพบว่าที่ดินในแถบนี้มีการใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ และผลิตที่ได้ไม่ว่าจะเป็นยางพารา ผลไม้ พืชผัก ฯลฯ เมื่อคิดรวมเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจแล้วจะเห็นได้ว่าแต่ละปีผลิตเหล่านี้คิดเป็นตัวเงินได้มูลค่าที่สูงมาก

ปัญหาเรื่องสิทธิในที่ดินทำกิน

ชาวบ้านยังไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน ส่วนมากจะมีเพียงใบ ภทบ.๕ และ สค.๑ เท่านั้น มีจำนวนน้อยที่ถือครองเอกสารสิทธิ น.ส.๓ ทำให้ชาวบ้านที่ไม่มีเอกสารสิทธิเหล่านี้ได้พยายามที่จะยื่นคำร้องขอทำเอกสารสิทธิแต่ก็ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากทางกรมที่ดินอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และเขตอุทยานแห่งชาติ ที่ประกาศเมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๘ และปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ตามลำดับ โดยการประกาศดังกล่าวเป็นการประกาศเขตป่าทับที่ทำกินของชาวบ้านที่อาศัยทำมาหากินมาก่อนเป็นเวลานานแล้ว ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงในเรื่องที่ดินทำกิน ในขณะที่ทางเจ้าหน้าที่เริ่มเข้มงวด ชาวบ้านโค่นล้มไม้ยางพาราที่หมดสภาพแล้วเพื่อจะปลูกใหม่ทำไม่ได้ และจะถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ ขณะเดียวกันชุมชนขยายตัวเพิ่มขึ้น ประกอบกับนโยบายของรัฐที่ต้องการให้คนมีรายได้มากขึ้น ราคาของยางพาราที่สูงขึ้น ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็บุกรุกแผ้วถางพื้นที่เพื่อทำสวนยางพาราเพิ่มขึ้นด้วย

จากสาเหตุดังกล่าวทำให้เกิดปัญหากระทบกระทั่งกันตลอดมา ในขณะที่ชาวบ้านก็มักจะอ้างสิทธิการถือครองที่ดินดังกล่าวมาก่อน ฝ่ายเจ้าหน้าที่ก็อ้างกฎหมายที่มีอยู่ ทำให้เกิดปัญหาขัดแย้งเกิดการพิพาท ถึงขั้นการจับกุมและดำเนินคดีในชั้นศาล และเดินกระบวนการยื่นหนังสือประท้วงถึงผู้ว่าราชการจังหวัด และในขณะเดียวกันชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งก็ยังคงบุกรุกป่าต่อไป

พัฒนาการในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน

๑. ปัญหาเรื่องที่ดินทำกินที่ทางการประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ และเขตป่าสงวนแห่งชาติเดิมทีเดียวชาวบ้านยังไม่ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ยังคงดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขเรื่อยมา จนกระทั่งประมาณปี ๒๕๐๘ ได้มีเจ้าหน้าที่เข้ามารังวัดที่ดิน และทำความเข้าใจเกี่ยวกับพืชผลของชาวบ้านหลายราย จึงทำให้ชาวบ้านเริ่มสงสัยว่าทางการกำลังทำ

อะไรอยู่ ต่อมาชาวบ้านทราบว่าเป็นการรังวัดเพื่อกันเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ประมาณปี พ.ศ.๒๕๒๔ ประชากรในหมู่บ้านได้เพิ่มจำนวนขึ้นตามจำนวนครอบครัว ที่ขยายออกไป ที่ดินจึงมีความสำคัญมากขึ้น เพราะการถางและบุกเบิกที่ดินไม่สามารถทำได้อีกแล้ว ชาวบ้านเริ่มมองเห็นความสำคัญในการมีเอกสารสิทธิ์ตามแบบอย่างของทางราชการเพื่อใช้แสดงสิทธิในการครอบครองที่ดินทำกิน ในช่วงนี้เองที่ชาวบ้านจำนวนมากได้เริ่มดำเนินการขอออกเอกสารสิทธิ์ น.ส.๓ จากทางราชการ แต่ปรากฏว่าไม่สามารถขอได้ ส่วนหนึ่งถูกเจ้าหน้าที่จับกุมในข้อหาตัดไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติ ทั้งที่ชาวบ้านเพียงไถ่ดินอย่างพื้นเมืองเดิมที่ปลูกในที่ดินของตนเอง เพื่อจะปลูกยางพันธุ์สมัยใหม่ตามแนวทางการส่งเสริมของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางจากปรากฏการณ์ดังกล่าว ชาวบ้านทราบอย่างแน่ชัดว่าที่ดินทำกินของตนได้ถูกประกาศให้กลายเป็นป่าสงวนและเขตอุทยานแห่งชาติไปเสียแล้ว ในช่วงนี้จึงเริ่มสนใจปัญหาที่ดินที่เกิดขึ้น เริ่มมีการพูดคุยปรึกษากันเองในหมู่บ้าน และบุคคลต่าง ๆ

๒. ในปี พ.ศ.๒๕๒๔ มีเจ้าหน้าที่จากกรมชลประทานเข้ามาขุดดินไปวินิจฉัย และปักหลักเขต ในช่วงนี้ชาวบ้านยังเข้าใจว่าทางกรมชลประทานเข้ามาสำรวจพื้นที่เพื่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก จึงให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี แต่หลังจากนั้นทราบว่าโครงการอ่างเก็บน้ำที่จะสร้างนั้นแท้จริงเป็นเขื่อนขนาดใหญ่ การก่อสร้างจะต้องอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่ ในช่วงนี้ได้มีเจ้าหน้าที่เข้ามาประชุมเพื่อบอกเรื่องโครงการและให้ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมายเตรียมโยกย้ายที่อยู่อาศัยรวมทั้งที่ทำกิน เจ้าหน้าที่ทำการเดินสำรวจทรัพย์สิน อาสิน ชาวบ้านรู้ว่าเกิดปัญหาร้ายแรงจึงเริ่มมีการตื่นตัว มีการพูดคุยถึงปัญหาหากต้องย้ายออกจากที่ดินทำกินของตนเอง เพราะไม่รู้ว่าจะต้องไปอยู่ที่ไหน แม้จะมีเงินชดเชยก็ยังไม่คุ้มกับสิ่งที่จะสูญเสีย ไม่คุ้มกับการที่จะต้องสูญเสียวิถีชีวิตอันสงบสุข อีกทั้งการอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติแต่ดั้งเดิมก็ต้องล่มสลายไป ในที่สุดการพูดคุยถึงปัญหาเริ่มขยายวงจากบ้านสู่ตำบล สู่องค์กรภายนอก

ปีพ.ศ.๒๕๒๕ มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อที่จะทำให้ทางราชการได้รับข้อมูลถึงปัญหาที่ชาวบ้านต้องประสบ ต้องการและยืนยันถึงสิทธิอันชอบธรรมของชุมชนที่จะไม่เคลื่อนย้ายออกไปจากพื้นที่ที่เคยทำมาหากินมาหลายชั่วอายุคนโดยมีการยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สมาชิกสภาจังหวัด นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด รัฐมนตรี รวมถึงผู้บัญชาการทหารสูงสุด

ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ชาวบ้านรู้ว่าจะต้องโยกย้ายแน่แล้วจึงเริ่มมีกระบวนการแก้ปัญหาโดยแกนนำชาวบ้านหลาย ๆ หมู่บ้านที่ประสบปัญหาเดียวกัน นั่งคุยแลกเปลี่ยนเพื่อปรึกษาหารือถึงปัญหาและหาทางออกต่อเรื่องที่เกิดขึ้น กลับไปทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ในปีนี้ได้มีชาวบ้าน

ประมาณ ๒,๐๐๐ กว่าคนได้รวมตัวเข้ายื่นหนังสือรายงานความเดือดร้อนและความต้องการ ต่อผู้ว่าราชการจังหวัดที่ศาลากลางจังหวัด การดำเนินการมีต่อเนื่อง และนำมาสู่การไม่ให้ข้อมูลและไม่ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๕ แกนนำชุมชนได้มีการนัดหมายประชุมชาวบ้านที่ประสบปัญหาผลกระทบจากสิทธิในที่ดินทำกินจากการสร้างเขื่อน และได้ข้อสรุปเป็นข้อเสนอ ดังนี้คือ

๑. เก็บข้อมูลเกี่ยวกับการถือครองที่ดินว่าแต่ละรายมีที่ดินถือครองอยู่เป็นจำนวนเท่าใด มีเอกสารการถือครองอะไร และได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างไรบ้าง เพื่อนำเสนอให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
๒. ต้องการให้ยกเลิกเขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตอุทยานแห่งชาติที่ประกาศทับที่ทำกินของชาวบ้าน โดยให้เดินเขตแนวป่าใหม่ร่วมกันให้ตรงกับความเป็นจริง ไม่ให้ทับที่ดินทำกินของชาวบ้าน
๓. ร่วมกันปลูกป่าผสมผสานเป็นจำนวนร้อยละ ๑๐ ของพื้นที่ดินทำกินของชาวบ้านในแต่ละราย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณสายน้ำทั้ง ๒ ฝั่งตามสายห้วยเก่า เพื่อให้พื้นที่แถบนี้มีความอุดมสมบูรณ์และคงสภาพเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารต่อไป
๔. ชุมชนต้องช่วยกันดูแลรักษาป่าธรรมชาติที่มีอยู่ในหมู่บ้านและรักษาแหล่งต้นน้ำลำธาร
๕. ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องประกาศยกเลิกโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำคลองนางน้อยอย่างเป็นทางการ โดยให้ทางรัฐแก้ปัญหาเรื่องน้ำให้ตรงจุด และหาทางออกที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง

พ.ศ.๒๕๖๖ ชาวตำบลละมอ จัดตั้ง “กลุ่มรักษป่า” ขึ้นเพื่อป้องกันและดูแลรักษาป่า โดยมีคณะทำงานหลัก ๒๔ คน และดำเนินกิจกรรมในการกระตุ้นจิตสำนึกให้คนรักษา รู้คุณค่าทรัพยากรธรรมชาติ เห็นความสำคัญถึงประโยชน์และโทษที่เกิดขึ้นถ้าไม่มีป่า

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ทางจังหวัดได้มีคำสั่งแต่งตั้งหมู่บ้าน “รักษป่าต้นน้ำ” จัดให้มีการฝึกอบรมราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า จำนวน ๓๑ คน ภายใต้ชื่อ “กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า” จากนั้นกลุ่มอาสาสมัครได้ทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจนได้รับพระราชทานธง “อาสาสมัครพิทักษ์ป่าเพื่อรักชีวิต” จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ จากนั้นกลุ่มอาสาสมัครได้ทำกิจกรรมในการดูแลและอนุรักษ์ป่าต้นน้ำอย่างเข้มข้นตลอดมา และได้กำหนดกฎระเบียบการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์และกำหนดทิศทางการทำงานออกมา ดังนี้

๑. สำรวจแนวเขตป่าให้ชัดเจน
๒. แยกพื้นที่ทำกินกับพื้นที่ป่า
๓. กำหนดพื้นที่ป่าเสื่อมสภาพ
๔. ปลูกผักพื้นบ้านอาหารชุมชน

๕. สร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาป่าให้กับชุมชน
๖. จัดฝึกอบรมราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า
๗. จัดปลูกต้นไม้เสริมบริเวณสองข้างคลอง
๘. จัดชุดลาดตระเวนในการดูแลรักษาป่า
๙. สร้างที่ทำการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ (รสป.) ระดับตำบล
๑๐. สร้างกองทุนระดับตำบล
๑๑. จัดให้มีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (เชิงอนุรักษ์)
๑๒. จัดให้มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๑๓. กำหนดให้มีการประชุมใหญ่ระดับตำบล เพื่อสรุปผลงานอย่างน้อยปีละ ๒ ครั้ง
๑๔. ขอร่างข้อระเบียบตำบล
๑๕. สร้างเครือข่ายระดับตำบล อำเภอ จังหวัด
๑๖. สำรวจซื้อพันธุ์ไม้และพืชสมุนไพรที่มีคุณค่าทางยาในท้องถิ่น
๑๗. จัดทำแผนการป้องกันรักษาป่า และการป้องกันไฟป่า
๑๘. จัดวางแผนแก้ไขปัญหที่ทำกินของราษฎรในพื้นที่ตำบล

สำหรับการทำงานที่ผ่านมาแม้มีอุปสรรคมากมาย แต่กลุ่มอาสาสมัครดังกล่าวก็ไม่เคยย่อท้อยังคงเดินหน้าทำงานอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันองค์การราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าของตำบลละมอ ภายใต้การนำของนายจำเริญ เฟื่องเล้ง ยังคงทำกิจกรรมตามที่ได้กำหนดไว้ เพราะเป็นความตั้งใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านเกิดต่อจากบรรพบุรุษ ไว้ให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์และสืบทอดตลอดไป

ช่วง ๓-๔ ปีที่ผ่านมา มีเจ้าหน้าที่ไปจับกุมชาวบ้านที่ตัดโค่นไม้ยางพาราหมดสภาพเพื่อขายและปลูกทดแทน ทำให้เกิดปัญหากระทบกระทั่งกันตลอดมา และต่อมาเจ้าหน้าที่อุทยานได้เข้าไปทำการรังวัดแนวเขตในพื้นที่ตำบลละมอ อำเภอนาโยง เพื่อตรวจสอบปัญหาพื้นที่อุทยานทับซ้อนกับที่ทำกินของชาวบ้าน แต่ชาวบ้าน พบว่าจากการประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าเทือกเขาบรรทัดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ไม่ปรากฏว่าตำบลละมอติดอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่าแต่อย่างใด แม้จะทำหนังสือสอบถามไปแล้วก็ยังไม่มีการตอบ ฉะนั้นเมื่อไม่มีประกาศเป็นเขตอุทยานฯ เจ้าหน้าที่ก็ไม่ควรรังวัด

ในขณะเดียวกันทางเจ้าหน้าที่และกรมอุทยานแห่งชาติก็อ้างว่าแม้พระราชกฤษฎีกาไม่ระบุตำบลละมอไว้ด้วย แต่จากการหารือไปยังกรมป่าไม้(เดิม) เพื่อให้พิจารณาแก้ไข ได้รับแจ้งจากกรมป่าไม้วว่า กรณีดังกล่าวเคยมีคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ ๑๓๒๔/๒๕๒๐ ลงวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๒๐ ว่าจะต้องพิจารณาจากแผนที่แนบท้ายพระราชกฤษฎีกาประกอบด้วย แต่ชาวบ้านไม่ยอมรับ ทำให้มีการร้องเรียนขึ้นหนังสือ ประชุมปรึกษาหารือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับอำเภอ จังหวัด ตลอดมา จนถึงปัจจุบันยังหาข้อยุติไม่ได้

เอกสารการถือครองที่ดิน

พื้นที่ตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ตามรายงานของอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ครอบคลุม ๕ หมู่บ้าน คือหมู่ที่ ๑,๓,๔,๘ และ ๙ ประชากร ๗๕๗ ครัวเรือน จำนวนเนื้อที่ ๑๓, ๔๒๑ ไร่เศษ มีเอกสารการถือครองเท่าที่รวบรวมได้ (ยังไม่ยืนยันความถูกต้อง) เป็นเอกสารสิทธิ น.ส.๓ จำนวน ๓๑ ราย สค.๑ จำนวน ๑๕๒ ราย (เอกสาร สค.๑ หนึ่งใบมีการถือครองมากกว่า ๑ ราย) ส่วนที่เหลือเป็นการถือครองโดยมือเปล่า

สำหรับที่เป็นการครอบครองโดยมี สค.๑ (แจ้งการครอบครองเมื่อปี ๒๔๘๘) พบว่าส่วนใหญ่จะรับมรดกมาจากบิดามารดา รองลงมาที่ในขณะที่แจ้งยังมีชีวิตอยู่ก็จะสร้างด้วยตนเอง และอยู่ในช่วงระหว่างปี ๒๔๖๗-๒๔๘๘ ลักษณะการถือครองส่วนใหญ่จะเป็นสวนทุเรียน สวนยางพารา สวนผลไม้สมรม และที่อยู่อาศัย

ข้อมูลหมายเหตุที่เกี่ยวข้อง

๑. พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า ในท้องที่ตำบลหนองบัว ตำบลท่าวีว ตำบลเขาปูน ตำบลห้วยยอด ตำบลปากแจ่ม อำเภอห้วยยอด ตำบลน้ำผุด ตำบลกะช่อง อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง พุทธศักราช ๒๔๘๘

๒. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๑๒ (พ.ศ. ๒๕๑๐) ออกโดยอาศัยความตาม พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติปี ๒๕๐๗ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ และมาตรา ๖ แห่ง พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติปี พ.ศ. ๒๕๐๗ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร กำหนดให้ป่าเทือกเขาบรรทัด แปลงที่ ๑ ตอนที่ ๑ ในท้องที่ตำบลน้ำผุด ตำบลละมอ ตำบลช่อง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ภายในเขตตามแผนที่แนบท้ายกฎกระทรวงนี้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ

๓. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าเทือกเขาบรรทัด ในท้องที่ตำบลน้ำตก อำเภอทุ่งสง ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ตำบลหนองบัว ตำบลหนองปรือ ตำบลท่าวีว ตำบลเขาปูน ตำบลห้วยยอด ตำบลปากแจ่ม อำเภอห้วยยอด ตำบลน้ำผุด ตำบลช่อง อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง ตำบลตะแพน ตำบลเขาปู่ ถึงอำเภอศรีบรรพต อำเภอกวนขนุน ตำบลบ้านนา อำเภอเมืองพัทลุง ตำบลกงหรา ตำบลชะรัด อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๕

การเคลื่อนไหวเรียกร้องในการแก้ปัญหาที่ผ่านมา

จากที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า เมื่อก่อนชาวบ้านไม่ได้สนใจในเรื่องเอกสารเพื่อยืนยันการถือครองที่ดินเพราะเห็นว่าไม่มีความจำเป็น เพราะทุกคนยอมรับคิดว่าถ้าใครบุกเบิกและทำประโยชน์ในที่ดินแปลงใดก็เป็นสิทธิอันชอบธรรมในที่ดินแปลงนั้น แต่หลังจากชาวบ้านเปลี่ยนวิถีชีวิตหันมาพึ่งระบบเศรษฐกิจและจำนวนคนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นเมื่อทางการเปิดให้มีการยื่นความประสงค์ครอบครองที่ทำกิน (สค.๑) เมื่อปี ๒๔๘๘ ก็มีการได้ขอยื่นกันเป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่ได้ถือว่าเป็นเอกสารสิทธิ ต่อมาชาวบ้านนำ สค.๑ เพื่อไปยื่นขอออกเอกสารสิทธิเป็น น.ส. ๓ หรือ

โฉนดไม่สามารถทำได้ เนื่องจากทางการบอกว่าที่ดินดังกล่าวติดอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติที่ประกาศเมื่อปี ๒๕๐๘ และปี ๒๕๒๕ ตามลำดับ ทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจว่าทำไมที่ดินที่บรรพบุรุษบุกเบิกสร้างไว้ให้ จู ภูพานต้องกลายเป็นผู้บุกรุก

ต่อมาปีพ.ศ. ๒๕๒๘ มีเจ้าหน้าที่ของกรมชลประทานเข้าสำรวจทรัพย์สินของชาวบ้านเพื่อเตรียมการจ่ายชดเชยค่าอาสินและสิ่งปลูกสร้างแต่ไม่ชดเชยในค่าเวนคืนที่ดินให้ เพราะอ้างว่าชาวบ้านอยู่ในเขตอุทยานฯ และเตรียมผลักดันชาวบ้านออกจากพื้นที่โดยไม่คำนึงถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ชาวบ้านจึงรวมตัวคัดค้าน ฝ่ายทางการก็พยายามขัดขวางใช้อำนาจทุกวิถีทาง เช่น ข่มขู่ในลักษณะต่าง ๆ ในช่วงปี ๒๕๓๒-๒๕๓๓ มีเจ้าหน้าที่แต่งตั้งคล้ายทหารข่มขู่ชาวบ้านให้ไปประชุมครั้งละ ๕-๑๐ คน เพื่อให้เซ็นชื่อยอมรับการออกนอกพื้นที่ แต่ก็ทำไม่สำเร็จ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นชาวบ้านเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม จึงได้มีการพูดคุยกันในระดับแกนนำอยู่เสมอ และไม่ให้ความร่วมมือใด ๆ กับเจ้าหน้าที่ และยืนยันถึงสิทธิที่จะอยู่ทำมาหากินในที่ที่คนรุ่นปู่รุ่นทวดสร้างไว้ให้ แม้ชาวบ้านจะเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม จนกระทั่งปีพ.ศ. ๒๕๔๔ คณะรัฐมนตรีได้มีมติตามข้อเรียกร้องของสมัชชาคนจน โดยให้ตั้งคณะทำงานขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาข้อเรียกร้องเรื่องที่ดินทำกินให้ได้ข้อยุติ ซึ่งรวมถึงพื้นที่ที่เป็นปัญหาในจังหวัดตรังและพื้นที่ตำบลละมอด้วย แต่จนกระทั่งบัดนี้ปัญหาดังกล่าวก็ยังไม่มีความคืบหน้าหรือมีการดำเนินการแต่อย่างใด และปัญหาความขัดแย้งก็ยังคงเกิดขึ้นเหมือนเดิม

ล่าสุด เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๗ ได้มีการประชุมปรึกษากรณีราษฎรตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ขอให้พิจารณาเกี่ยวกับแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า สรุปได้ดังนี้

๑. หากพิสูจน์หรือได้คำตอบแล้วว่าตำบลละมอไม่ได้เป็นพื้นที่อยู่ในประกาศกฤษฎีกาให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๕ เจ้าหน้าที่ไม่ควรไปรังวัดพื้นที่ทำกินของราษฎรเพื่อดำเนินการใด ๆ อีกต่อไป
๒. เจ้าหน้าที่อุทยานฯชี้แจงว่าถึงแม้พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอุทยานเขาปู่-เขาย่า ไม่ระบุตำบลละมอเป็นเขตอุทยานฯ แต่แผนที่แนบท้ายพระราชกฤษฎีกาครอบคลุมตำบลละมอด้วย และอ้างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๒๔/๒๕๒๐ ลงวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๒๐ ว่าจะต้องพิจารณาจากแผนที่แนบท้ายพระราชกฤษฎีกาประกอบด้วย โดยมีเงื่อนไขเป็นข้อสรุป ดังนี้
 ๑. ให้ทำหนังสือหรือกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ว่าบริเวณดังกล่าวอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่าหรือไม่
 ๒. ระหว่างที่รอผลการพิจารณาตามข้อ ๑. ขอให้เจ้าหน้าที่อุทยานฯชะลอการรังวัดที่ดินในท้องที่ตำบลละมอไปก่อน
 ๓. ขอให้เจ้าหน้าที่หยุดจับกุมชาวบ้านที่ตัดไม้ยางพาราเพื่อปลูกทดแทน

๔. หากบริเวณดังกล่าวไม่ได้ประกาศเป็นเขตอุทยานฯมาตั้งแต่ต้น ทางราชการไม่ควร
กำหนดบริเวณดังกล่าวเพิ่มเติมเป็นเขตอุทยานขึ้นมาอีก
การเพิกถอน ต้องออกเป็นพระราชกฤษฎีกา

ตาราง ข้อมูลพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุก ในท้องที่จังหวัดตรัง ปี 2547 – 2548

พื้นที่	จำนวน (ราย)		จำนวน (แปลง)		เนื้อที่		ผู้ต้องหา (คน)	
	2547	2548	2547	2548	2547	2548	2547	2548
1. อำเภอนาโยง	4	7	6	7	4-3-94	31-0-89	3	2
2. อำเภอเมือง	8	2	10	3	102-3-66	36-3-30	1	--
3. อำเภอห้วยยอด	11	9	12	11	43-0-94	39-1-1	4	3
4. อำเภอรษฎา	3	1	4	1	21-0-25	2-0-0	1	--

* * ปี 2547 - 2548 มีการจับกุมผู้บุกรุก จำนวน 35 ราย 54 แปลง เนื้อที่ 281-1-2 ไร่เศษ

*หมายเหตุ : ข้อมูลจากอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า

เมื่อดูจากเอกสารการถือครองที่ดินแล้ว พบว่าที่มีเป็นเอกสารสิทธิ์ น.ส.๓ จำนวน ๓๑ แปลง เอกสารการครอบครอง สค.๑ จำนวน ๑๕๒ แปลง (แจ้งการครอบครองเมื่อปี ๒๕๔๘) ที่ดินส่วนใหญ่จะรับมรดกมาจากบิดามารดา รองลงมาก็สร้างด้วยตนเองระหว่างปี ๒๕๖๗-๒๕๔๘ ลักษณะการถือครองพื้นที่เป็นสวนทุเรียน สวนยางพารา สวนผลไม้สมรม และที่อยู่อาศัย

บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะพื้นที่ตำบลละมอ

ตำบลละมอเป็นพื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า มีผู้แจ้งขึ้นทะเบียนผู้เดือดร้อนกรณีปัญหาที่ดินทำกินตาม สย.๑ ที่ได้แจ้งไว้ที่อำเภอเมือง จำนวน ๕๘๔ ราย มีที่ดินแต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ๔๑๘ ราย จากข้อมูลผู้ถือครองที่ดินในเขตอุทยานจำนวน ๗๕๗ ราย จำนวนเนื้อที่ ๑๓,๔๒๑ ไร่ โดยชาวบ้านถือครองเอกสาร น.ส. ๓ จำนวน ๓๑ ราย สค.๑ จำนวน ๑๕๒ ราย นอกนั้นเป็นการครอบครองมือเปล่า และมีผู้ถือครองที่ดินมีบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่อุทยานฯ จำนวน ๑๓๔ หลังคาเรือน

จากการเดินสำรวจค่าพิกัดแนวเขตพื้นที่ทำกินและการตั้งบ้านเรือนในเขตอุทยานฯ พบว่ามีการตั้งบ้านเรือนในลักษณะเป็นชุมชนตามแนวเส้นทางที่เชื่อมต่อจากจังหวัดตรังสู่จังหวัดพัทลุง นอกจากนั้นจะเป็นพื้นที่ทำสวนยางพาราและสวนผลไม้แบบผสมผสาน

จากหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ ยืนยันได้ว่าบริเวณที่เป็นปัญหาพื้นที่บ้านตะหมก มีประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมายาวนาน ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๒ หรือประมาณ ๒๐๐ ปี ที่ผ่านมา เอกสารบันทึกยืนยันชัดเจนว่าบริเวณดังกล่าวเคยเป็นชุมชนและเป็นด่านเก็บภาษีการค้าวัว ควาย ที่เป็นเส้นทางติดต่อระหว่างจังหวัดตรังและจังหวัดพัทลุง และเมื่อมาดูความต่อเนื่องของการอยู่อาศัยพบว่า มีการสืบทอดตระกูลและอาศัยอยู่อย่างต่อเนื่อง อันได้แก่นามสกุล “เอียดคุ่น” ที่มาจากนายเอียดคุ่น เขาแก้ว ซึ่งปัจจุบันนี้ตระกูลเก่าแก่ที่อาศัยอยู่บริเวณดังกล่าวสืบเชื้อสายมาจากต้นตระกูล “เอียดคุ่น” แทบทั้งสิ้น

เมื่อดูเอกสารการถือครองที่ดินที่เป็น สค.๑ พบว่าแจ้งการครอบครองเมื่อปีพ.ศ.๒๔๕๘ ส่วนใหญ่แล้วแจ้งว่าได้รับมรดกมาจากบิดา มารดา หรือเบิกสร้างเองตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๗ เป็นต้นมา เมื่อนำมาเทียบกับการประกาศกำหนดแนวเขตของทางการแล้วปรากฏว่าในบริเวณดังกล่าวทางการได้ประกาศป่าสงวนแห่งชาติเมื่อปีพ.ศ.๒๕๐๗ และออกเป็นพระราชกฤษฎีกาเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๒๕

ในส่วนที่เป็นเอกสารส่วนหนึ่งเมื่อดูตามกายภาพแล้วจะเห็นว่ามีการรุกรานทำกินได้ชัดเจน เช่น มีต้นไม้ผลที่มีอายุยาวนาน หรือแม้แต่การถือครองที่ดินที่อีกส่วนหนึ่งไม่มีเอกสารการถือครองก็ตาม แต่เมื่อดูตามสภาพต้นยางพาราที่นำเข้ามาปลูกในช่วงแรก ๆ ก็จะพบว่ามีร่องรอยการทำกินมาก่อนที่จะประกาศเขตหวห้าม

อย่างไรก็ตามยังมีพื้นที่ทำกินอีกส่วนหนึ่งที่มีการบุกรุกแผ้วถางและค่อนข้างแน่นชัดว่าได้เข้าไปทำกินภายหลังที่จะประกาศเป็นเขตหวห้ามก็มีอยู่ไม่น้อย ทั้งนี้เป็นเพราะการขยายตัวของชุมชน แนวเขตไม่ชัดเจน การดูแลไม่ทั่วถึงของเจ้าหน้าที่ และรวมไปถึงการมีส่วนได้ส่วนเสียของเจ้าหน้าที่บางคน ทำให้มีการบุกรุกพื้นที่เพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา

ตารางรายได้ – รายจ่าย ของชาวตำบลละมอ จำนวน 108 ครัวเรือน

รายได้ (บาท/เดือน)	รายจ่าย (บาท/เดือน)			หนี้สิน ทั้งหมด (บาท)	หมายเหตุ
	เพื่อใช้จ่ายใน ครัวเรือน	เพื่อการศึกษา	เพื่อชำระหนี้		
1,087,800	477,805	71,040	218,061	5,443,167	-
1,087,800	766,906			5,443,167	

ชาวตำบลละมอเกือบ ๑๐๐ เปอร์เซนต์ มีอาชีพทำสวนยางพารา รองลงมาคือรับจ้าง หาของป่า จากตารางข้อมูลครัวเรือนจำนวน ๑๐๘ ครัวเรือนพบว่ามีรายได้ต่อเดือนรวมกัน ๑,๐๘๗,๘๐๐ บาท ค่าใช้จ่ายต่อเดือน ๗๖๖,๕๐๖ บาท ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อชำระหนี้ โดยมีหนี้สินรวมกันทั้งหมด ๕,๔๓๓,๑๖๗ บาท ซึ่งหนี้สินส่วนใหญ่จะเป็นหนี้ในระบบ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) กองทุนหมู่บ้าน ไม่มีหนี้สินนอก ระบบ เงินกู้จะนำเอามาสร้างบ้าน ซื้อรถยนต์ และจักรยานยนต์

จากข้อมูลจะพบว่าชาวตำบลละมอไม่เดือดร้อนเรื่องรายได้และภาระหนี้สิน เนื่องจากยางพาราราคาดี ทั้งน้ำยางและไม้ยางพารา แต่สิ่งที่ชุมชนต้องการได้รับความช่วยเหลือคือการได้รับเอกสารสิทธิในที่ดินสำหรับผู้ที่ยู่มาก่อนที่จะประกาศเป็นเขตหวงห้าม และรับรองสิทธิที่ได้ทำสวนยางพาราไปแล้ว เมื่อโค่นต้นยางที่หมดสภาพแล้วปลูกใหม่จะได้ไม่โดนเจ้าหน้าที่จับกุม ซึ่งถ้าแก้ปัญหานี้ได้ชาวบ้านจะได้รับการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนไปได้ ๗๕๗ ครอบครัวยประมาณ ๒,๕๐๐ คน

ฉะนั้นในการแก้ปัญหาถ้าดูแผนที่ตามแนวเส้นค่าพิกัด (เส้นสีแดง) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านเข้าไปทำกินแล้ว น่าจะจัดแนวเขตไว้ให้ชัดเจนและเพื่อไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่เพิ่ม และดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้กับผู้ที่ได้ครอบครองมาก่อนที่จะประกาศเขตหวงห้าม ส่วนที่ได้มาหลังให้รับรองสิทธิให้เช่นกันแต่ให้แค่สิทธิทำกินและมีเงื่อนไขให้ดูแลไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่เพิ่มถ้าแนวเขตที่ได้ทำกินอยู่แล้ว และได้เดินเก็บค่าพิกัดเป็นรายละเอียดเพื่อให้ทราบการจำนวนผู้ถือครองที่ดินว่ามีที่ราย กี่แปลง กี่ไร่ จากนั้นให้ทำข้อตกลงกับจังหวัดรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่เพิ่มต่อไป ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาได้ทั้งระบบ และเป็นการประหยัดงบประมาณของทางราชการในการดูแลพื้นที่อีกด้วย โดยหน่วยงานทำหน้าที่ในการหนุนเสริมเท่านั้น

สรุป สาเหตุของปัญหา

๑. มีการประกาศเขตหวงห้ามทับที่ทำกินชาวบ้านจริง
๒. แนวเขตไม่ชัดเจน
๓. มีการบุกรุกพื้นที่ทำกินอยู่ตลอดเวลาเนื่องจากจำนวนประชากรมากขึ้นพื้นที่เท่าเดิม
๔. มีการพยายามแก้ปัญหาแต่เพื่อให้พ้นตัว มากกว่าแก้ไขให้สำเร็จ
๕. ยิ่งแก้ยิ่งวน ปัญหายิ่งซับซ้อน

ภาพรวมในการแก้ปัญหาที่ผ่านมา

๑. เจ้าหน้าที่(บางคน)มีการหาประโยชน์จากชาวบ้านและเลือกปฏิบัติ ทำให้ยังซับซ้อนยุ่งยาก ทำให้ชาวบ้านร้องเรียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้รับการแก้ไข
๒. ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้รับความเป็นธรรมรวมตัวต่อต้านไม่ให้ความร่วมมือเจ้าหน้าที่

๓. ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูล ไร่ วัด ทำแนวเขตของชาวบ้าน ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาโดยตลอด แต่หน่วยงานเพิกเฉย
๔. มีภาคีองค์กรเอกชน ชาวบ้าน เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกิน

ข้อเสนอแนะ/แนวทางแก้ปัญหา

ปัญหาเรื่องเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินนั้นเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อน ซับซ้อน และเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ การทำความเข้าใจในเรื่องนี้จะทำความเข้าใจตามตัวบทกฎหมายอย่างเดียวไม่ได้ จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิต ค่านิยม และการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่มีมาช้านาน ซึ่งสามารถที่จะพิจารณาได้ตามประเด็นดังต่อไปนี้

๑. แนวความคิดและวัฒนธรรมการจับจองที่ดินของคนสมัยก่อน การแสดงสิทธิครอบครองเป็นลายลักษณ์อักษร หรือใบสำคัญใด ๆ ยังไม่มีความจำเป็น เพราะชุมชนมีกติกา มีการเคารพสิทธิของการอยู่ร่วมกัน ปัญหากระทบกระทั่งเรื่องแย่งชิงดินแดนน้อยมาก ถึงจะมีก็เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ชุมชนสามารถจัดการกันเองได้ การบุกเบิกพื้นที่ทำกินเป็นที่รับรู้และเป็นที่ยึดถือร่วมกัน ถ้าใครบุกเบิกและเข้าทำประโยชน์ในที่ดินแปลงใดก็จะเป็นสิทธิอันชอบธรรมในการครอบครองที่ดินในแปลงนั้น โดยการแบ่งเขตที่ดินระหว่างชาวบ้านจะหมายเอาสิ่งธรรมชาติที่สังเกตเห็นได้ง่าย เช่น ต้นไม้ใหญ่ ปลูก ลำธาร เพราะฉะนั้นเอกสารสิทธิที่แสดงถึงการแบ่งเขตในพื้นที่ถือครองตามแบบราชการจึงยังไม่มีมีความจำเป็นใด ๆ สำหรับชาวบ้าน

๒. แนวความคิดและวัฒนธรรมในการเป็นอยู่หรือในการอยู่ร่วมกันในข้อ ๑ ของชาวบ้านแตกต่างไปจากแนวความคิดของทางราชการ ความห่างไกลของชนบท การกระจายข้อมูลและการติดต่อคมนาคมที่เป็นไปอย่างลำบากและล่าช้า เมื่อรัฐกำหนดให้ชาวบ้านต้องไปทำเอกสารสิทธิที่แสดงถึงสิทธิในการครอบครองที่ดินทำกิน เช่น ใบหยียบย่ำ ใบตราจอง ฎทบ.๕ หรือ สค.๑ ทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจ และมองไม่เห็นความสำคัญของเอกสารเหล่านี้ จึงไม่ไปแจ้งขอทำเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน หรือขอทำเพียงบางส่วนของที่ดินที่มีอยู่ทั้งหมด รวมไปถึงสาเหตุที่ชาวบ้านกลัวว่า จะไม่มีกำลังพอที่จะจ่ายค่าภาษีที่ดินได้หากแจ้งต่อทางราชการตามจำนวนที่ดินที่มีจริง หรือไม่ก็ไม่มีกำลังพอที่จะเสียค่าใช้จ่ายในการทำเอกสารสิทธิ

๓. หลังการประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่าแล้ว ชาวบ้านที่ต้องการเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินไม่สามารถทำได้ เขตอุทยานแห่งชาติที่ประกาศยังคลุมเครือ ไม่มีการแสดงเขตที่แน่นอน เพียงแต่บอกกับชาวบ้านว่าตรงไหนเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเท่านั้น นอกจากนี้ชาวบ้านยังพบว่า มีการเลือกปฏิบัติคือ ชาวบ้านบางรายสามารถเปลี่ยน สค.๑ เป็น น.ส.๓ ได้ หากมีการจ่ายเงินพิเศษให้กับเจ้าหน้าที่ เป็นต้น

ข้อเสนอในการแก้ปัญหา

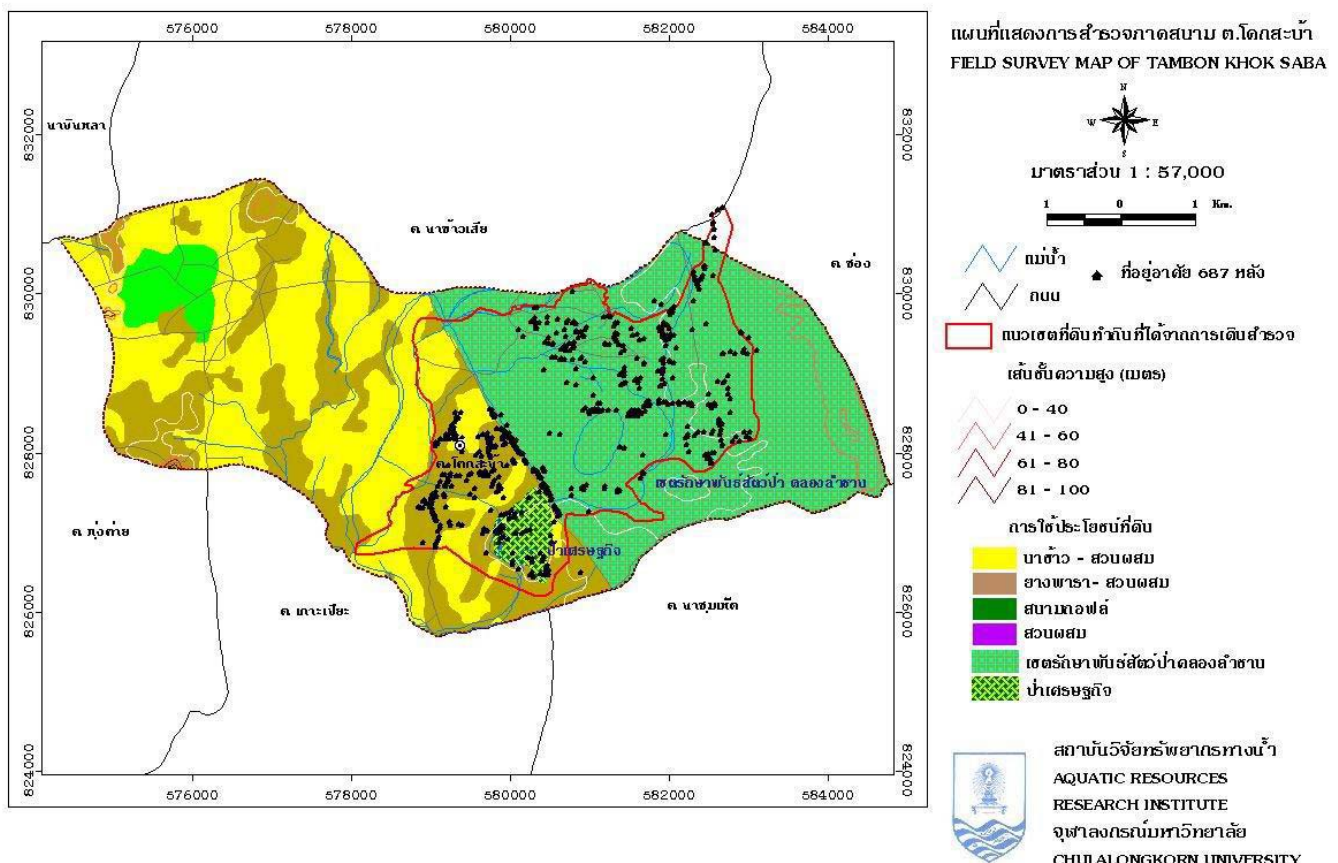
๑. กั้นแนวเขตที่เป็นปัญหาให้ชัดเจน และให้เป็นที่ยอมรับร่วมกันเพื่อป้องกันการบุกรุกและขยายพื้นที่เพิ่ม

๒. ออกโฉนดให้กับผู้ที่ถือครองเอกสาร สค.๑ ทุกราย ตามพื้นที่จริง
๓. กรณีที่ไม่มีเอกสาร สค.๑ ครอบครองถ้าพิสูจน์ได้ว่าครอบครองมาก่อนที่จะประกาศเขตหวงห้าม ให้ออกโฉนดให้เช่นเดียวกับข้อ ๑
๔. ให้รับรองสิทธิการทำกินกับชาวบ้านที่ไม่มีเอกสารการครอบครอง และได้มาภายหลังเขตหวงห้าม โดยกำหนดพื้นที่ให้ชัดเจนในแต่ละราย แล้วหาข้อตกลงรับรองสิทธิร่วมกัน โดยมีข้อแม้ให้ช่วยกันดูแลพื้นที่ป่าร่วมกันและไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่เพิ่ม
๕. ให้แต่งตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจจากทุกภาคส่วนขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาโดยเฉพาะ โดยกำหนดเวลาและงบประมาณให้ชัดเจน
๖. ชุมชนต้องร่วมกันดูแลรักษาป่า ป้องกันการบุกรุกเพิ่ม โดยมีการวางมาตรการกติกา ระเบียบของชุมชนขึ้นมา เพื่อเป็นการแก้ปัญหาทั้งระบบซึ่งจะเป็นการประหยัดเวลา งบประมาณ และกำลังคนลงได้ จะเป็นการช่วยประหยัดและป้องกันการบุกรุกพื้นที่อย่างถาวร รวมทั้งป้องกันการขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับภาครัฐ

๓.๓.๒ ตำบลโคกสะบ้า

ตำบลโคกสะบ้าอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ทิศเหนือจรดตำบลนาข้าวเสีย ทิศใต้จรดตำบลนาชุมเห็ดและตำบลเกาะเปียง อำเภอย่านตาขาว ทิศตะวันออกจรดตำบลกะช่อง และทิศตะวันตกจรดตำบลนาบินหลา อำเภอนาโยง และตำบลทุ่งค่าย อำเภอย่านตาขาว มีประชากรทั้งหมดประมาณ ๗,๑๗๗ คน มีจำนวนครัวเรือนประมาณ ๑,๔๒๗ ครัวเรือน มีพื้นที่ทั้งหมด ๑๑ หมู่บ้าน เนื้อที่ประมาณ ๑๗ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๑๐,๖๒๕ ไร่

“โคกสะบ้า” หมายถึงสถานที่ซึ่งเป็นเนินและมีเถาสะบ้าขึ้นอยู่มากมาย ตำบลโคกสะบ้ามีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนาและเลี้ยงสัตว์ คนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็มีอาชีพปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ เป็นหลัก ควบคู่ไปกับการปลูกพืชผักผลไม้และสวนยางพารา ชุมชนมีความเป็นอยู่เรียบง่ายพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกันและกัน ห่างเหินจากการประกอบอาชีพมักมีการคิดสร้างสรรค์รวมตัวด้านศิลปวัฒนธรรม อาทิ มโนราห์ หนังตะลุง กลองยาว ซึ่งถือได้ว่าตำบลโคกสะบ้ามีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน โด่งดัง และเป็นจุดเด่นของที่นี่ นอกจากนี้ก็มีการทอผ้าลวดลายสีสันประณีต ละเอียดลออ ข้าวของเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพมีการประดิษฐ์อย่างสวยงาม บรรจง น่าใช้ ตามลักษณะนิสัยของคนในชุมชน ถือได้ว่าโคกสะบ้าเป็นแดนดินที่มีทั้งศิลปิน ศิลปะควบคู่ไปกับการดำรงชีพปกติ และยังคงรักษาสืบหลานไว้จนปัจจุบัน

แผนที่แสดงแนวเขตพื้นที่และการตั้งบ้านเรือนตำบลโลกสะบ้าจากการสำรวจด้วยเครื่องGPS (พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

ประวัติความเป็นมา

นายภู รัตนะ อายุ ๕๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๕ หมู่ที่ ๖ ได้เล่าประวัติตำบลโคกสะบ้าให้ฟังว่า ตำบลโคกสะบ้าตั้งมาแต่ปีพ.ศ.ใดไม่ทราบแน่ชัด แต่จำได้ว่าตั้งในสมัยเจ้าคุณเทศาคนแรกเป็นเจ้าเมืองตรัง ซึ่งน่าจะประมาณร้อยกว่าปีมาแล้ว ตอนนั้นตลาดทับเที่ยงยังมุงหลังคาด้วยจาก ปัจจุบันเปลี่ยนไปหมดแล้วโดยแยกมาจากตำบลนาข้าวเสีย สมัยเกอสง เป็นกำนัน (เกอหมายถึงกำนัน)

เดิมบ้านเรือนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ที่บ้านโคกสะบ้า ปัจจุบันอยู่ในหมู่ที่ ๘ ก่อนจะขยายกระจายไปสู่พื้นที่อื่นอันเนื่องมาจากจำนวนผู้คนเพิ่มมากขึ้น โคกสะบ้ามีคลอง ๓ สายด้วยกันคือคลองปด คลองลำสูง และคลองลำซาน คลองทั้ง ๓ สายไหลมาจากเทือกเขาบรรทัด พื้นที่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา ชาวบ้านจึงมีอาชีพทำนาเป็นหลัก สมัยนั้นยังพารายังไม่มีการนำมาปลูก เมื่อคนมีมากขึ้นชุมชนก็เริ่มขยายตัวขึ้นมาทางทิศตะวันออกบริเวณห้วยทรายขาว หนองเอื้อง หนองพล หนองปลาตาย หนองหอย หนองพาน้ำ หนองชุมแสง และพรุลุมพี

ต่อมาเมื่อมีการนำยางพาราเข้ามาปลูกแพร่หลายชาวบ้านก็เริ่มหักร้างถางพงเพื่อทำสวนใน
พื้นที่ที่เป็นที่ดอน และปลูกบ้านเรือนเป็นที่อาศัยมากขึ้น ทางกรเห็นว่ชาวบ้านเข้ามาจับจอง

ที่ดินทำกินมากขึ้นจึงได้กันรั้วอาณาเขต ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า “รั้วญา” เพื่อสงวนไว้เป็นที่ว่างสำหรับคนในชุมชนได้เลี้ยงสัตว์ ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน

เมื่อคนมากขึ้นก็มีการสร้างวัด วัดแรกสร้างขึ้นที่บ้านเกาะหยี เมื่อปี ๒๔๖๐ ที่ได้ชื่อเกาะหยีเพราะเป็นพื้นที่ราบลุ่มมีคลองและทุ่งนาล้อมอยู่โดยรอบ และมีต้นหยีต้นใหญ่มาก (แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว) เลยตั้งชื่อวัดตามชื่อบ้านคือ “วัดเกาะหยี” โดยมีพระพร้อมเป็นผู้สร้าง และเป็นเจ้าอาวาสคนแรก (ปีพ.ศ. ๒๔๖๐-๒๔๖๓) ต่อมาพระพร้อมเห็นว่าช่วงฤดูฝนน้ำท่วม ผู้คนมาทำบุญเดินทางเข้าออกลำบาก จึงย้ายวัดขึ้นมาทางทิศตะวันออกซึ่งเป็นที่สูงกว่า และบริเวณนั้นมีต้นไทรขึ้นอยู่มากมาย บางต้นมีขนาดใหญ่หลายคนโอบ เลยตั้งชื่อใหม่ว่า “วัดไทรทอง” จวบจนปัจจุบันแต่ชาวบ้านแถบนี้ส่วนใหญ่ยังคงเรียกวัดเกาะหยี มีเจ้าอาวาสมาแล้ว ๓ รูปด้วยกัน คือพระอธิการพร้อม (พ.ศ. ๒๔๖๐ – ๒๔๖๓) พระอธิการนิ่ม ธรรมสโร (พ.ศ. ๒๔๖๓-๒๕๑๓) และพระอธิการเอี่ยม ฐิริบุญโญ (พ.ศ. ๒๕๑๔-ปัจจุบัน) ในส่วนของพระอธิการนิ่ม ถือว่าเป็นพระเกจิที่ชาวบ้านทั้งในพื้นที่ตำบลโคกสะบ้าและใกล้เคียงให้ความเคารพนับถือ โรงเรียนแห่งแรกอยู่ในวัดไทรทอง เลยตั้งโรงเรียนตามชื่อวัดว่า “โรงเรียนวัดไทรทอง”

ตามประวัติก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๔๗๒ มีนายอิน โวหาร เป็นครูใหญ่คนแรก และมีครูเพียงคนเดียว ห้องเรียนเป็นเสาไม้กลมหลังคามุงด้วยจาก ฝาห้องกันด้วยไม้ไผ่ ต่อมาห้องเรียนที่ทำด้วยไม้ไผ่ชำรุด จึงได้ย้ายไปเรียนที่ศาลาการเปรียญวัดไทรทองเป็นการชั่วคราวและได้สร้างอาคารเรียนขึ้นใหม่อีกหลัง เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ ถัดมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ อาคารเรียนถูกพายุพัดชำรุดไม่สามารถใช้เรียนได้ จึงต้องย้ายกลับไปเรียนที่อาคารการเปรียญของวัดไทรทองอีกครั้ง และในที่สุดปี ๒๕๐๕ นายพร้อม จรรย์มาส ครูใหญ่ นายฉาย สันติสกุลวงศ์ (กำนัน) พร้อมด้วยผู้ใหญ่บ้าน ชาวตำบลโคกสะบ้าและทางอำเภอ ได้ร่วมกันระดมทุนหาเงินมาสร้างอาคารเรียนถาวรครึ่งตึกครึ่งไม้ ขนาด ๕ x ๓๖ เมตร ในวงเงิน ๗๘,๖๔๐ บาท อาคารหลังนี้เปิดเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๗ ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ นอกจากนั้นคณะครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวตำบลโคกสะบ้าได้ร่วมกันสร้างอาคารเรียนเพิ่มอีกหนึ่งหลังและเปิดทำการเรียนการสอนเรื่อยมา

ปัจจุบันตำบลโคกสะบ้ามีโรงเรียน ๔ โรง คือโรงเรียนนาโยวิทยาคม (ระดับมัธยม) โรงเรียนบ้านไร่หลวง โรงเรียนวัดนางประหลาด และโรงเรียนวัดไทรทอง มีวัด ๓ วัดด้วยกัน คือวัดพยอมงาม วัดนางประหลาด และวัดไทรทอง (วัดเกาะหยี) ซึ่งมีรูปปั้นหลวงพ่อนิ่ม ธรรมสโร เป็นพระเกจิและเป็นทีเคารพและเลื่อมใสศรัทธาของชาวตำบลโคกสะบ้าและบุคคลทั่วไป โดยมีความเชื่อกันว่ามีอภินิหารห้ามลมห้ามฝนได้

การปกครอง

จากคำบอกเล่า ตำบลโคกสะบ้าตั้งมาประมาณร้อยกว่าปีมาแล้ว มีกำนันมาแล้วถึง ๕ คน โดยแยกจากตำบลนาข้าวเสียเมื่อสมัยเออสอง จากเดิมมีไม้กุ่มบ้าน ปัจจุบันแยกเป็น ๑๑ หมู่บ้าน

ทำเนียบกำนันตำบลโคกสะอาดจากอดีตถึงปัจจุบัน

๑. พันมีด	ทองรอด	๖. กำนันประเทือง โออินทร์
๒. พันหิ้น	ถาวร	๗. กำนันเอิบ จันทรฝาก
๓. พันหลิน	กาญจนพรหม	๘. กำนันสุชล ทองขาว
๔. พันเที่ยง	เอี้ยดจู้ (เอี้ยดจู้)	๙. กำนันปรีชา หนูวงศ์
๕. กำนันฉาย	สันติสกุลวงศ์ (สองสัน)	

ปี ๒๔๗๓ ทางกรมการประกาศให้พื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นที่สาธารณะทุ่งเลี้ยงสัตว์ โดยชาวบ้านไม่ได้มีส่วนรับรู้ เนื่องจากเมื่อก่อนชาวบ้านมีวิถีที่เรียบง่าย พอเพียง ผู้คนมีน้อย ทรัพยากรมีมาก พอสำหรับการดำรงชีพของคนในชุมชน แต่เมื่อชุมชนมีการขยายตัวผู้คนเข้าอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น เริ่มมีการแบ่งใช้ทรัพยากร เมื่อที่ส่วนหนึ่งถูกกันเป็นที่สาธารณะประโยชน์ พื้นที่ส่วนที่เหลือจึงเริ่มไม่เพียงพอ กระแสการพัฒนาสังคมช่วงที่ผ่านมาทำให้ความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ผู้คนล้วนคำนึงถึงภาวะเศรษฐกิจและต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดและเพื่อให้ทันกับกระแสความเจริญ ที่ดินและเอกสารสิทธิ์กลายเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับคนในชุมชน

การเคลื่อนไหวเรียกร้องของชาวบ้าน

จากประวัติความเป็นมาและพยานหลักฐานต่าง ๆ ชาวตำบลโคกสะอาดเชื่อว่าบรรพบุรุษของตนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลานานนับร้อยปีแล้ว จึงได้ติดต่อขอออกเอกสารสิทธิ์จากสำนักงานที่ดินตลอดมาแต่ไม่เคยประสบความสำเร็จ ได้รับคำตอบว่าที่ดินในพื้นที่ดังกล่าวทางราชการได้ประกาศให้เป็นทุ่งสงวนเลี้ยงสัตว์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๓ อันประกอบด้วยบ้านชุมแสง เนื้อที่ ๒๘๑๔ ไร่ บ้านไสขันธ์ (คลองลำซาน) เนื้อที่ ๒,๒๕๔ ไร่ บ้านยอมงาม (คลองเปี้ยะ) เนื้อที่ ๖๕๔ ไร่ รวมเป็นเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ ๕,๘๐๑ ไร่ ที่ดินดังกล่าวอยู่ในเขตพื้นที่หมู่ที่ ๑, ๓, ๖, ๑๐, และ ๑๑ ของตำบลโคกสะอาด

ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ มีแกนนำชาวบ้านพูดคุยหารือถึงปัญหาการออกเอกสารสิทธิ์ที่เกิดขึ้นในตำบลโคกสะอาดอย่างจริงจัง หลังจากนั้นได้เรียกประชุมชาวบ้าน ที่ประชุมตกลงกันว่าน่าจะร่วมกันหาวิธีแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ในเบื้องต้นได้รวบรวมเอกสารการถือครองที่ดินของคนในชุมชน อาทิ เอกสารอะไร ได้มาอย่างไร ตั้งแต่เมื่อไหร่ ได้ข้อสรุปที่ตรงกันว่ามีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ ปีมาแล้ว และจากหลักฐาน สค.๑ ของบางรายปรากฏและยืนยันชัดเจนว่าชาวตำบลโคกสะอาดเข้ามาอาศัยทำหากินก่อนที่จะทางราชการจะประกาศเป็นเขตทุ่งสงวนเลี้ยงสัตว์แน่นอน และมีหลักฐานชัดเจนพอที่จะยืนยันกับทางราชการเพื่อออกเอกสารสิทธิ์ให้ได้

ในที่สุดได้ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดตรังสมัยนั้นคือนายขยงยุทธ วิชัยดิษฐ ซึ่งผู้ว่าฯ ได้เรียกเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดเข้าหารือแนวทางหรือวิธีการในการแก้ปัญหา ทางสำนักงานที่ดินจังหวัดตรังยืนยันว่าถ้าพิสูจน์ว่าชาวบ้านครอบครองมาก่อนที่จะมีการประกาศก็สามารถออกเอกสารสิทธิ์ให้ได้ แต่ต้องพิสูจน์ให้แน่ชัดว่าเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ถูกต้อง มีน้ำหนัก

เพียงพอจึงจะดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์และหากพิสูจน์ได้ว่าได้มาก่อนที่จะประกาศเป็นที่
สาธารณประโยชน์ก็จะออกเอกสารสิทธิ์ให้

แม้เจ้าพนักงานที่ดินรับปากว่าจะดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์เพื่อแก้ไขปัญหาแต่ไม่มีอะไร
ก๊ิบหน้า ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จึงได้รวมกลุ่มกับตำบลบ้านควน ทำหนังสือยื่นต่อผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง
คนใหม่ นายสวัสดิ์ กฤตราชนันท์ เพื่อทราบคำตอบและความก๊ิบหน้าของการดำเนินการ ๒-๓
ครั้ง ทางผู้ว่าราชการได้เรียกประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วน
จังหวัดตรัง (กปร.ส่วนจังหวัดตรัง) และ กปร.ส่วนจังหวัดตรังได้มีมติ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๑ เมื่อวันที่
๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑ ว่า “ให้พิจารณาออกเอกสารสิทธิ์ให้ผู้ซึ่งมีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดิน เช่น
สค.๑ ใบเหี้ยมย่ำ แบบหมายเลข ๓ โดยที่ไม่คำนึงถึงว่าจะครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายมา
ก่อนการสงวนหวงห้ามขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณประโยชน์หรือไม่ เพราะหากสืบได้ว่า
ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายมาก่อนการประกาศสงวนหวงห้ามนั้นสามารถทำได้อยู่แล้ว
ฉะนั้นผู้ที่มีหลักฐานดังกล่าวควรจะออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินให้ สำหรับผู้ครอบครองมือเปล่าแม้ไม่มี
หลักฐานการแสดงสิทธิในที่ดิน แต่หากพิสูจน์ได้ว่าครอบครองก่อนประกาศให้ออก สค.๑ หรือ
ครอบครองก่อน พ.ศ.๒๔๘๗ ก็ควรพิจารณาออกเอกสารสิทธิ์ให้เช่นกัน แต่เป็นการออกเอกสาร
สิทธิ์ประเภทมีเงื่อนไขห้ามจำหน่ายจ่ายโอนภายใน ๑๐ ปี โดยสลักหลังแดงให้” ซึ่งทางจังหวัดตรัง
ได้เห็นชอบตามมติดังกล่าวและส่งให้คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนกลาง
(กปร.ส่วนกลาง) พิจารณา

๔ พฤษภาคมปีเดียวกันทางสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ได้แจ้งผลการพิจารณาว่า
มติของกปร.ส่วนจังหวัดตรังขัดต่อระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุก
ที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๓๕ และมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖ ซึ่งมีความเห็นว่า
จะไม่ให้เอกสารสิทธิ์แก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ และกล่าวว่าจะเป็นช่องทางให้มีผู้บุกรุกที่ดินของรัฐเพิ่ม
มากขึ้น และถือว่ากปร.ส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ในการเร่งรัดตรวจสอบการครอบครองที่ดินของ
ราษฎรในเขตที่ดินของรัฐ โดยพิสูจน์ตามหลักเกณฑ์การพิสูจน์หลักฐานการครอบครองที่ดินของ
ราษฎรในเขตที่ดินของรัฐของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กปร.) และกรณีที่
ใช้พยานหลักฐานอื่นให้นำผลการอ่านแปลภาพถ่ายทางอากาศที่ถ่ายไว้ในครั้งแรกหลังวันประกาศ
หรือวันสงวนหวงห้ามที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินของรัฐมาประกอบการพิจารณาด้วย ในการอ่านแปล
ภาพถ่ายทางอากาศดังกล่าวขอให้จังหวัดดำเนินการ ดังนี้

๑. กำหนดเขตพื้นที่โครงการลงในแผนที่ถูกประกาศมาตราส่วน ๑ : ๕๐,๐๐๐ ของกรม
แผนที่ทหาร ซึ่งจะได้ตำแหน่งและขอบเขตที่ดินที่ชัดเจนตามคำพิคัดจากยูทีเอ็ม

๒. จัดซื้อรูปถ่ายทางอากาศและโดอะโพสทีฟ จากกรมแผนที่ทหาร ขนาด ๕ x ๕ นิ้ว ขนาดมาตราส่วนเท่าที่มีหรือเท่าที่กำหนดใช้ได้คลุมพื้นที่โครงการ ซึ่งเป็นรูปถ่ายทางอากาศที่ถ่ายไว้ครั้งแรกหลังวันประกาศหรือวันสงวนหวงห้ามไว้เป็นที่ดินของรัฐ

๓. จัดส่งเอกสารดังกล่าวให้อนุกรรมการเฉพาะกิจเพื่ออ่านภาพถ่ายทางอากาศผ่านทาง กพร.ส่วนกลาง สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

หลังจากได้รับหนังสือตอบรับจากคณะกรรมการกพร.สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี แล้ว ชาวบ้านเห็นว่าทางราชการ(ส่วนจังหวัด)ไม่มีความจริงจังในการแก้ปัญหา เนื่องจากชุมชน ต้องการให้พิสูจน์สิทธิ์โดยนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน สิ่งปลูกสร้าง อาสน์ และอื่นๆ มาประกอบในการพิจารณาแก้ปัญหา แต่มติ กพร.ส่วนจังหวัดตรงกลับมีมติว่าต้องการแก้ปัญหาให้กับ “ผู้บุกรุก” เพราะเมื่อทางกพร.ส่วนกลางพิจารณาตีความว่า “ผู้บุกรุกคือผู้กระทำผิดกฎหมาย” จึงมีมติไม่เห็นชอบตามที่คณะกรรมการกพร.ส่วนจังหวัดเสนอ ทำให้ชาวบ้านเข้าใจว่าเป็นการซื้อเวลาในการแก้ปัญหของทางราชการ

ปี พ.ศ.๒๕๔๒ เมื่อเห็นว่าอาศัยขั้นตอนราชการปกติไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ทางผู้นำชุมชนและชาวตำบลโคกสะบ้าได้ทำหนังสือร้องเรียนถวายฎีกาไปยังสำนักพระราชวัง และคิดว่าน่าจะเป็นที่พึ่งสุดท้ายที่ชาวบ้านจะพึ่งได้ในขณะนั้น

ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ แกนนำชุมชนของตำบลบ้านควนและตำบลโคกสะบ้า ได้เข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดตรังอีกครั้ง คือนายเฉลิมชัย ปริษานนท์ ซึ่งได้ประชุมหารือร่วมกับหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องแล้วได้ขอเวลา ๓ เดือน เพื่อหาทางพิสูจน์ออกเอกสารสิทธิ์ให้กับชาวบ้าน โดยทำข้อตกลงว่าหากครบระยะเวลา ๓ เดือนแล้วไม่มีความคืบหน้าชาวบ้านผู้เดือดร้อนจะนัดรวมตัวเรียกร้องกันต่อไป

๓ สิงหาคม ๒๕๔๓ เวลา ๐๕.๐๐ น. เลยกำหนดเวลา ๓ เดือน ชาวตำบลบ้านควนและตำบลโคกสะบ้า จึงได้รวมตัวชุมนุมกันที่หน้าศาลากลางจังหวัดตรัง เพื่อเรียกร้องให้ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีขณะนั้น และเป็นสส.ของคนตรัง แก้ปัญหาให้กับชาวบ้านที่เดือดร้อนเรื่องที่ทำกินที่ เนื่องจากเห็นว่าไม่มีทางเลือกอื่นและข้าราชการในจังหวัดไม่สามารถตัดสินใจหรือดำเนินการใด ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาได้ โดยยื่นข้อเรียกร้องขอเจรจากับนายกรัฐมนตรี อธิบดีกรมที่ดิน และอธิบดีกรมการปกครอง ทางกรมที่ดินได้ส่งรองอธิบดีกรมที่ดินลงมาเจรจา แต่ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากรองอธิบดีกรมที่ดินไม่กล้าจะตัดสินใจ

วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๓ การประท้วงอย่างเข้าวันที่ ๓ ตัวแทนชาวบ้านจำนวน ๔ คน และส่วนราชการในจังหวัดอาทิ ผู้ว่าราชการจังหวัด เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด เข้าพบ นายกรัฐมนตรีที่กรุงเทพฯ แต่ได้เพียงเจรจากับนายชงยุทธ วิชัยดิษฐ อธิบดีกรมที่ดิน และรองอธิบดีกรมที่ดิน จึงได้หารือร่วมกัน จนเป็นข้อยุติและบันทึกเป็นข้อตกลง ดังนี้

๑. กรณีราษฎรมีหลักฐาน สค.๑ ระบุการได้มาก่อนปี ๒๕๖๓ ให้พิจารณาดำเนินการเพื่อออกโฉนดที่ดินให้แก่เจ้าของที่ดินได้
๒. กรณีราษฎรมีหลักฐาน สค.๑ ที่ระบุการได้มาไม่ชัดเจน แต่อยู่ใกล้เคียงกับที่ดินตามข้อ ๑ ให้พิจารณาดำเนินการตามข้อ ๑
๓. ผู้มีหลักฐานสค.๑ ตามข้อ๑ และข้อ๒ ให้หมายรวมถึงผู้ที่ได้ครอบครองต่อเนื่องด้วย
๔. ให้จังหวัดตรังคืนเงินมัดจำรังวัดตรวจสอบแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ จำนวน ๑๐๑,๔๘๕ บาท (หนึ่งแสนหนึ่งพันสี่ร้อยแปดสิบห้าบาทถ้วน) ให้ อบต.โคกสะบ้า
๕. ให้สำนักงานที่ดินอำเภอนาโยงคืนเงินมัดจำรังวัดเพื่อออก น.ส.๓ แปลงที่ยังไม่ได้ทำการรังวัดหรือที่ยังไม่ได้เบิกจ่ายให้แก่เจ้าของที่ดินที่ขอรังวัด ส่วนเรื่องเบิกจ่ายแล้วให้คืนค่าพาหนะ จำนวนแปลงละ ๘๐๐ บาท ให้แก่เจ้าของที่ดินเช่นกัน
๖. กรมที่ดินจะจัดส่งช่างรังวัดจากส่วนกลาง จำนวน ๑๐ คน ไปดำเนินการร่วมกับช่างรังวัดของสำนักงานที่ดินจังหวัดอีก ๓ คน เพื่อดำเนินการรังวัดออกโฉนดที่ดิน ในบริเวณที่ดินตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง และตำบลบ้านควน อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง ตามลำดับ

หลังจากนั้นกรมที่ดินได้ส่งเจ้าหน้าที่ช่างรังวัดลงมาดำเนินการรังวัดที่ดินตำบลโคกสะบ้า และตำบลบ้านควนจนแล้วเสร็จ ตามข้อตกลงข้อสุดท้ายในจำนวน ๖ ข้อที่ได้ตกลงกันไว้เท่านั้น ส่วน การแก้ปัญหาอื่น ๆ ยังไม่มีความคืบหน้าแต่อย่างใด ตัวแทนพื้นที่ไปสอบถามจากเจ้าพนักงานที่ดิน ได้รับคำตอบว่า “ผมไม่กล้าเซ็น ตกลงกับอธิบดีก็ให้อธิบดีเป็นคนเซ็น” เมื่อถามไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด ทางผู้ว่าก็จะสอบถามไปทางเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด โยนไปโยนมาไม่มีข้อสรุปไม่มีรูปธรรม

ปีพ.ศ.๒๕๔๔ แกนนำนุชนเข้าพบผู้ว่าจังหวัดตรังอีกครั้ง และเห็นว่าเมื่อจังหวัดยังตัดสินใจไม่ได้ก็จะเดินทางไปพบรัฐมนตรีมหาดไทย จึงตกลงให้ทางจังหวัดประสานไปยังรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีช่วยกระทรวงมหาดไทยที่ดูแลกรมที่ดินอีกครั้งหนึ่ง โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด พร้อมด้วยแกนนำชุมชนอีก ๔ คน ได้ขึ้นไปพบและหารือถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย (คุณสมบัติ อุทัยสา) รองปลัดกระทรวงมหาดไทย รักษาการปลัดกระทรวง (นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ) การหารือเป็นข้อยุติให้ผู้ว่าราชการจังหวัด และเจ้าพนักงานที่ดินกลับมาแก้ไขปัญหาดินให้กับชาวดำบลโคกสะบ้าและตำบลบ้านควนตามที่กรมที่ได้ตกลงไว้โดยยึดข้อตกลงเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๓ และให้กรมที่ดินจัดสรรงบประมาณเพื่อซื้อภาพถ่ายทางอากาศจากกรมแผนที่ทหารมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ – ปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๔๘ ขณะนี้เปลี่ยนผู้ว่าราชการจังหวัดมาแล้วถึง ๕ คน ปัญหาเหล่านี้ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง แกนนำนุชนมีการเคลื่อนไหวติดตามการ

แก้ปัญหาจากสำนักงานที่ดิน จนกระทั่งบัดนี้ได้แก้ปัญหาให้กับพี่น้องตำบลโคกสะบ้าไปจำนวน ๗๐๐ กว่ารายเท่านั้น ในส่วนของตำบลบ้านควนยังไม่ได้รับการแก้ปัญหาแต่อย่างใด

สำหรับขั้นตอนการแก้ปัญหาจนสามารถนำไปออกเอกสารสิทธิให้กับชาวบ้านอาศัย หลักฐานเอกสารที่ระบุการถือครองอย่างชัดเจนว่าได้มาก่อนขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ ซึ่งดูจากท้ายหลักฐาน สค. ๑ ที่ระบุการได้มาของที่ดินว่าได้มาแต่เมื่อใด ส่วนที่หลักฐานคาบเกี่ยว เช่น หลักฐานระบุว่าได้มาเมื่อปี ๒๔๘๗ ได้มาโดยการซื้อแต่สภาพการใช้ที่ดินเป็นสวนยางพารา ในขณะที่ที่สาธารณประโยชน์ประกาศเมื่อปี ๒๔๘๓ ในกรณีแบบนี้น่าจะถือได้ว่าก่อนหน้านั้นได้มีคนเข้ามาทำกินอยู่จนพอสมควรแล้วและมากกว่า ๔ ปี (ดูจากการใช้ประโยชน์ของต้นไม้ที่ปลูก)

การแก้ปัญหาที่ผ่านมา

ขั้นตอนการแก้ไขทางสำนักงานที่ดินจังหวัดได้คัดเอกสารเฉพาะที่มีหลักฐานชัดเจนว่าได้มาก่อนตามที่กล่าวแล้ว นำเข้าให้คณะกรรมการกบร.ส่วนจังหวัดพิจารณาเท่านั้น ไม่ได้นำเอาองค์ประกอบอื่น เช่น ประวัติความเป็นมา สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงภาพถ่ายทางอากาศที่ทางคณะกรรมการฝ่ายประมวลภาพถ่ายทางอากาศที่แปลงแล้ว ประกอบการพิจารณา ในส่วนที่เอกสาร สค.๑ แจ้งการถือครองหลังปี ๒๔๘๓ แต่อย่างใด แต่นำมาประกอบในการพิจารณาที่เอกสารแจ้งชัดว่าได้ถือครองมาก่อนปี ๒๔๘๓ แล้วเท่านั้น น่าจะมีการนำประวัติการตั้งถิ่นฐานหรือประวัติการถือครองที่ดินที่ต่อตั้งแต่อดีตมา ภาพถ่ายทางอากาศ สิทธิของชุมชน รวมถึงปัญหาสังคมด้วย น่าจะเป็นการยุติปัญหาดังกล่าวลงได้

นายสมนึก โออินทร์ อายุ ๖๓ ปี แกนนำคนหนึ่งของตำบลโคกสะบ้ากล่าวว่า ที่ของตนแต่เดิมคุณปู่เป็นผู้บิกรสร้างมาด้วยตนเอง เมื่อคุณปู่ได้เสียไป คุณพ่อรับมรดกแทนตอนที่แจ้ง สค.๑ เมื่อเจ้าหน้าที่ถามว่าที่ดินได้มาอย่างไร ได้แจ้งว่าได้บิกรสร้างด้วยตนเอง คำว่า “บิกรสร้างด้วยตนเอง” นั้นไม่ได้หมายถึงว่าคุณพ่อเป็นผู้บิกรเอง แต่คุณปู่เป็นคนสร้าง ไม่ได้ซื้อมาจากบุคคลใด แต่พอแจ้ง สค.๑ หลังปี ๒๔๘๓ ไม่ได้พิจารณาออกโฉนดให้ ในขณะที่แปลงเดียวกันที่ได้ขายให้กับบุคคลอื่นไป แจ้งว่าได้ครอบครองมาหลังปี ๒๔๘๓ เหมือนกันแต่แจ้งว่าซื้อมาจากปู่ของตนก็สามารถที่จะออกโฉนดให้ได้

“ชาวโคกสะบ้าไม่ได้เงิน แต่จนสิทธิ จนศักดิ์ศรี จนโอกาส ที่เป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่เกิด ที่พอเกิดมาก็ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้บุกรุกเสียแล้ว เสมือนกับทาสในสมัยก่อนที่บรรพบุรุษเป็นทาสลูกหลานก็ต้องตกเป็นทาสต่อไปเรื่อย ๆ”

บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะพื้นที่ตำบลโคกสะบ้า

ตำบลโคกสะบ้าเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่มีปัญหาความขัดแย้งกันมาตลอด มีผู้แจ้งขึ้นทะเบียนกรณีปัญหาที่ดินทำกินตาม สย.๑ ไว้กับอำเภอนาโยง จำนวน ๓๖๑ ราย มีที่ดินแต่ไม่มีเอกสารสิทธิ จำนวน ๑๑๐ ราย จากการเก็บข้อมูลพบว่ามีผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เป็นที่สาธารณประโยชน์จำนวน ๖๘๗ ราย (หลังคาเรือน) แจ้งการขอออกเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน ๑,

๒๒๕ ราย ซึ่งขณะนี้ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ออกเอกสารสิทธิ (โฉนด) และแจกจ่ายให้ชาวบ้านไปแล้ว ๗๐๑ ราย ส่วนที่เหลืออยู่ระหว่างการพิสูจน์สิทธิ

เมื่อคูเอกสารทางประวัติศาสตร์ชุมชนตำบลโคกสะบ้าได้ตั้งถิ่นฐานมาเป็นระยะเวลานานแล้ว โดยคูจากประวัติของวัดไทรทอง โรงเรียนวัดไทรทอง เอกสารการแจ้ง สค.๑ ที่บอกการได้มาตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๔๖๐ เป็นต้นมา นอกจากนี้จากคำบอกเล่าที่ลำดับเหตุการณ์การสืบทอดกันมาของคนในชุมชน และการประกาศเขตที่สาธารณประโยชน์ที่ไม่มีความชัดเจนและชุมชนไม่ได้รับรู้ ชาวโคกสะบ้าเห็นว่าบรรพบุรุษได้เข้ามาทำกินอยู่ก่อนที่จะประกาศที่สาธารณประโยชน์ ทำให้ชุมชนโคกสะบ้าได้ลุกขึ้นมาเรียกร้องขอมิเอกสารสิทธิ์ตลอดมา จนกระทั่งมีการประท้วงเกิดขึ้น จนเจรจากับอธิบดีกรมที่ดินเป็นข้อตกลงตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ แต่การแก้ปัญหาก็ยังไม่ได้แล้วเสร็จ

การแก้ปัญหาของพื้นที่ตำบลโคกสะบ้าทำให้เห็นว่าถ้ามีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหอย่างจริงจังก็สามารถแก้ไขได้ โดยไม่ต้องไปแก้ระเบียบหรือข้อกฎหมายใด ๆ ทั้งสิ้น

สำหรับส่วนที่เหลือแม้ถ้าจะดูตามเอกสาร สค.๑ ที่ระบุการได้มาภายหลังจากที่จะประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์ก็ตาม หากมีการนำข้อมูลด้านต่าง ๆ เข้ามาประกอบการพิจารณาของคณะอนุกรรมการ กพร.ส่วนจังหวัด ก็จะสามารถนำสู่การแก้ปัญหาได้เช่นเดียวกัน

และจากการที่หลายฝ่ายกังวลว่าเมื่อชาวบ้านได้รับเอกสารสิทธิแล้วจะนำไปขายนั้น ปรากฏว่าจากการเก็บข้อมูลพบว่าผู้ที่ได้รับแจกเอกสารสิทธิไปแล้วตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๕๔๖ ทั้งสิ้น ๗๐๑ ราย ยังไม่มีผู้ใดขายที่ดินแม้แต่รายเดียว

สรุป สาเหตุของปัญหา

๑. มีการประกาศเขตพื้นที่สาธารณประโยชน์ทับที่ทำกินชาวบ้านโดยไม่ได้มีการศึกษาหรือหาแนวเขตที่ชัดเจนก่อนจะประกาศ

๓. การประกาศทำเสร็จในระยะเวลาสั้น ๆ ระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้นำหมู่บ้านบางไม่ได้มีการเดินแนวเขตอย่างชัดเจน

๓. การประกาศเขตพื้นที่สาธารณประโยชน์ไม่ได้มีการประชุมชาวบ้านหรือมีการประชาสัมพันธ์ให้รับรู้ทั่วกันแต่อย่างใด

๔. แนวเขตไม่ชัดเจน

๕. ชาวบ้านทำกินอยู่ในพื้นที่ที่ทำกินมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ แต่เจ้าหน้าที่บอกว่าชาวบ้านมีการบุกรุก

๖. เจ้าหน้าที่ไม่มีความพยายามในการแก้ปัญหอย่างจริงจัง

๗. หน่วยงานราชการใช้อำนาจพยายามเข้ามายึดที่ทำกินของชาวบ้าน ไล่ให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ทำกินที่อยู่อาศัยที่อยู่กันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

ภาพรวมการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา

๑. เจ้าหน้าที่(บางคน)มีการหาประโยชน์จากชาวบ้านและเลือกปฏิบัติ ทำให้ยังซับซ้อนยุ่งยาก ทำให้ชาวบ้านร้องเรียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้รับการแก้ไข
๒. ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้รับความเป็นธรรมรวมตัวต่อต้านไม่ให้ความร่วมมือเจ้าหน้าที่พร้อมกันนั้นมีการยื่นหนังสือเรียกร้องขอความเป็นธรรมมาโดยตลอดแต่ไม่เป็นผล
๓. ร่วมกับพื้นที่ที่มีกรณีปัญหาใกล้เคียงกัน เช่น พื้นที่ตำบลบ้านควน รวมตัวเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินโดยการประท้วง โดยไม่มีองค์กรใด ๆ เข้ามาช่วยเหลือ มีเฉพาะชาวบ้านเท่านั้น

ข้อเสนอการแก้ปัญหา

ให้ยึดถือแนวทางแก้ปัญหาตามบันทึกข้อตกลงระหว่างตัวแทนชาวดำบลโคกสะบ้าและตำบลบ้านควนกับอธิบดีกรมที่ดิน เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๓ ตามข้อที่ ๑, ๒ และ ๓ ดังนี้

ข้อที่ ๑ กรณีราษฎรมีหลักฐาน สก.๑ ที่ระบุการได้มาก่อนปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ให้พิจารณาดำเนินการเพื่อออกโฉนดที่ดินให้แก่เจ้าของที่ดินได้

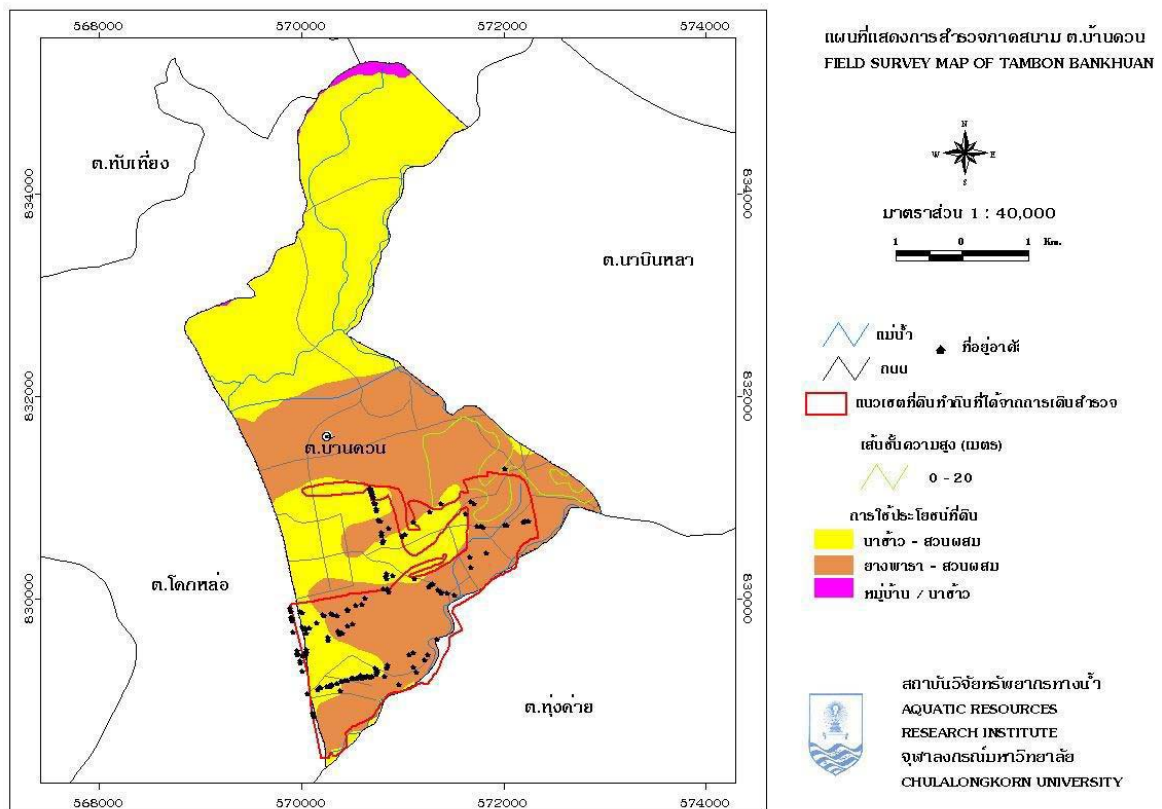
ข้อที่ ๒ กรณีราษฎรมีหลักฐาน สก.๑ ที่ระบุการได้มาไม่ชัดเจน แต่อยู่ใกล้เคียงที่ดินตามข้อ ๑ ให้พิจารณาดำเนินการตามข้อ ๑

ข้อที่ ๓ ผู้มีหลักฐานตามข้อ ๑ และข้อ ๒ ให้หมายความรวมถึงผู้ที่ได้ครอบครองต่อเนื่องด้วย

๓.๓.๓ ตำบลบ้านควน

ตำบลบ้านควนอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมือง จังหวัดตรัง ห่างจากตัวอำเภอเมืองหรือตัวจังหวัดไปทางทิศใต้ประมาณ ๕ กิโลเมตร สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสลับเนินแนวป่าหรือโคกและที่ลุ่ม มีสายน้ำไหลผ่านคือสายน้ำห้วยน้ำใส และคลองนางน้อย ไหลผ่านไปยังโคกหล่อก่อนจะไหลไปรวมกันที่แม่น้ำตรังและสู่ทะเลอันดามันในที่สุด น้ำท่าจึงอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี สภาพพื้นที่จึงเหมาะแก่การเพาะปลูก ทำนา และเลี้ยงสัตว์เป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งยังอยู่ไม่ไกลจากตัวเมือง ตำบลบ้านควนจึงมีประวัติการตั้งถิ่นฐานมายาวนาน

ในอดีตชาวดำบลบ้านควนมีความเป็นอยู่เรียบง่ายเหมือนกับสภาพชนบททั่วไป แต่ด้วยความที่เป็นพื้นที่ใกล้ตัวเมือง ความเจริญได้แผ่ขยายเข้าสู่ตำบลบ้านควนอย่างรวดเร็ว พื้นที่ของตำบลบ้านควนเป็นที่ราบ การคมนาคมสะดวก ดิถดถนนตรัง-ปะเหลียน ซึ่งเป็นเส้นทางสู่ จ.สตูล และสงขลา ใกล้สนามบินจังหวัดตรัง มีสถานศึกษาขนาดใหญ่ ๔ แห่ง มีหน่วยงานราชการอีกหลายหน่วยงานในบริเวณใกล้เคียง มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ถึง ๒ แห่ง ดังนั้นจึงกลายเป็นเป้าหมายในการเป็นสถานที่หรือหน่วยงานราชการ เพื่อขอใช้เป็นสถานที่ทำการ

แผนที่แสดงแนวเขตพื้นที่ตำบลบ้านควนจากการสำรวจด้วยเครื่องมือ GPS (พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

ประวัติความเป็นมา

จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน เมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๔๑๑ มีขุนควน คณานัน มีฐานะร่ำรวยมาก ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของขุนควน ชาวบ้านจึงเรียกว่าบ้านควน ต่อมาเมื่อขุนควน เสียชีวิต ชาวบ้านส่วนหนึ่งได้เข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณที่ดินของขุนควน ชาวบ้านมีการตั้งบ้านเรือน เป็นหย่อม ๆ กระจุกกระจายไปตามสภาพพื้นที่ มีชื่อบ้านดังนี้ หมู่ที่ ๓ และหมู่ที่ ๕ คือบ้านควน นาแผล หมู่ที่ ๒ บ้านหนองใหญ่ หมู่ที่ ๔ กินบริเวณกว้างมีชื่อเรียกหลายชื่อตามหย่อมบ้าน เช่น บ้าน นายบัว บ้านควนนายเลียบ บ้านทุ่งหวัง บ้านควนกอ และบ้านคลองลำเลียง หมู่ที่ ๑ บ้านพานยูง บ้านโคกไม้ไผ่ บ้านช่องก๊วและหมู่ที่ ๖ คือบ้านเกาะมะม่วง บ้านโคกไม้ไผ่

สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ดินทุ่งหวังหรือทุ่งช่องก๊วที่เป็นที่สาธารณประโยชน์ เป็นที่ตั้งของกองทหารญี่ปุ่น นายถิ่น ชุนวร อายุ ๗๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๕/๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านควน เล่าว่า ยังจำได้อย่างแม่นยำจนถึงทุกวันนี้ คือเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๔ ได้มีเครื่องบินมาทิ้งระเบิดเต็ม ไปหมด ทุกคนก็วิ่งเข้าไปอยู่ในหลุม นายถิ่น ลั่นหลง อายุ ๗๕ ปี ซึ่งร่วมฟังอยู่ด้วยกล่าวเสริมว่า เขตทหารเมื่อก่อนทิศเหนือจรดบ้านนายยอด ชุนวร พ่อของนายถิ่น ทิศใต้จรดบ้านควนกอ ทิศ ตะวันออกไปติดบ้านนายคัด บัวนุ้ย และทิศตะวันตกจรดถนนตรัง-ปะเหลียน ช่วงสงครามโลกครั้งที่

ที่ ๒ ที่ทุ่งช่อแก้วด้านทิศตะวันออกบริเวณชลประทาน และพัฒนาที่ดินในปัจจุบัน ใช้เป็นป่าช้าฝังศพทหารที่ตาย

นางชวน เกลี้ยงรัตน์ อายุ ๘๒ ปี เล่าว่า บ้านช่อแก้วเมื่อก่อนเป็นกองทหาร ทหารมาอยู่กันมากมาย ตอนญี่ปุ่นขึ้นเมือง มีเรือบิน ร่อนไปร่อนมาหลายลำ ชาวบ้านกลัวกันมาก เลยขุดหลุมอยู่ ผู้หญิงท้องแก่จะแยกให้อยู่ในหลุมกับหมอดำเฒ่า แล้วก็เอาหญ้าปิดปากหลุม นายเพี้ยน ศรีจำ อายุ ๘๔ ปี อดีตผู้ใหญ่บ้าน อยู่บ้านเลขที่ ๑๘/๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านควน มีที่ดินอยู่แถวช่อแก้วเล่าว่าที่ช่อแก้วเมื่อก่อนเป็นกองทหาร มีเปลว (ป่าช้า) เป็นที่ฝังศพทหาร มีที่ดินของนายแท่น ไกรกระระ อยู่ติดกับกองทหาร ที่ดินของตนได้รับมรดกมาจากนายแพว ศรีจำ ซึ่งเป็นพ่อ และนายแพวเองก็ได้รับมรดกมาจากนายเอียด สุขสม อีกทีหนึ่ง

จากการเก็บข้อมูลการตั้งถิ่นฐานและการทำมาหากินในพื้นที่ตำบลบ้านควน พบว่าชาวบ้านมีการตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินกระจุกกระจายเป็นหย่อมบ้าน ในระยะแรกชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนาปลูกข้าวไว้กิน เลี้ยงวัว ควายไว้ทำนาและไว้ขาย นอกจากนี้ในพื้นที่เป็นควนหรือเนินที่มีลักษณะเป็นป่าก่อนที่จะมียางพาราเข้ามาในปี ๒๔๔๔ ก็จะทำไร่ แต่พอยางพาราเข้ามามีบทบาทช่วงปี ๒๔๔๗ เป็นต้นมา ก็มีการนำยางพาราเข้ามาปลูกภายหลังจากที่ได้ทำไร่แล้ว และเป็นการขยายตัวเข้ามาของคนแถบตำบลโคกหล่อและตำบลใกล้เคียงที่อยู่ใกล้เขตเมือง รวมทั้งคนไทยเชื้อสายจีนก็เข้ามาทำสวนยาง สวนมะพร้าว โดยการเข้ามาซื้อจากคนที่อยู่เดิมบ้าง หรือมาแผ้วถางเอง เป็นต้น

จากการเก็บข้อมูลโดยการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ที่เกิดบนแผ่นดินตำบลบ้านควน ถึงการได้มาของผืนดินทำกิน ดังเช่น

นายเพี้ยน จันทร์สว่าง อายุ ๘๕ ปี อดีตเป็นตำรวจช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ อยู่บ้านเลขที่ ๒๘ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านควน เล่าว่า ที่ดินที่ตนอาศัยอยู่เป็นของนายชู จันทร์สว่าง เดิมนายชูบ้านอยู่ควนนายเลียบ แต่ได้เข้ามาจับจองที่ดินทำนา ทำสวน สมัยหนุ่ม ๆ และตนเองได้เข้ามาอยู่ช่วยนายชูทำนาทำสวน แต่เดิมนายชูมีที่ดินหลายไร่ต่อมามีคนมาขอแบ่งเอาเปล่า ๆ บ้าง แบ่งขายไปบ้าง เมื่อก่อนที่อยู่ทำเป็นขนานไม่ได้เป็นบ้านเหมือนปัจจุบันนี้ ขณะนั้นจำได้ว่าด้านทิศใต้ไปจนถึงคลองลำเลียง ที่ดินเป็นสวนยางพาราของนายเอียด ช่วยอินทร์ ซึ่งต่อมานายเอียดตาย ที่ดินก็ตกเป็นของนายแดง ช่วยอินทร์ จากนั้นนายแดงขายให้นางผัด แสงเงิน จนกระทั่งปัจจุบันนางผัด ได้ขายให้นายระไว มงชู

“พอจำความได้ตอนนั้นดินยังใหญ่มากแล้ว เป็นยางพาราทั้งหมด เมื่อก่อนปลูกยางในป่าคือให้ต้นไม้อื่นอยู่ด้วยไม่ถางเตียนเหมือนสมัยนี้ กว้างจะกริดได้อย่างน้อยต้องใช้เวลาเป็น ๑๐ ปี”

นางพริ้ม จันทร์สว่าง อายุ ๘๑ ปีกล่าวเสริมว่า ตนเป็นลูกของนายเกวียน เวชยันต์ เกิดที่บ้านนายเพ็ม ตะหมัง หลังค่ายตำรวจตระเวนชายแดนปัจจุบันซึ่งอยู่ในเขตที่สาธารณประโยชน์เช่นกัน เมื่อก่อนไม่มีใครทราบว่าที่ดินบริเวณนี้เป็นที่สาธารณประโยชน์ เพราะตั้งแต่เกิดมาบริเวณ

นี้ก็มีส่วนยางพาราเต็มไปหมดแล้ว ที่สาธารณประโยชน์ที่ทุกคนเข้าใจกันก็คือเขตทหารที่บริเวณที่ทำการสำนักงานขนส่งจังหวัดเก่า

นายแก้ว รงค์รักษ์ อายุ ๗๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านควน นายแก้วเล่าว่าเดิมที่ดินบริเวณนี้มีคนที่เข้ามาอาศัยนานมาแล้ว คนที่เข้ามาตั้งบ้านอยู่ในช่วงแรก ๆ ก็คือ นายนก และนายแดง จันทร์ฝาก ๒ คนพี่น้อง นายนกมีลูกชื่อนายเชิด จันทร์ฝาก นายลบ จันทร์ฝาก ขณะนี้ตายหมดแล้ว เหลือแต่ลูกนายเชิด จันทร์ฝาก ที่อาศัยอยู่หลังค่าย ตชด. ในปัจจุบัน นายแดง จันทร์ฝาก น้องของนายนก จันทร์ฝาก มีลูกชื่อนายเลื่อน จันทร์ฝาก และนางอิม รงค์รักษ์ (จันทร์ฝาก) ซึ่งนางอิมเป็นแม่ของตนเอง ตอนแจ้งทำ สค.๑ ในปี ๒๕๕๘ แม่ของตนเป็นผู้แจ้งเนื้อที่ทั้งหมด ๒๗ ไร่ ต่อมากำหนดเปลี่ยน เวชยันต์ มาเอาไปขายนายด้วน ซึ่งเป็นพ่อของนางเมียง ณรงค์รักษ์ และนางบัค กกแก้ว ทุกคนเสียชีวิตหมดแล้ว เหลือแต่ลูกหลาน เหลน ที่อยู่ในปัจจุบัน พอมารู้ทีหลังนายด้วนก็ได้นำไปซื้อขายกับพันเปลี่ยนมาแสดง เลยทำให้ต้องเสียที่ดินไป กำหนดสมัยก่อนมีอิทธิพลมาก พุดอะไรก็มักจะไม่มีใครขัดขวาง และชาวบ้านเองก็ไม่อยากมีเรื่องมีราว

ส่วนที่ดินที่นายแถว ชุนวร ในปัจจุบัน เดิมเป็นของนายคง มิตัน ต่อมาได้ขายให้นายยอด ชุนวร พ่อของนายแถว ปัจจุบันลูก ๆ ของนายแถวอาศัยอยู่ และที่นางแจ่ม ตะหมัง อาศัยอยู่ในปัจจุบันเมื่อก่อนเป็นโกดัง เมียชื่อจิเกี้ยว ซึ่งเป็นพ่อ-แม่ของนางแจ่ม และด้านทิศเหนือจากบ้านตนไปก็เป็นที่ดินของนายยอด ต่อมาได้ตกเป็นของนายแถวและถัดไปก็เป็นที่ดินของนายเอียด ช่วยอินทร์ติดกับหลักเขตทหารบก

นางซ้อน รงค์รักษ์ เมียนายแก้วกล่าวเสริมว่า เมื่อก่อนบริเวณนี้มีต้นกอมาก ชาวบ้านปลูกยางพาราปนกับไม้อื่น ๆ จากถนนมาถึงบ้านของตนจะมีทางเดิน ระหว่างทางมีต้นกอขนาดใหญ่มากบริเวณนี้จึงเรียกว่าบ้าน “ควนกอ” ต่อมาเมื่อมีการทำสวนยางสงเคราะห์ที่ดินอื่นก็ต้องตัดออกหมด

นางแคล้ว จิตรแหง อายุ ๗๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๒ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านควน นางแคล้วเล่าว่า เป็นลูกของนายลบ จันทร์ฝาก แม่ชื่อซิ่น (เคย) นามสกุลเดิมแสงเงิน นายลบ เป็นลูกของนายนก จันทร์ฝาก อีกทีหนึ่ง ตนเองเป็นคนเกิดที่นี่ ที่อยู่ปัจจุบันรับมรดกมาจากแม่ คือที่บริเวณนี้ตา กับยาย คือนายเกลี้ยง และนางจิด แสงเงิน เข้ามาตั้งรกรากอยู่พร้อม ๆ กับนายนกและนายแดง จันทร์ฝาก นายเกลี้ยงและนางจิดมีลูกชื่อนายเส็ง นายซิ่น นายริน ขณะนี้ได้ตายไปหมดแล้ว

นางแคล้วเล่าว่า เมื่อก่อนมีที่ดินคนละมาก ๆ (ไม่ได้นับเป็นไร่แต่นับที่หมายแทน เช่น ต้นไม้ ห้วย หนอง คลอง บึง เป็นต้น) ใครมีปัญหาที่มาสร้างบุกเบิกเอาเอง เมื่อก่อนที่ดินของตาตลอดไปถึงหนองหมัด ซึ่งได้ให้ไปบ้าง ขายไปบ้าง ที่ได้ขายไปก็มีที่นายเริ่ม บุญชัย อาศัยอยู่ เดิม นายเริ่มเป็นคนโคกหล่อ เป็นตำรวจสมัยญี่ปุ่นขึ้นเมือง (สงครามโลกครั้งที่ ๒) ได้มาซื้อที่ปลูกบ้านอาศัย รู้สึกว่าของนายเริ่มได้ทำ น.ส.๓ แล้วด้วย

นายประยูร คงสร อายุ ๗๖ ปี ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๑๑/๕ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านควน บอก

ว่าเดิมที่ดินบริเวณนี้คนที่เข้ามาบุกเบิกก็คือนายยอด ขวัญนิมิตร ต่อมายกให้ลูกคือนายล้อม ขวัญนิมิตร และส่วนหนึ่งก็ได้ขายให้กับโกเบ้ง พ่อของนายรัตน์ ภูกลาง ที่เคยเป็น สจ. ต่อมาโกเบ้งขายให้กับนางแดง สดาวรร ซึ่งปัจจุบันที่ดินดังกล่าวเป็นของนายประมุก สดาวรร และในส่วนพื้นที่ที่ตนเองครอบครองทำกินและอาศัยอยู่ก็ได้รับมรดกมาจากนายล้อม ขวัญนิมิตร ซึ่งเป็นพ่อเลี้ยง

นายประยูรเล่าว่า ด้านทิศใต้บ้านของตนที่ติดกับคลองลำเลียงนั้นเป็นที่ของเป๊ะสุหยา พานิชกุล ซึ่งเป็นพ่อนายถ้อง พานิชกุล อาศัยทำกินตลอดมาจนรุ่นหลาน รุ่นเหลน ขณะนี้ทั้ง ๒ คนได้เสียชีวิตแล้ว ส่วนด้านตะวันออกถัดไปได้ขายให้โกเบ้ง ก็เป็นของนายผอม ช่วยอินทร์

“ที่ดินบริเวณนี้เมื่อก่อนเป็นสวนหมดแล้ว บางคนไม่ได้มาอยู่แต่ก็มาซื้อทำสวนยางไว้ ไม่มีใครทราบว่าที่ดินบริเวณนี้เป็นที่สาธารณประโยชน์ รู้เหมือนกันว่าตำบลบ้านควนมีที่สาธารณประโยชน์ แต่ทุกคนเข้าใจว่าอยู่ที่เขตทหารที่สำนักงานขนส่งเก่า เพราะก่อนหน้านี้ประมาณปี ๒๕๑๒ ได้มีการขึ้นรังวัดครั้งหนึ่งว่าทหารเขาจะมาตั้งค่าย แล้วที่มันแคบจะขยายพื้นที่ให้ถึงคลอง แต่ก็เห็นว่าชาวบ้านอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากเลยไม่เอา”

นางลับ บุญสนอง อายุ ๘๕ ปี เดิมอยู่บ้านพานขุม หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านควน เป็นลูกของนายบวน นางจิด บุญสนอง นางลับเล่าว่า เกิดที่บ้านพานขุม ตั้งแต่จำความได้เมื่อก่อนบริเวณนี้มีคนอยู่หลายครอบครัว ส่วนใหญ่แล้วจะทำสวนยาง ทำนา เลี้ยงวัว ควาย เมื่อก่อนเขาเลี้ยงควายเป็นฝูง ๆ เช่นนายปลอดอ้ง พ่อของนายคัด บัวนุ้ย เลี้ยงควายฝูง เขาเอาไ่ว้บุกเบิกนา (เหยียบนา) ในบริเวณเดียวกันนั้นก็มียี่ที่ดินของพันกึ่ง วุ่นพันธ์ อดีตกำนัน ต่อมาได้ตกทอดมาถึงลูกคือนายเพ็ญ วุ่นพันธ์ จากนั้นก็ได้นางลูกของนายเพ็ญอีกที่หนึ่ง หลังจากนั้นนางก็ได้ขายให้นายก็ ขวัญนิมิตร มาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นในบริเวณใกล้เคียงก็ยังมีนายจู้ นางหนู นายปาน นางนาง ของนางนางต่อมาได้ขายให้นายหมา พ่อของนางนิมิตร สุวรรณวรร เมื่อนายหมาตายก็ตกเป็นของนางนิมิตร จนปัจจุบันนี้

นางลับซึ่งมีความจำดีเล่าต่อว่า บริเวณที่ติดกับถนนทางไปบ้านนางประหลาด มีนายแดง งอ รอดไกร และนายเอียด หัวเหล็ก เมียชื่อนางพริ้ง อาศัยอยู่ ปัจจุบันนางประคิ่น ใจกว้าง และคณะอาศัยอยู่

นายถัด แก้วบุญ ปัจจุบันอายุ ๑๐๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๑/๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านควน ยังมีความจำได้ดีมาก เล่าให้ฟังว่าแต่เดิมบริเวณคลองชลประทานที่ติดกับบ้านตนนั้น เขามีรั้วนา คำว่า “รั้วนา” นั้นเมื่อก่อนบริเวณคลองเมือง คลองนางน้อย เขาเรียกว่า “นาหลวง” คนที่อยู่บริเวณนี้หรือแถวโคกหล่อ โคกไม้ไผ่ ก็จะมีที่ทำนา และบริเวณทิศใต้ที่บ้านของตนนั้นเป็นที่ราบตลอดไปถึงเขตทหารติดที่ของบ้านนายแฉว ชุนวร ในปัจจุบัน เมื่อก่อนมีคนเลี้ยงวัว เลี้ยงควายกันมาก เพราะเอาไ่ว้ใช้ทำนา ทำให้มีปัญหาว่าวัว ควาย ไปกินข้าวในนาทำให้เกิดการเสียหาย ทางราชการจึงได้ให้ชาวบ้านบริเวณนั้นทำรั้วกันแนวเขตที่คลองชลประทานในปัจจุบัน ขณะนั้นมีบ้านนายหมาแฉว อยู่ที่คลองชลประทานในปัจจุบัน บ้านนายหมาซังทอง อยู่ที่ซอยร่วมใจในปัจจุบัน เมื่อมี

ปัญหาว่า ควายไปกินข้าวในนาทำให้เสียหาย ทางกรจึงได้ให้เจ้าของวัว ควายดังกล่าวทำรั้วไม้ไผ่ ต่อกันตลอดแนว ไปถึงบ้านนาป้อ แล้วแบ่งความรับผิดชอบเป็นล็อก ถ้าวัว ควาย เข้าไปกินข้าว ผ่านทางล็อกของใครคนนั้นจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่าย

นายถัดเล่าว่า ตอนอายุประมาณ ๒๐ กว่าปี สมัยขุนควนเป็นกำนัน ได้กำหนดเขตทุ่งเลี้ยงสัตว์ตามแนวเขตรั้วอาญา และในการกำหนดเขตทุ่งเลี้ยงสัตว์ในสมัยก่อนแล้วแต่กำนันจะชี้ ขุนควนสมัยนั้นมีอิทธิพลมาก เป็นคนมีฐานะ ต่อมาภายหลังได้เลื่อนเขตมาที่ซอยร่วมใจในปัจจุบันที่บ้านนายหมางทอง ชาวตลอดไปทางทิศใต้จนจรดคลองลำเลียง มีคนรู้ไม่กี่คน ขณะที่บ้านควนกอก็มีนายนก นายแดง นายเกลี้ยง นางจิด ที่ติดกับคลองลำเลียงก็มีบ้านนายยอด พ่อของนายล้อม เป๊ะสุหาย อาศัยอยู่ ตอนนั้นบริเวณตั้งแต่บ้านควนกอไปจนคลองลำเลียงมีคนมาทำสวนยางเต็มไปหมดแล้ว คนที่เข้ามาบุกเบิกก่อนก็ขายให้กับคนอื่น ส่วนใหญ่แล้วคนแถวโคกหล่อไปซื้อกันมาก

รายชื่อกำนันตำบลบ้านควน

๑. ขุนควน กนนานนท์
๒. พันกู้ วุ่นพันธ์
๓. พันเปลื่อน พลวัฒน์
๔. พันเลื่อม พลวัฒน์
๕. นายประกิจ พลวัฒน์
๖. นายสุนทร เกลี้ยงรัตน์
๗. นายคำนวน บุญเศษ
๘. นายผัน บุญชัย

นอกจากนี้ได้มีเวทีเสวนาเรื่องประวัติบ้านควนกลุ่มย่อย เพื่อพูดคุยถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทำมาหากินของชาวบ้าน โดยมีผู้เข้าร่วมเวทีประกอบด้วย

๑. นายถัด แก้วบุญ อายุ ๑๐๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านควน
๒. นางลับ บุญสนอง อายุ ๘๕ ปี หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านควน
๓. นายเฟียน จันทรสว่าง อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๕ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านควน
๔. นางแคล้ว จิตรแหง อายุ ๗๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๒ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านควน
๕. นายเฟื่อง ตะหมัง อายุ ๖๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๗๒/๒ หมู่ที่ ๖ ตำบลบ้านควน
๖. นายสร เวชยันต์ อายุ ๖๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๑/๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านควน

มีความเห็นตรงกันว่า เมื่อก่อนหน้านั้นมีคนได้เข้ามาอาศัยและทำกินอยู่นานแล้ว ก่อนที่จะประกาศที่สาธารณประโยชน์ โดยอาศัยกระจัดกระจายอยู่เป็นย้อมบ้านตามสภาพพื้นที่ ถึงแม้ว่าในแต่ละย้อมบ้านจะมีบ้านเรือน (ขนา) อยู่ไม่กี่หลังก็ตาม แต่ละคนก็ครอบครองที่ดินกันเป็นจำนวนมาตั้งแต่ ๒๐ ไร่ขึ้นไป และในส่วนที่ไม่มีบ้านอาศัยอยู่ก็จะมีคนมาทำสวนปลูกยางพารา มะพร้าว ตั้งแต่รัฐบาลส่งเสริมให้มีการปลูกยางพาราก็ปลูกกันทั่ว เพราะจากคำบอกเล่าตอนเกิดสงครามโลก

ครั้งที่ ๒ ดันยางพาราที่บริเวณนี้มีขนาดใหญ่มากแล้ว และจนถึงบัดนี้ตั้งแต่รัฐบาลมีการสงเคราะห์ การทำสวนยางก็มีการผลัดเปลี่ยนไปแล้วไม่ต่ำกว่า ๓ รุ่น

เมื่อดูเอกสารประกอบจากเอกสารคำขอรับรองการทำประโยชน์ของนายล้อม ขวัญนิมิตร เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕ แจ้งว่าได้เบิกสร้างและถือสิทธิครอบครองมาเป็นเวลาประมาณ ๔๐ ปี ซึ่งถือครองมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๕ แต่ในความเป็นจริงอาจจะมากกว่านั้น เพราะว่าจากการ สอบถามพบว่าคนที่ปลูกสร้างเป็นนายยอด พ่อของนายล้อมอีกทีหนึ่ง หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง กรณี ของ สก.๑ ของนายพอม ช่วยอินทร์ ซึ่งนายพอมเองก็ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ แต่ได้แจ้งใน สก.๑ ว่า ได้ ที่ดินมาโดยการรับซื้อจากนายเส้น นางคำ ไม่ทราบนามสกุล เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๗ สภาพที่ดินเป็น สวนยาง ซึ่งถ้าดูตามคำบอกเล่าแล้วนายเส้น นางคำ ไม่มีใครเอ่ยถึงว่าเป็นใคร เคยอยู่ในพื้นที่นี้ หรือไม่ และถ้าดูเอกสารจากที่ทางราชการบันทึกไว้พบว่าตรงกับความเป็นจริงในขณะนั้นแค่ บางส่วนเท่านั้น ถ้านำเอกสารเชื่อมโยงกับคำบอกเล่าและสืบหาบุคคลหรือญาติที่ถูกอ้างถึงก็จะ เห็นภาพที่เป็นความจริง และจะสามารถสรุปได้ว่าที่ดินบริเวณนี้มีคนเข้ามาอยู่อาศัยและทำกิน มาแล้วเมื่อใด มีใครบ้าง เข้ามาทำอะไร ได้อย่างชัดเจน

จากการบอกเล่าของผู้อาวุโสพอสรุปได้ว่า บริเวณด้านทิศใต้มีคนเข้ามาอยู่อาศัยประมาณ ๑๐ หลังคาเรือน สภาพพื้นที่ตั้งแต่บริเวณทิศเหนือของแผนที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง จนแนว เขตทหารบก เป็นที่ราบ และทุ่งหญ้าว่างเปล่า มีนายเซ้ง.... ทำนาปลูกผักขายอยู่บริเวณที่ตั้งกองร้อย อาสาสมัครรักษาดินแดน (อส.) ในปัจจุบัน สำหรับพื้นที่ถัดจากนั้นเดิมเป็นพื้นที่ป่ามีคนเข้ามา อาศัยทำไร่ปลูกข้าว ตัดไม้เผาถ่านส่งขายบริเวณคลองลำเลียงซึ่งเคยเป็นท่าเรือส่งถ่านไปขาย ภายหลังจากที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ได้นำยางพาราเข้ามาปลูกเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๔- ๒๕๔๕ เป็นต้นมา หลังจากนั้นไม่นานทางจังหวัดตรังก็ได้สนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกยางพารากัน เป็นจำนวนมาก ในพื้นที่ตำบลบ้านควนก็เช่นเดียวกันเมื่อชาวบ้านได้ถางป่าทำไร่แล้วก็ได้นำ ยางพาราเข้ามาปลูกโดยการสนับสนุนของทางการด้วยเช่นเดียวกัน

การเคลื่อนไหวเรียกร้องของชาวบ้าน

นายประยูร คงศรี อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง เล่าถึงเหตุการณ์เรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินที่ผ่านมามีว่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ นายอำเภอ เมืองตรังตอนนั้นคือนายประดิษฐ์ คุณสนอง ได้มีหนังสือไปถึงผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านควน อำเภอเมืองจังหวัดตรัง พร้อมกับแนบหนังสือขอให้ที่สาธารณะประโยชน์ของกระทรวงยุติธรรม เพื่อเป็นสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน พร้อมบ้านพักข้าราชการ และหนังสือคำสั่งจังหวัดตรัง แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณากำหนดคราคราทรัพย์สิน แจ้งให้ชาวบ้านทราบ

หลังจากที่ผู้ใหญ่บ้านได้นำหนังสือจากอำเภอเมืองตรังแจ้งให้ผู้ที่ครอบครองที่ดินบริเวณ ที่ทางกระทรวงยุติธรรมขอใช้ (ประมาณ ๑๐๐ ไร่) ชาวบ้านตกใจมากเพราะไม่เคยรู้มาก่อนและคิด ไม่ถึงว่าทางราชการจะมาไล่ที่ที่บรรพบุรุษเคยอยู่อาศัยมานาน ๓ ชั่วคน มีหลักฐานการถือครองที่

ทางการออกให้อย่างถูกต้อง จากนั้นจึงได้ปรึกษาหารือร่วมกัน การพูดคุยเป็นวงกว้างขึ้นทำให้คนตื่นตัวและสนใจปัญหานี้เป็นอย่างมาก

จากนั้นทางนายอำเภอให้ผู้ใหญ่บ้านเรียกชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวเข้าไปพบเพื่อตกลงค่าเสียหาย โดยมีผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้าผู้พิพากษาศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดตรัง เข้าร่วมด้วย ในการพูดคุยครั้งนั้นทางนายอำเภอจะเป็นผู้พูดคุยคนเดียว บอกว่าชาวบ้านควนบูกรุ๊กที่หลงมานานแล้ว ถึงเวลาที่ทางราชการจะเอาคืนขอให้ย้ายออกไปเสีย โดยทางการขอใช้ค่าทรัพย์สินและค่าอาสินให้ แต่จะไม่มีค่าเวนคืนในที่ดินเพราะถือว่าเป็นที่หลวง ลักษณะของการเรียกพบเป็นแบบบอกให้รู้ในลักษณะข่มขู่ ทำให้มีการโต้เถียงกับชาวบ้าน ชาวบ้านยืนยันว่ามีหลักฐานเอกสารชัดเจนถูกต้องจะถือว่าบูกรุ๊กได้อย่างไร “ไล่แล้วจะให้ชาวบ้านไปอยู่ที่ไหน แม้แต่สัตว์ป่าเมื่อไม่มีป่าจะอยู่ทางราชการยังจัดหาที่ให้และเลี้ยงดูอย่างดี แต่นี้เป็นคนแท้ ๆ จะมาไล่ยิ่งกว่าสัตว์ป่าได้อย่างไร ถ้าให้ย้ายออกไปยอมตายเสียดีกว่า”

วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๓๕ ชาวบ้านที่มีปัญหาได้เข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดตรังนายขยยุทธ วิชัยดิษฐ เพื่อเรียกร้องให้ทำการตรวจสอบที่สาธารณประโยชน์ทุ่งช่องกิวหรือทุ่งนางหวังใหม่ และทางผู้ว่าราชการจังหวัดได้เชิญผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดตรังแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดร่วมพูดคุยกับแกนนำชาวบ้าน และได้ข้อสรุปดังนี้

๑. ให้ทางจังหวัดดำเนินการตรวจสอบแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ทุ่งนางหวังหรือทุ่งช่องกิวใหม่
๒. การตรวจสอบให้อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง โดยดูจากหลักฐานพยานบุคคล พยานเอกสาร ผลอาสินต่าง ๆ เช่น ต้นไม้ สิ่งปลูกสร้าง ที่มีมาแต่เดิม
๓. ให้แต่งตั้งตัวแทนชาวบ้าน ๓ คนเข้าร่วมในการตรวจสอบ

เมื่อทางจังหวัดได้ส่งเจ้าหน้าที่ช่างรังวัดไปตรวจสอบแนวเขตใหม่ ปรากฏว่าแนวเขตตามรูปแผนที่หลังหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไม่ตรงกับสภาพที่เป็นจริงจึงได้ยกเลิกการรังวัดตรวจสอบแนวเขตในครั้งนั้น

หลังจากนั้นชาวบ้านก็ได้ประชุมหารือถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และได้เริ่มสอบถามคนเฒ่าคนแก่ถึงความเป็นมาและการเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในพื้นที่ดังกล่าวว่ามีความเป็นมาอย่างไร รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมา การขึ้นทะเบียน การออก นส. รวมถึงเอกสารการถือครองที่ดิน

เอกสารที่เกี่ยวข้องในการขึ้นทะเบียนและการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ที่สาธารณประโยชน์ทุ่งนางหวังหรือทุ่งช่องกิว ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นส.) เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๒๕ จากที่ชาวบ้านได้สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง และดูจากเอกสารหลักฐานประกอบแล้วทำให้มีข้อสงสัยถึงขั้นตอนเอกสารที่ทำให้เชื่อได้ว่าไม่น่าจะถูกต้อง

๑. มติสภาตำบล

๒. บันทึกปากคำชาวบ้าน

๓. รูปแผนที่ท้าย นสล.ไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง

ขั้นตอนการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เมื่อดูจากเอกสารแล้วปรากฏว่ามีขั้นตอนการออกที่ไม่ชอบมาพากล โดยทางราชการพยายามทุกวิถีทางที่จะออกนสล.ให้ได้ ลดขั้นตอน ทำแบบไม่โปร่งใส ปกปิดไม่ให้ชาวบ้านทราบ ขณะเดียวกันก็พยายามทำให้เห็นว่ามีการทำตามขั้นตอนถูกต้องตามระเบียบแล้ว ทั้งนี้ดูได้จากเอกสารดังต่อไปนี้

๑.มติสภาตำบลบ้านควน ที่ให้ ออก นสล. เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๗ ณ ห้องประชุม สภาตำบลบ้านควน จากการสอบถามผู้ที่มีรายชื่อเข้าร่วมประชุมคือ นายชื่น รักราวี อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ นายสาคร ย่องจีน อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ นายผัน บุญชัย กำนันตำบลบ้านควนคนปัจจุบัน ทราบว่าไม่มีการประชุมแต่อย่างใด เพียงแต่ไปประชุมประจำเดือนกำนันผู้ใหญ่บ้านที่อำเภอเมือง ตรัง นายอำเภอให้เซ็นชื่อในกระดาษเซ็นชื่อเท่านั้น(บันทึกเมื่อปี ๒๕๔๐)

๒.ใบบันทึกถ้อยคำของผู้ที่เกี่ยวข้องในการออก นสล. โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับมอบหมายจาก นายอำเภอ คือนายกิจ ซึ่งเป็นกำนันในขณะนั้น ได้ตัดที่สาธารณประโยชน์ทางด้านทิศเหนือออก บางส่วน เพื่อประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง เช่น ด้านทิศเหนือจดที่ดินว่างเปล่า แท้ที่จริงแล้ว ที่ดินว่างเปล่านั้นก็คือที่สาธารณประโยชน์นั่นเอง (ปัจจุบันนำมาออกเอกสารสิทธิ์หมดแล้ว และจากการสอบถามเดิมทีเดียวที่สาธารณประโยชน์ด้านทิศเหนือคือจดบ้านนายหมาแว อยู่ที่คลองชลประทานในปัจจุบัน ที่ชาวบ้านรู้จักกันในนาม “ร้วอาญา”

๓.การบันทึกถ้อยคำของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น ตามแบบ (ท.ค.๑๖) ที่ได้ บันทึกนายแดง ขวัญนิมิตร นายถ้อง พานิชกุล และนายค้อย หลงละเหลิง ในแบบบันทึกมีถ้อยคำ ว่า “ขอปฏิญาณตนและให้ถ้อยคำต่อช่างรังวัดด้วยความสัตย์จริงดังต่อไปนี้ ข้าพเจ้าเป็นราษฎรที่ อาศัยอยู่ใกล้เคียงกับที่ดินที่สาธารณประโยชน์ (แปลงทุ่งนางหวังหรือทุ่งช่องกั่ว) มาประมาณ ๕๐ ปี ข้าพเจ้ารู้จักและเคยใช้ทุ่งนางหวังหรือทุ่งช่องกั่วที่สาธารณประโยชน์เป็นอย่างดี ตามที่ผู้แทน นายอำเภอเมืองตรังได้นำช่างรังวัดปักหลักเขตที่สาธารณประโยชน์แปลงดังกล่าวไปแล้วนั้นเป็น การรังวัดที่ถูกต้องตามสภาพและอาณาเขตเดิมของที่ดินสาธารณะแล้ว มิได้รื้อล้าที่ดินครอบครอง ของบุคคลอื่นใด และไม่มีบุคคลอื่นใดบุกรุกที่สาธารณประโยชน์แปลงนี้แต่อย่างใด”

จากการบันทึกถ้อยคำดังกล่าวชาวบ้านเห็นว่ามีความไม่ชอบมาพากลและไม่น่าจะถูกต้อง เนื่องจากบุคคลดังกล่าวขณะที่มีชีวิตอยู่ยืนยันว่าไม่ได้เซ็นชื่อและให้ถ้อยคำกับเจ้าหน้าที่แต่อย่างใด และบุคคลเหล่านี้อาศัยอยู่ในพื้นที่ดินแปลงนี้มาตลอด แต่ในบันทึกถ้อยคำบอกว่าไม่ได้อาศัยอยู่ใน ที่ดินดังกล่าว บางคนอยู่มาแต่รุ่นพ่อเสียด้วยซ้ำ ขณะนี้แม้จะตายไปแล้วลูกหลานก็ยังคงทำกินอยู่ ตลอดมา และในกรณีของนายค้อย หลงละเหลิง ยืนยันว่าไม่ได้เซ็นชื่อให้ถ้อยคำแต่อย่างใด ลายมือ ชื่อก็เป็นการเซ็นปลอม จึงได้ส่งให้กองพิสูจน์หลักฐาน ทางกองพิสูจน์หลักฐานยืนยันว่าเป็นการ

เซ็นปลอมจริง จึงได้แจ้งความไว้ที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองตรัง เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ มีความว่า “ผู้แจ้งเป็นผู้ให้ถ้อยคำต่อช่างรังวัดในฐานะที่เป็นราษฎรที่อยู่อาศัยใกล้เคียงกับที่ดินสาธารณประโยชน์ ตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงดังกล่าว ซึ่งข้อความรับรองการนำช่างรังวัดปักหลักเขตที่ดินสาธารณประโยชน์ว่ามีได้รูก้ำที่ดินครอบครองของผู้แจ้ง และไม่มีผู้ใดบุกรุก แต่เมื่อดูหลักฐานหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินหลวงในต่อมาปรากฏว่ารูก้ำเข้ามาในที่ดินของผู้แจ้ง ซึ่งผู้แจ้งมีหลักฐาน น.ส.๓ เลขที่ ๑๓๗ เล่ม ๑ และในบันทึกดังกล่าวดูลายมือชื่อแล้วไม่ใช่ลายมือชื่อผู้แจ้ง ส่วนใครจะเป็นคนลายมือชื่อนั้นไม่ทราบ เป็นเหตุให้ได้รับความเสียหาย”

เอกสารการถือครองที่ดิน

การครองที่ดินตามหลักฐานเอกสารที่ทางราชการออกให้ จากข้อมูลที่ชาวบ้านยื่นขอออกเอกสารสิทธิ มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๖๖ ราย จำนวน ๑๕๔ แปลง แบ่งตามหลักฐานที่นำมาแสดงการออกโฉนดที่ดินได้ดังนี้

๑. หลักฐาน สก.๑ จำนวน ๑๔๖ ราย ขออออกโฉนด ๑๖๕ แปลง
 - ๑.๑ แจ้ง สก.๑ เจ้าครอบครองและทำประโยชน์ก่อนปี ๒๔๗๓ จำนวน ๕ ราย ขออออกโฉนด ๑๑ แปลง
 - ๑.๒ แจ้ง สก.๑ เจ้าครอบครองและทำประโยชน์หลังปี ๒๔๗๓ จำนวน ๑๓๗ ราย ขออออกโฉนด ๑๕๔ แปลง
๒. หลักฐาน น.ส.๓ จำนวน ๕ ราย ขออออกโฉนด ๘ แปลง
๓. หลักฐานแบบหมายเลข ๓ จำนวน ๑ ราย ขออออกโฉนด ๑ แปลง
๔. หลักฐานใบหยียบย่ำ จำนวน ๑๔ ราย ขออออกโฉนด ๑๖ แปลง

ตาราง การยื่นขอออกโฉนดที่ดินตำบลบ้านควน (แบ่งตามหลักฐานนำมาแสดงเพื่อขอออกโฉนด)

เอกสารการถือครองสิทธิประเภท สก.๑

ปี	จำนวน (คน)	จำนวน (แปลง)	การได้มาขอที่ดิน			การใช้ประโยชน์		
			รับมรดก	จับจอง	ซื้อ	สวน ยาง	ที่อยู่ อาศัย	ที่นา
ก่อนปี ๒๔๗๓	9	11	1	8	-	5	3	1
๒๔๗๓ - ๒๔๗๙	17	39	7	8	2	11	4	2
๒๔๘๐ - ๒๔๘๙	21	51	16	-	5	10	5	6
๒๔๙๐ - ๒๔๙๘	25	68		16	9	16	6	3
รวม		169	241	32	16	42	18	12

เอกสารสิทธิ์ หนังสือรับรองสิทธิ์ (น.ส. 3)

ปี	จำนวน (คน)	จำนวน (แปลง)	การได้มาขอที่ดิน			การใช้ประโยชน์		
			รับมรดก	จับจอง	ซื้อ	สวน ยาง	ที่อยู่ อาศัย	ที่นา
2499 - 2511	5	8	3	1	1	3	3	-
รวม	5	8	3	1	1	3	3	-

เอกสารหมายเลข 3

ปี	จำนวน (คน)	จำนวน (แปลง)	การได้มาขอที่ดิน			การใช้ประโยชน์		
			รับมรดก	จับจอง	ซื้อ	สวน ยาง	ที่อยู่ อาศัย	ที่นา
2499 - 2511	5	8	3	1	1	3	3	-
รวม	5	8	3	1	1	3	3	-

ใบเหยียบย่ำ

ปี	จำนวน (คน)	จำนวน (แปลง)	การได้มาขอที่ดิน			การใช้ประโยชน์		
			รับ มรดก	จับจอง	ซื้อ	สวน ยาง	ที่อยู่ อาศัย	ที่นา
พ.ศ.24-- (ลบเลื่อน)	14	16	-	-	/	-	/	-
รวม	5	8	3	1	1	3	3	-

ระเบียบ/ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- มาตรา ๘ วรรคสอง (๑) และ (๒) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน
- หนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ มท ๐๖๐๗/ว ๓๓๐ ลงวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๑๓
- หนังสือกรมที่ดิน ที่ ๕๔๘๗/๒๕๐๓ ลงวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๐๓ เรื่อง การปฏิบัติเกี่ยวกับที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน
- ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ ลงวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๒๕
- ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการอนุญาตให้ทบวงการเมืองใช้ที่ดินของรัฐ เพื่อประโยชน์ในราชการ ตามประมวลกฎหมายที่ดิน ๒๕๔๑

๖. หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๗๑๑/ว ๑๕๕๐๑ ลงวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๒๘ เรื่อง การถอนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินเพื่อนำไปจัดให้แก่ประชาชน
๗. คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๕๓/๒๕๐๑ ลงวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๐๑ เรื่องระเบียบการจัดหาผลประโยชน์ในที่ดินของรัฐตามประมวลกฎหมายที่ดิน

กฎหมาย

มาตรา ๘ วรรค ๒ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน บัญญัติว่า ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือ เป็นที่ดินที่ได้หวงห้ามหรือสงวนไว้ตามความต้องการของทบวงการเมือง อาจถูกถอนสภาพหรือโอนไปเพื่อประโยชน์อย่างอื่น หรือนำไปจัดเพื่อประชาชนได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ถ้าทบวงการเมือง รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน จัดหาที่ดินมาให้พลเมืองใช้ร่วมกันแล้ว การถอนสภาพหรือโอนให้กระทำโดยพระราชบัญญัติ แต่ถาพลเมืองได้เลิกใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น หรือที่ดินนั้นได้เปลี่ยนสภาพไปจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และมีได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใดตามอำนาจกฎหมายอื่นแล้ว การถอนสภาพให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

(๒) ที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือที่ดินที่ได้หวงห้ามหรือสงวนไว้ตามความต้องการของทบวงการเมืองใด ถ้าทบวงการเมืองนั้นเลิกใช้หรือไม่ต้องการหวงห้าม หรือสงวนต่อไป เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพแล้ว คณะรัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวงการเมืองซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้ใช้ หรือจัดหาประโยชน์ก็ได้ แต่ถ้าจะโอนต่อไปยังเอกชนให้กระทำโดยพระราชบัญญัติ และถ้าจะนำไปจัดเพื่อประชาชน ตามประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

บทบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดวิธีการถอนสภาพที่ดินอันเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินดังนี้

ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือที่ดินสาธารณประโยชน์จะถอนสภาพได้ ๒ กรณีคือ

๑. ตราเป็นพระราชบัญญัติ กรณีพลเมืองยังใช้ประโยชน์ร่วมกันอยู่และทบวงการเมือง รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนจัดหาที่ดินมาให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทนแล้ว
๒. ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา กรณีพลเมืองเลิกใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นหรือที่ดินนั้นได้เปลี่ยนสภาพไปจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เช่น ล้ำคลองตื้นเขิน ไม่มีสภาพเป็นลำคลองแล้ว หรือที่เลี้ยงสัตว์สาธารณประโยชน์ที่เลิกใช้แล้ว เป็นต้น

วิธีการดำเนินการ

ผู้ขอถอนสภาพจะต้องเป็นทบวงการเมืองตามประมวลกฎหมายที่ดิน(หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๗๑๒/ว ๓๗๐ ลงวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๓๒ เรื่อง ส่วนราชการขอใช้

ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หากผู้ขอเป็นรัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนจะต้องเป็นการถอนสภาพเพื่อจะนำไปจัดหาผลประโยชน์ตามมาตรา ๑๐, ๑๑ ตามประมวลกฎหมายที่ดิน

กระทรวงมหาดไทยได้วางวิธีปฏิบัติไว้ตามหนังสือ ที่ มท ๐๖๐๗/ว ๓๓๐ ลงวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๑๗ ไว้ดังนี้

ในการดำเนินการถอนสภาพที่ดินดังกล่าวแปลงใด ขอให้สอบสวนข้อเท็จจริงให้ละเอียด ชัดแจ้งว่า ที่ดินแปลงนั้น ๆ มีประวัติความเป็นมาอย่างไร ถ้าเป็นที่ดินที่ทางราชการสงวนหวงห้าม ไว้ ได้สงวนหวงห้ามไว้ตั้งแต่เมื่อใด ผู้ใดเป็นผู้ประกาศสงวนหวงห้าม อาศัยกฎหมายใด มี หลักฐานอย่างไรบ้างหรือไม่ หน่วยราชการเป็นผู้ใช้ประโยชน์อยู่ ใช้ประโยชน์อะไร ตั้งแต่เมื่อใด ปัจจุบันยังใช้อยู่หรือเลิกใช้แล้ว ถ้าเลิกใช้ได้เลิกใช้ตั้งแต่เมื่อใด เพราะเหตุใด

การสอบสวนพิจารณากรณีที่ราษฎรบุกรุกที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน สำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน ขอให้สอบสวนถึงประวัติความเป็นมาสภาพที่ดิน อาณาเขต และเนื้อที่ของที่ดินแปลงนั้น ๆ โดยชัดเจน และถ้ามีผู้อ้างสิทธิในที่ดิน ขอให้สอบสวนว่าผู้นั้นได้ ที่ดินมาอย่างไร ครอบครองทำประโยชน์อย่างไร เมื่อใด ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ฯลฯ

นโยบาย/แนวทางปฏิบัติ

การถอนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ตามมาตรา ๘ วรรค ๒ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พร้อมกับมติที่เกี่ยวข้อง

๑. มติคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ครั้งที่ ๓/๒๕๑๗ เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๑๗ กำหนดหลักการว่าที่สาธารณประโยชน์ หรือป่าไม้ที่มีผู้บุกรุกเข้าทำประโยชน์เป็น หลักฐานมั่นคงแล้ว หากจำเป็นจะต้องถอนสภาพก็จะไม่ให้กรรมสิทธิ์แก่ผู้บุกรุก แต่ จะจัดให้เช่า เพราะถ้าให้กรรมสิทธิ์แล้วก็เท่ากับเป็นการให้ผู้ทำผิดได้รับประโยชน์ ส่วนคนที่ไม่ได้กระทำผิดกลับไม่ได้ ซึ่งเป็นการไม่ยุติธรรม
๒. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖ ข้อ ๒ กำหนดว่ารัฐไม่ควรให้ เอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ
๓. คณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนกลาง (กปร. ส่วนกลาง) พิจารณาในการประชุมครั้งที่ ๔/๒๕๔๐ เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๔๐ มีมติว่า

- ๑) ควรยืนยันหลักการตามมติคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติปี ๒๕๑๗ คือ เมื่อ มีความจำเป็นจะต้องถอนสภาพที่สาธารณประโยชน์ที่มีผู้บุกรุกก็จะไม่ให้ กรรมสิทธิ์ แต่จะจัดให้เช่า เนื่องจากสอดคล้องกับมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖ ที่กำหนดว่ารัฐไม่ควรให้เอกสารสิทธิตามประมวล กฎหมายที่ดินแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ

- ๒) ไม่สมควรมีการถอนสภาพเว้นแต่เฉพาะกรณีจำเป็นจริง ๆ เพื่อประโยชน์ราชการและเป็นที่ดินที่ราษฎรไม่ใช่ประโยชน์ร่วมกันต่อไปแล้ว
- ๓) เมื่อถอนสภาพแล้วควรรับดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้เป็นกรรมสิทธิ์ของราชการบริหารส่วนท้องถิ่น และให้ราชการบริหารส่วนท้องถิ่นนั้นนำมาจัดให้เช่า และจัดเก็บค่าเช่าเป็นรายได้บำรุงท้องถิ่นของตนเอง
- ๔) การจัดให้เช่าควรให้เฉพาะผู้บุกรุกเดิม
- ๕) ควรพิจารณาจัดให้เช่าระยะยาวได้โดยไม่ต้องถอนสภาพ

๔. การจัดทำแผนผังและโครงการจัดหาผลประโยชน์ ต้องให้สำนักผังเมืองร่วมพิจารณาดำเนินการกับจังหวัดด้วย ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ มท ๐๗๑๑/ว ๑๔๓๒ ลงวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๒๘

๕. มติคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ครั้งที่ ๔/๒๕๒๕ วันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๒๕ เรื่องการขอใช้และถอนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามมาตรา ๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน มีดังนี้

- ๑) ก่อนที่จะอนุญาตให้ใช้ที่ดินตามมาตรา ๑๒ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน หรือก่อนที่จะขอถอนสภาพที่ดิน ตามมาตรา ๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน เพื่อนำไปจัดให้แก่ประชาชนให้เสนอคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติพิจารณาเสียก่อน
- ๒) เรื่องการขอถอนสภาพที่ดินตามกฎหมายอื่นเพื่อนำไปจัดให้แก่ประชาชนให้เสนอคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติพิจารณาให้ความเห็นในด้านความสอดคล้องกับนโยบายการจัดที่ดิน การขอใช้ที่ดิน หรือการพัฒนาที่ดิน เพื่อประกอบการพิจารณาอนุมัติให้ถอนสภาพที่ดินนั้น ๆ ด้วย

ระเบียบกรมที่ดินว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงพ.ศ.๒๕๒๕ กำหนดว่า โดยที่ในขณะนั้นยังไม่มีระเบียบเกี่ยวกับการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่ออกไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อน ฉะนั้น จึงกำหนดวิธีการเพิกถอนหรือแก้ไขไว้ดังนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๒๕”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ข้อ ๓ เมื่อปรากฏว่า ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อนเป็นต้นว่า

(๑) ออกโฉนดผิดแปลง หรือทับที่บุคคลอื่น

(๒) แนวเขตผิดพลาดคลาดเคลื่อน เช่น เดินรังวัดตามทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ ต่อมาพบประกาศหวงห้ามและปรากฏว่าอาณาเขตไม่ตรงกัน

(๓) จำลองรูปแบบที่หรือคำนวณเนื้อที่ผิพลาคลาดเคลื่อน ให้จังหวัดสอบสวน พยานหลักฐาน สรุปชี้แจงเหตุที่ผิพลาคลาดเคลื่อน พร้อมส่งหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับที่เก็บไว้ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา และฉบับผู้ดูแลรักษาไปยังกรมที่ดินถ้าจะต้องมีการรังวัดตรวจสอบเพื่อให้ทราบว่า รูปแบบที่หรือเนื้อที่ผิพลาคลาดเคลื่อนหรือไม่ ให้อธิบดีกรมที่ดินสั่งรังวัดตรวจสอบ หรือให้ทบวงการเมืองผู้ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินนั้น แสดงความประสงค์ขอรังวัดตรวจสอบต่ออธิบดีกรมที่ดิน โดยยื่นผ่านสำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา ซึ่งที่ดินนั้นตั้งอยู่ในเขตโฉนดที่ดิน ฯลฯ

การแก้ปัญหาที่ผ่านมา

๑. วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๓๕ นายอำเภอเมืองตรัง มีหนังสือถึงผู้ใหญ่บ้านเรื่องกระทรวงยุติธรรมขอใช้ที่สาธารณประโยชน์ “ทุ่งช่องกิวหรือทุ่งนางหวัง” เพื่อแจ้งให้ชาวบ้านทราบ

๒. วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๓๕ นายอำเภอเมืองตรังได้มีหนังสือถึงชาวบ้านบางรายไปพบและแจ้งให้ทราบว่าราษฎรทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สาธารณประโยชน์ตามที่ได้ออก นส.ไว้แล้วเป็นผู้บุกรุก ทางกระทรวงยุติธรรมขอใช้พื้นที่จำนวน ๑๐๐ ไร่ ให้ราษฎรย้ายออกจากพื้นที่โดยมีเงื่อนไข ๓ ข้อคือ

- (๑) ให้ออกไปโดยไม่มีเงื่อนไข
- (๒) ให้ออกไปโดยที่ทางราชการชดเชยค่าอาสินให้
- (๓) ถ้าไม่ยอมรับเงื่อนไข ๒ ข้อแรกจะฟ้องขับไล่

๓. วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๓๕ ราษฎรที่มีปัญหาดังกล่าวได้ทำหนังสือขอความเป็นธรรมจากการที่ทางราชการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทับที่ทำกิน โดยอ้างว่าทำกินมาก่อนที่จะประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์ ซึ่งมีหลักฐานใบเหี้ยมย่ำ แบบหมายเลข ๓ สค.๑ และ น.ส.๓ ที่ทางราชการออกให้ และมีการครอบครองที่ดินต่อเนื่องและมั่นคงมาแต่บรรพบุรุษ พร้อมเรียกร้องให้จังหวัดดำเนินการต่อไป

- (๑) ให้ตรวจสอบการครอบครองสิทธิในที่ดินใหม่ทั้งหมด และให้ชัดเจน
- (๒) ให้ออกเอกสารสิทธิให้กับราษฎรผู้มีปัญหาทั้งหมด ถ้าหน่วยงานราชการต้องการใช้พื้นที่ขอให้เวนคืนเอากับราษฎร
- (๓) ให้มีตัวแทนที่ชาวบ้านเลือกเข้าร่วมด้วยทุกครั้งที่มีการหารือเกี่ยวกับปัญหานี้
- (๔) ถ้ามีการเจรจาใด ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้จะต้องไม่นายอำเภอเมืองตรังคนปัจจุบัน (ในขณะนั้น) เข้าร่วมเจรจาด้วยเป็นอันขาด

๔. วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๓๕ ได้มีข้อตกลงให้ทางจังหวัดตรวจสอบแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ใหม่ โดยดูหลักฐานพยานบุคคล เอกสาร ผลอาสินต่าง ๆ และให้ตั้งตัวแทนเข้าร่วม ๓ คน

ผลการตรวจสอบ

โดยช่างรังวัดของสำนักงานที่ดินจังหวัดตรังนำแผนที่แนบท้าย นส. ไปรังวัดที่ดินด้านทิศใต้ติดกับคลองลำเลียง ปรากฏว่าไม่สามารถรังวัดได้ เนื่องจากรูปแผนที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง

๑. วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ จังหวัดตรังได้มีคำสั่งจังหวัดตรังที่ ๓๔๗/๒๕๔๐ แต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนกรณีราษฎรร้องขอความเป็นธรรมเกี่ยวกับออกนส. ในที่สาธารณะประโยชน์ทุ่งช่องก๊วทับที่ทำกินของราษฎร โดยไม่มีตัวแทนของชาวบ้านร่วมเป็นกรรมการ

๒. ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ ทางจังหวัดได้ส่งช่างรังวัดเดินออกสำรวจพื้นที่ที่ราษฎรถือครองในที่สาธารณะประโยชน์ทั้งหมด ๑๓๑ แปลง รวมเนื้อที่ ๑,๕๗๔-๒-๖๖ ไร่ จากที่ดินสาธารณะประโยชน์ ๒,๖๐๗-๒-๕๒ ไร่

๓. วันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๐ ชาวบ้านทำหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ขอเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการและเลขานุการจากเจ้าหน้าที่ดินอำเภอเป็นบุคคลอื่น ให้ประธานและกรรมการทุกคนร่วมดำเนินการสอบสวนอย่างจริงจัง การสอบสวนให้ยึดถือมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๐ ให้แต่งตั้งตัวแทนราษฎรเข้าร่วมเป็นกรรมการครั้งหนึ่ง

๔. วันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๐ ชาวบ้านคัดค้านการสอบสวนสิทธิ โดยทำหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง และนายอำเภอเมืองตรัง ขอคัดค้านการสอบสวนสิทธิ กรณีการออก นส. ทับที่ทำกินของราษฎร เนื่องจากไม่มีตัวแทนเข้าร่วม

๕. จังหวัดมีหนังสือยืนยันให้ดำเนินการสอบสวนสิทธิกรณีออก นส. ทับที่ทำกินของราษฎรต่อไป โดยไม่ให้มีตัวแทนของชาวบ้านเข้าร่วม หากไม่มาสอบสวนสิทธิการครอบครองที่ดิน ถ้าต้องการพิสูจน์สิทธิให้ไปดำเนินการต่อขบวนการยุติ ในทางศาลต่อไป

๖. ปี ๒๕๔๑ เปลี่ยนผู้ว่าราชการจังหวัดตรังคนใหม่ ชาวบ้านควน ได้รวมตัวกับชาวบ้านที่มีปัญหาที่ดินทำกินในที่สาธารณะประโยชน์ ๘ พื้นที่ ยื่นหนังสือถึงนายสวัสดิ์ กฤตราชนันท์ ผู้ว่าราชการจังหวัดตรังเพื่อเรียกร้องให้แก้ปัญหของพี่น้องผู้เดือดร้อนอย่างจริงจัง

๗. วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑ ผู้ว่าราชการจังหวัดตรังเรียกประชุมคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนจังหวัดตรังมีมติเห็นชอบให้ออกเอกสารสิทธิที่ดินให้แก่ผู้เข้าครอบครองในที่สาธารณะประโยชน์โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่มีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดิน เช่น สค.๑ ใบเหี่ยบบ่า แบบหมายเลข ๓ สำหรับผู้ไม่มีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินดังกล่าวให้ออกเอกสารสิทธิที่ดินให้เช่นกัน แต่สลักหลังห้ามโอน ๑๐ ปี

๘. วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๔๑ จังหวัดตรังได้ส่งมติที่ประชุมคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนจังหวัดตรัง ให้ประธานคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนกลาง (กปร.) พิจารณา

๕. วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๑ สำนักงานกลางช่วยเหลือเกษตรกรและแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี แจ้งความเห็น ว่า มติของ กปร.ส่วนจังหวัดตั้งข้อต่อระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๓๕ และมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖ ที่มีความเห็นว่าจะไม่ให้เอกสารสิทธิ์แก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ อีกทั้งมติของ กปร.ส่วนจังหวัดดังกล่าวก็ไม่ใช่การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ โดยแท้จริง ตรงกันข้ามกลับเป็นช่องทางให้ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐเพิ่มมากขึ้นทุกพื้นที่อีกด้วย ประกอบกับ กปร.ส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ในการเร่งรัดตรวจสอบการครอบครองที่ดินของราษฎรในเขตที่ดินของรัฐ โดยการแจ้งให้ราษฎรผู้กล่าวอ้างยื่นหลักฐานที่แสดงว่าได้ครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการประกาศหวห้าม (ก่อนปี ๒๔๗๓) เพื่อขอพิสูจน์สิทธิการครอบครองโดยดำเนินการตามหลักเกณฑ์การพิสูจน์หลักฐานการครอบครองที่ดินของราษฎรในเขตที่ดินของรัฐของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กปร.) ตามสิ่งที่ส่งมาด้วย และในกรณีที่ใช้หลักฐานอื่นให้นำผลการอ่านแปลภาพถ่ายทางอากาศที่ถ่ายไว้ครั้งแรกหลังวันประกาศหรือวันสงวนหวห้ามที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินของรัฐ มาประกอบการพิจารณาด้วย ซึ่งในการอ่านแปลภาพถ่ายทางอากาศดังกล่าวขอให้จังหวัดดำเนินการดังนี้

๑) กำหนดเขตพื้นที่โครงการลงในแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน ๑:๕๐,๐๐๐ ของกรมแผนที่ทหาร ซึ่งจะได้ตำแหน่งและขอบเขตที่ดินที่ชัดเจนตามคำพิถัดจากยูทีเอ็ม

๒) จัดซื้อรูปถ่ายทางอากาศและไดอะโพสตีฟ (DIAPOSTIVE) จากกรมแผนที่ทหาร ขนาด ๕x๕ นิ้ว ขนาดมาตราส่วนเท่าที่มี หรือเท่าที่ต้องการใช้ให้คลุมพื้นที่โครงการซึ่งเป็นรูปถ่ายทางอากาศที่ถ่ายไว้ครั้งแรกหลังวันประกาศหรือวันสงวนหวห้ามเป็นที่ดินของรัฐ

๓) จัดส่งเอกสารดังกล่าวให้คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเพื่ออ่านภาพถ่ายทางอากาศผ่านทาง กปร.ส่วนกลาง สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

๔) ช่วงปี ๒๕๔๒ แคนนำชุมชน ๘ พื้นที่ได้ร่วมกับภาคีอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นสมาคมหยาตฝน สมัชชาตริง ได้ทำหนังสือเรียกร้องไปยังหน่วยงานและบุคคลต่างๆ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐมนตรี ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงนายกรัฐมนตรี

๑๐. เดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ แคนนำชุมชนตำบลบ้านควน และตำบลโคกสะบ้าได้เข้าพบนายเฉลิมชัย ปรีชานันท์ ผู้ว่าราชการจังหวัดตริง และได้ประชุมกับหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อหารือกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาที่ดินที่สาธารณประโยชน์ของตำบลบ้านควน และตำบลโคกสะบ้า ผลการหารือได้ข้อยุติว่าทางจังหวัดขอเวลา ๓ เดือน เพื่อแก้ปัญหาในการออกเอกสารสิทธิ์ให้ และทางแกนนำชาวบ้านมีข้อตกลงร่วมกันว่าเมื่อครบ ๓ เดือนแล้ว การแก้ปัญหา ยังไม่มีความคืบหน้าจะนัดชาวบ้านรวมตัวเรียกร้องต่อไป

๑๑. วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๓ เวลา ๐๘.๐๐ น. ชาวตำบลบ้านควน และตำบลโคกสะบ้าได้รวมตัวชุมนุมหน้าศาลากลางจังหวัดตรังเรียกร้องให้นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดตรังลงมาแก้ปัญหาให้เพราะข้าราชการในจังหวัดไม่สามารถแก้ไขจึงเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรี อธิบดีกรมที่ดิน และอธิบดีกรมการปกครองลงมาพบเพื่อเจรจา

๑๒. วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๓ การประท้วงยืดเยื้อเป็นวันที่ ๓ ทางผู้ประท้วงได้ส่งตัวแทนขึ้น ไปพบนายรัฐมนตรีที่ส่วนกลาง แต่ไม่สามารถเข้าพบได้ จึงได้ไปพบกับอธิบดีกรมที่ดิน นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ และเจรจาจนได้ข้อยุติและบันทึกเป็นข้อตกลงระหว่างอธิบดีกรมที่ดินกับตัวแทนราษฎรตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง และตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ณ กรมที่ดิน ประกอบด้วย ๑. นายสมนึก โออินทร์ ๒. นายมานพ ช่วยอินทร์ ๓. นายทวี จันทร์ฝาก ๔. นายนิกร แสงทอง ได้ตกลงแก้ไขปัญหาลักษณะเกี่ยวกับการออกเอกสารสิทธิ์บริเวณที่สาธารณประโยชน์ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง และตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรังดังนี้

(๑) กรณีราษฎรมีหลักฐาน สค.๑ ที่ระบุการได้มาก่อนปี ๒๕๓๑ ให้พิจารณาดำเนินการเพื่อออกโฉนดที่ดินได้ให้แก่เจ้าของที่ดินได้

(๒) กรณีราษฎรมีหลักฐาน สค.๑ ที่ระบุการได้มาไม่ชัดเจน แต่อยู่ใกล้เคียงกับที่ดินตามข้อ ๑ ให้พิจารณาดำเนินการตามข้อ ๑

(๓) ผู้มีหลักฐาน สค.๑ ตามข้อ ๑ และข้อ ๒ ให้หมายความว่ารวมถึงผู้ที่ได้ครอบครองต่อเนื่องด้วย

(๔) ให้จังหวัดตรังคืนเงินมัดจำรังวัด ตรวจสอบแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ จำนวน ๑๐๑,๔๘๕ บาท (หนึ่งแสนหนึ่งพันสี่ร้อยแปดสิบห้าบาทถ้วน) ให้ อบต.ตำบลโคกสะบ้า

(๕) ให้คืนเงินมัดจำรังวัดเพื่อออก น.ส.๓ ก. แปลงที่ยังไม่ได้ทำการรังวัดหรือที่ยังไม่ได้เบิกจ่ายให้แก่เจ้าของที่ดินที่ขอรังวัด ส่วนเรื่องที่เบิกจ่ายแล้วให้คืนค่าพาหนะ จำนวน แปลงละ ๘๐๐ บาท ให้แก่เจ้าของที่ดินเช่นกัน

(๖) กรมที่ดินจะจัดส่งช่างรังวัดจากส่วนกลาง จำนวน ๑๐ คนเพื่อรังวัดออกโฉนดที่ดิน บริเวณตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง และตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ตามลำดับ

ลงชื่อ	นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ	อธิบดีกรมที่ดิน
	(นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ)	

ลงชื่อ	นายสมนึก โออินทร์	ตัวแทนราษฎร
	(นายสมนึก โออินทร์)	

ลงชื่อ	นายทวี จันทร์ฝาก	ตัวแทนราษฎร
	(นายทวี จันทร์ฝาก)	

ลงชื่อ	นายนิกร สังข์ทอง	ตัวแทนราษฎร
	(นายนิกร สังข์ทอง)	

ลงชื่อ	นายมานพ ช่วยอินทร์	ตัวแทนราษฎร
	(นายมานพ ช่วยอินทร์)	
ลงชื่อ	นายเฉลิมชัย ปรีชานนท์	ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง พยาน
	(นายเฉลิมชัย ปรีชานนท์)	
ลงชื่อ	นายนิกร เวชภูมิ	รองอธิบดีกรมที่ดิน พยาน
	(นายนิกร เวชภูมิ)	
ลงชื่อ	นายปรีชา ฐานะพันธ์	เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดตรัง พยาน
	(นายปรีชา ฐานะพันธ์)	

๑๓. วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๔ ครบเวลา ๑ ปี หลังจากที่มีข้อตกลง และหลังจากที่เจ้าหน้าที่เดินรังวัดเสร็จแล้ว ตัวแทนราษฎรได้ยื่นขอคำตอบไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดนายเฉลิมชัย ปรีชานนท์ ถึงความคืบหน้าในการออกเอกสารสิทธิ์ตามข้อตกลงดังกล่าว ได้รับคำตอบจากเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดตรังว่า “ไม่กล้าลงนามในใบโฉนดเมื่อตกลงกับอธิบดีก็ให้อธิบดีเป็นคนเซ็น”

ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ แกนนำนุมนได้เข้าพบผู้ว่าอีกครั้งหนึ่ง และเห็นว่าเมื่อจังหวัดยังตัดสินใจไม่ได้ก็จะเดินทางไปพบรัฐมนตรีมหาดไทย จึงตกลงให้ทางจังหวัดประสานไปยังรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีช่วยกระทรวงมหาดไทย ที่ดูแลกรมที่ดินอีกครั้งหนึ่ง โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด พร้อมด้วยแกนนำชุมชนอีก ๔ คน ได้ขึ้นไปพบและหารือถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย (คุณสมบัติ อุทัยสา) รองปลัดกระทรวงมหาดไทย รักษาการปลัดกระทรวง (นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ) การหารือเป็นข้อยุติให้ผู้ว่าราชการจังหวัด และเจ้าพนักงานที่ดินกลับมาแก้ไขปัญหากับพี่น้องตำบลโคกสะบ้าและตำบลบ้านควนตามที่กรมที่ได้ได้ตกลงไว้แล้วเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๓ และให้กรมที่ดินจัดสรรงบประมาณเพื่อซื้อภาพถ่ายทางอากาศจากกรมแผนที่ทหารมาใช้ประกอบในการพิจารณาด้วย

๑๔. ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ – ปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๔๘ ขณะนี้เปลี่ยนผู้ว่าราชการจังหวัดมาแล้วถึง ๓ คน ปัญหาเหล่านี้ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง แกนนำนุมนก็ได้มีการเคลื่อนไหวทวงถามตลอดมา จนกระทั่งบัดนี้ได้แก้ปัญหากับพี่น้องตำบลโคกสะบ้าไปได้จำนวน ๓๐๐ กว่ารายเท่านั้น ในส่วนของตำบลบ้านควนยังไม่ได้รับการแก้ปัญหาแต่อย่างใด

สำหรับขั้นตอนการแก้ปัญหานั้นสามารถนำไปออกเอกสารสิทธิ์ให้กับชาวบ้านที่อาศัยหลักฐานเอกสารที่ระบุการถือครองอย่างชัดเจนว่าได้มาก่อนขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ ซึ่งดูจากท้ายหลักฐาน สค. ๑ ที่ระบุการได้มาของที่ดินว่าได้มาแต่เมื่อไร ในส่วนที่หลักฐานคาบเกี่ยว เช่น หลักฐานระบุว่าได้มาเมื่อปี ๒๔๗๗ ได้มาโดยการซื้อ สภาพเป็นสวนยางพารา ในขณะที่ที่

สาธารณประโยชน์ประกาศเมื่อปี ๒๔๗๓ ในกรณีแบบนี้ น่าจะถือได้ว่าก่อนหน้านั้นได้มีคนเข้ามาทำกินอยู่นานพอสมควรแล้ว และมากกว่า ๔ ปี

บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะพื้นที่ตำบลบ้านควน

สภาพพื้นที่ของตำบลบ้านควนมีลักษณะคล้ายกับตำบลโคกสะบ้า คือมีลักษณะสภาพเป็นทุ่งราบสลับกับเนินเล็ก ๆ และที่ลุ่ม ที่มีสภาพเป็นแนวป่า ทำให้ชาวบ้านนิยมปลูกบ้านอาศัยอยู่ตามแนวเนินป่า โดยมีอาชีพทำนาในที่ราบ และทำไร่ทำสวนในที่ดอน และเมื่อดูประวัติความเป็นมาตามคำบอกเล่ามาเทียบกับเอกสารการถือครองที่ดินแล้ว จะเห็นได้ชัดเจนว่าชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เป็นปัญหาในปัจจุบันอยู่มาก่อนที่จะประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์ ในปีพ.ศ. ๒๔๗๓ แม้ในช่วงแรกจะมีคนเข้ามาปลูกบ้านเรือนอาศัยอยู่ไม่กี่หลังก็ตาม แต่พบว่ามีคนจากต่างพื้นที่เช่นแถวชานเมืองเข้ามาทำสวนยางพาราตั้งแต่ในยุคแรกของการนำยางพาราเข้ามา ในปีพ.ศ. ๒๔๘๒ และสนับสนุนให้ชาวบ้านทำสวนยางในปีพ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นต้นมา โดยที่ก่อนหน้านี้จะนำยางพารามาปลูกชาวบ้านก็จะเข้ามาประกอบอาชีพใช้พื้นที่ในการทำไร่ และถ้าดูสภาพพื้นที่แล้วพื้นที่ที่ราษฎรอาศัยอยู่ไม่มีลักษณะเป็นสภาพที่ราบหรือทุ่งขนาดใหญ่ เพราะพื้นที่จะสลับกันไประหว่างที่ราบ ที่ลุ่ม สลับเนินป่า

เมื่อดูเอกสารบันทึกถ้อยคำของเจ้าหน้าที่ในการออกนสส.แล้วพบว่าได้สร้างหลักฐานเอกสารอันเป็นเท็จ โดยบันทึกคนที่อยู่ในพื้นที่ว่าไม่ได้อยู่ และพยายามปกปิดไม่ให้ชาวบ้านได้รับรู้ กล่าวหาชาวบ้านจะคัดค้าน หรือแม้กระทั่งปัจจุบันทางราชการขอใช้พื้นที่ในที่สาธารณประโยชน์ดังกล่าวยังได้บันทึกปากคำนายถื่น ชุนวร ซึ่งเป็นผู้เลี้ยงวัวอยู่เพียงรายเดียวขณะนี้ว่าไม่มีผู้ใดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ดังกล่าวแต่อย่างใด ทั้ง ๆ ที่นายถื่น เองยังคงเลี้ยงวัวอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ นั่นคือแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่จะทำทุกอย่างเพื่อให้เข้าหลักเข้าเกณฑ์ที่ได้วางไว้สำหรับประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์ และเพื่อให้เสร็จตามภารกิจเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงสภาพความเป็นจริงแต่อย่างใด ทำให้เห็นว่าแม้ปัจจุบันคนมีการศึกษาและรับรู้เรื่องราวค่อนข้างมากแล้วก็ตาม นับประสาอะไรกับเมื่อ ๘๐ กว่าปีที่ผ่านมามีคนยังไม่มีการศึกษา

ถ้าดูสภาพพื้นที่จากร่องรอยการทำกินจากการอ่านภาพถ่ายทางอากาศของทางราชการแล้วปรากฏว่าในบริเวณที่ชาวบ้านอาศัยอยู่ในปัจจุบันมีสภาพเป็นทุ่งเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นสภาพป่า(สวนยางพารา)มากกว่า สลับการทำนาเล็กน้อย

สำหรับพื้นที่สาธารณประโยชน์ทุ่งหวังหรือทุ่งช่องกิว มีเนื้อที่ทั้งหมดตามหลักฐานที่ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ๒,๖๐๗-๒-๕๒ ไร่ มีชาวบ้านคัดค้านและขอออกเอกสารสิทธิ ๑,๕๗๔-๒๖-๖๐ ไร่ ที่เหลือหน่วยงานราชการได้เข้ามาใช้เป็นที่ทำการหรือสำนักงานเดิมพื้นที่แล้ว และพยายามไล่ชาวบ้านออกจากที่ทำกินและที่อยู่อาศัย

ตารางการยื่นขอเอกสารสิทธิตามหลักฐานที่ราชการออกให้ พื้นที่ตำบลบ้านควน

หลักฐาน	จำนวน (ราย)	จำนวน (แปลง)
สค.1	164	169
น.ส.3	5	8
แนบหมายเลข3	1	1
ใบเหี่ยย่ำ	14	16
รวม	184	169

จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่พบว่ามีชาวบ้านอาศัยอยู่จำนวน ๑๗๐ หลังคาเรือน ผู้อยู่อาศัยประมาณ ๖๐๐ กว่าคน มีผู้ขึ้นทะเบียนผู้เดือนร้อนกรณีปัญหาที่ดิน ๑๐๕ ราย ไม่ได้ขึ้นทะเบียน ๖๑ ราย ผู้ขึ้นทะเบียนส่วนใหญ่เป็นคนดั้งเดิมที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เพิ่งเข้ามาอาศัย การถือครองที่ดินส่วนใหญ่ก็สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ผู้ที่ครอบครองในปัจจุบันก็จะป็นรุ่นหลานหรือรุ่นเหลน มีการถือครองที่ดินมากที่สุดคนละไม่เกิน ๑๐ ไร่ นอกจากผู้ครอบครองที่ดินได้ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ในพื้นที่แล้วยังพบว่ามีผู้ที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ครอบครองที่ดินอยู่จำนวนหนึ่ง แต่ได้ครอบครองมานานแล้วเช่นกัน การตั้งบ้านเรือนส่วนหนึ่งก็จะเป็นห้องแถวมีที่ดินเพียงปลูกบ้านอาศัยอยู่เท่านั้น

จากลักษณะที่ตั้งของตำบลบ้านควนอยู่ในเขตชานเมือง การเป็นอยู่ของชาวบ้านจึงเป็นกึ่งเมืองกึ่งชนบท และนับวันความเจริญของเมืองขยายตัวเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านต้องเปลี่ยนไปตามสภาพการขยายตัวของเมือง คนมากขึ้นขณะที่พื้นที่ทำกินทางภาคเกษตรลดลง วิถีชีวิตของชาวบ้านที่เป็นคนชนบทแต่ต้องใช้ชีวิตแบบคนเมือง ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพที่หลากหลาย เช่น ทำสวนยาง รับจ้าง ข้าราชการ ค้าขาย และทำธุรกิจ รายได้ส่วนใหญ่จึงเป็นรายได้รายวัน รายเดือน รายได้ไม่พอรายจ่าย และชาวบ้านที่มีปัญหาเหล่านี้ไม่สามารถที่จะเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อนำมาลงทุนเป็นของตนเองได้ เนื่องจากที่ดินที่อยู่อาศัยไม่มีเอกสารสิทธิ ไปยื่นขอกู้จากสถาบันการเงินก็ไม่ได้ จึงจำเป็นต้องไปกู้เงินนอกระบบมาใช้ ซึ่งก็ไม่เพียงพอกับการลงทุน เป็นเหตุให้การลงทุนล้มเหลว เกิดภาวะเป็นหนี้

จากการเก็บข้อมูลแบบสอบถามพบว่า ๕๐ เปอร์เซ็นต์ สิ่งที่ชาวบ้านต้องการและอยากได้รับความช่วยเหลือมากที่สุดคือขอมีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย เพื่อความมั่นคงของครอบครัว ส่วนปัญหาอื่นถือว่าเป็นเรื่องรอง

จะเห็นว่าถ้าแก้ปัญหาเรื่องเอกสารสิทธิในที่ดินได้จะทำให้ชาวบ้านอย่างน้อย ๑๗๐ ครอบครัว ได้รับการแก้ปัญหาไปได้ จากที่เคยได้รับความทุกข์มานานหลายสิบปี โดยเฉพาะลูกหลานที่อยู่ใกล้เมืองที่ต้องได้รับการศึกษา เพราะถ้าไม่มีการศึกษาแล้วลูกหลานเหล่านั้นก็

จะต้องไปเป็นกรรมกรรับจ้างใช้แรงงานเท่านั้น เพราะไม่มีที่ดินมากพอที่จะมาทำเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังต้องรับมือกับการขยายตัวของเมือง

ผู้ที่เกี่ยวข้องหลายท่านเป็นกังวลว่าถ้าหากออกเอกสารสิทธิให้กับชาวบ้านแล้วกลัวว่าจะนำเอาที่ดินเหล่านั้นไปขายให้กับบุคคลอื่น ฉะนั้นเพื่อความยั่งยืนเมื่อออกเอกสารสิทธิให้แล้วทางรัฐน่าจะเข้าไปส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับพื้นที่และชุมชนในระยะต่อไป เช่นถ้าเป็นอาชีพเกษตรกรรมก็น่าจะต้องปรับเปลี่ยนจากสวนยางหรือสวนปาล์มที่ต้องใช้พื้นที่มาก ๆ มาเป็นพืชผัก หนุมานเวียน หรืออย่างอื่นแทน เนื่องจากเป็นพื้นที่ใกล้เมือง สะดวกทั้งการคมนาคมขนส่ง

สรุปสาเหตุของปัญหา

๑. มีการประกาศเขตพื้นที่สาธารณประโยชน์ทับที่ทำกินชาวบ้าน โดยไม่ได้มีการศึกษา หรือหาแนวเขตที่ชัดเจนก่อนจะประกาศ
๒. การประกาศทำเสร็จในระยะเวลาสั้น ๆ ระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้นำหมู่บ้านบางคน ไม่ได้มีการเดินแนวเขตอย่างชัดเจน
๓. การประกาศเขตพื้นที่สาธารณประโยชน์ไม่ได้มีการประชุมชาวบ้านหรือมีการประชาสัมพันธ์ให้รับรู้ทั่วกันแต่อย่างใด
๔. ชาวบ้านทำกินอยู่ในพื้นที่ที่ทำกินมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ แต่เจ้าหน้าที่บอกว่าชาวบ้านมีการบุกรุก
๕. เจ้าหน้าที่ไม่มีความพยายามในการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง
หน่วยงานราชการใช้อำนาจพยายามเข้ามายึดที่ทำกินของชาวบ้าน โละให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ทำกินที่อยู่อาศัยที่อยู่กันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

ภาพรวมเพื่อแก้ไขปัญหที่ผ่านมา

๑. เจ้าหน้าที่(บางคน)มีการหาประโยชน์จากชาวบ้านและเลือกปฏิบัติ ทำให้ยังซับซ้อนยุ่งยาก ทำให้ชาวบ้านร้องเรียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้รับการแก้ไข
๒. ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้รับความเป็นธรรมรวมตัวต่อต้านไม่ให้ความร่วมมือเจ้าหน้าที่ พร้อมกันนั้นมีการยื่นหนังสือเรียกร้องขอความเป็นธรรมมาโดยตลอด แต่ไม่เป็นผล
๓. ร่วมกับพื้นที่ที่มีกรณีปัญหาใกล้เคียง เช่น พื้นที่ตำบลโคกสะบ้ารวมตัวเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินโดยการประท้วงโดยไม่มืองค์กรใด ๆ เข้ามาช่วยเหลือ

ข้อเสนอในการแก้ปัญหาของชุมชน

ให้ยึดถือตามบันทึกข้อตกลงระหว่างอธิบดีกรมที่ดินกับตัวแทนราษฎรตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง และตำบลบ้านควน อำเภอเมืองตรัง เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๓ ในข้อที่ ๑, ๒ และ ๓ ดังนี้

ข้อที่ ๑ กรณีที่ราษฎรมีหลักฐาน สค.๑ ที่ระบุการได้มาก่อนปี พ.ศ.๒๕๓๓ ให้พิจารณาดำเนินการเพื่อออกโฉนดที่ดินให้แก่เจ้าของที่ดินได้

ประวัติความเป็นมา

ช่วงที่ 1 “ไม้ฝาด” ก่อนพ.ศ. 2475 – 2504

การเข้ามาบุกเบิกตั้งถิ่นฐานของชุมชน อยู่ในช่วงราวๆ ก่อนปี 2437 หากนับเวลาถึงปัจจุบันมากกว่า 100 ปี ชุมชนไม้ฝาดมีมาก่อนที่ประเทศไทยจะมีรัฐธรรมนูญใช้ครั้งแรก (พ.ศ.2475) จนถึงช่วงที่ประเทศมีแผนพัฒนาประเทศฉบับที่ 1 พ.ศ.2504 และเมื่อนำเรื่องราวต่างๆ มาเทียบกับคำบอกเล่าของนางชั้น ช่วยธานี อายุ 92 ปี (ณ ๒๕๔๘) ชาวบ้านหมู่ 3 และชาวบ้านคนอื่นๆ ก็มีความสอดคล้องกัน โดยนางชั้นเล่าว่า เกิดที่ตำบลไม้ฝาด มีบิดาชื่อพันเต้ง ช่วยธานี อดีตเคยเป็นกำนันตำบลไม้ฝาด จำได้ว่ากำนันคนแรกคือ พันกลับ คนที่ 2 คือ พันคล้าย คนที่ 3 คือ พันเต้ง ช่วยธานี คนที่ 4 คือ พันเนียม คงชู คนที่ 5 คือ พันชู ผินรบ .. ส่วนเจ้าอาวาสคนแรกที่ประจำอยู่วัดไม้ฝาดมาจากจังหวัดพัทลุง คือ พระอาจารย์ทอง คงชู เข้ามาในช่วงปี 2393 – 2411 และมีพระอาจารย์สุด จากบ้านโคกยางเป็นพระสอนหนังสือในวัดในขณะนั้น ซึ่งคำบอกเล่าของนางชั้นถึงเจ้าอาวาสคนแรกตรงกับคำบอกเล่าของนายอินทร์ คงชู อายุ 83 ปี

ทำเนียบเจ้าอาวาสวัดไม้ฝาด

สร้างปี พ.ศ. 2393

1. หลวงทอง คงชู	พ.ศ. 2393 – 2411*
2. พระหนู	พ.ศ. 2411 - 2423
3. พระเดช	พ.ศ. 2423 - 2431
4. พระหย่ง	พ.ศ. 2431 - 2450
5. พระรุ่ง	พ.ศ. 2450 - 2479
6. พระครูสุตตกิจวิจารณ์	พ.ศ. 2479 - 2511
7. พระครูวิจิตรเลงกร	พ.ศ. 2511 - 2512

ที่มา : ทำเนียบเจ้าอาวาสวัดไม้ฝาด

ในสมัยนั้นมี หลวงพิทักษ์ เหลียนสภาพ (รีน ษัฏเสน) เป็นนายอำเภอสิเกาและจากการบอกเล่าเรื่องราวการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชน โดยถ่ายทอดเป็นบทกลอน“บ้านปากเมง” จากนาย นวล หมื่นโพธิ์ อายุ 82 ปี ชาวบ้านหมู่ 4 บ้านปากเมง ได้กล่าวถึงบุคคลสำคัญของตำบลไม้ฝาดไว้ตอนหนึ่งว่า

“ขอบพระคุณขุนแสง อินรัตน์ ท่านได้จัดพยายามสร้างความฝัน
ได้เทียบทันกับที่ศรีราชา ท่านคิดสร้างถนนคนได้ผ่าน
ถอดสะพานเดินสบายไม่เสดสา จากสิเกาถึงหาดทรายชายคงคา...”

จากเรื่องราวคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในพื้นที่ตำบลไม้ฝาคเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับ
ทำเนียบนายอำเภอพบว่า หลวงพิทักษ์ เหลียนสภาพ (ริน ยัญเสน) และขุนแสง ถิ่นรัตน์ เข้ามา
ดำรงตำแหน่งเป็นนายอำเภอสีกา เมื่อปีพ.ศ.2471 และพ.ศ.2472 ตามลำดับ

ทำเนียบนายอำเภอสีกา

1. หลวงนา (ชาม)	2430 – 2434
2. นายบุญ พหลเดช	2434 – 2436
3. หลวงอนุรักษ์ (ทองหลาย)	2436 – 2442
4. ขุนมนโเทพ (กลับ)	2442 – 2443
5. หลวงเดชเรืองฤทธิ์เดชราชรองเมือง	2443 – 2449
6. นายเอียด	2449 – 2449
7. หลวงชาญรัฐกิจ (เชย)	2449 – 2450
8. นายตาด	2450 – 2451
9. นายปิ่น	2451 – 2456
10. นายโพธิ์	2456 – 2459
11. ขุนชำนาญ รัตนวัตร	2459 – 2461
12. หลวงนราเทพภักดี (คล้าย สิงหเสน)	2461 – 2471
13. หลวงพิทักษ์ เหลียนสภาพ (ริน ยัญเสน)**	2471 – 2472
14. ขุนแสงถิ่นรัตน์ (แจ่ม กระสินธ์)***	2472 – 2474
15. นายตรัง ณ นคร	2475 – 2479
16. นายนาค ศรีสุทธี	2479 – 2480
17. ขุนประทุมศิริ	2480 – 2480
18. ขุนเสนานูวงศ์ภักดี (ทิส ณ นคร)	2480 – 2482
19. นายลิขิต รัตนสังข์	2482 – 2482
20. นายท้วม ศรีวิริยะ	2482 – 2489
21. นายแส สวัสดิ์พงษ์	2489 – 2494
22. นายเอื้อน สุนทรเทศ	2494 – 2495
23. นายเสรี เมืองพรหม	2495 – 2496
24. นายประภา กาญจนเสถียร	2498 – 2499
25. นายชื่น เปรมดิษฐ์	2499 – 2502
26. นายอำนวย สันตยาน	2502 – 2504
27. นายพิมล พงศ์เกษม ดุลยเกียรติ	2504 – 2512

ทำเนียบนายอำเภอ (ต่อ)

28. นายมังกร กองสุวรรณ	2512 – 2513
29. นายเชิญ ตราฐ	2513 – 2518
30. ไพโรจน์ บุญโยคม	2518 – 2520
31. นายไสว ศรีเมฆารัตน์	2520 – 2522
32. ว่าที่ ร.ต.เสริมศักดิ์ พงษ์พานิช	2522 – 2522
33. นายเฉลิมชัย ปรีชานนท์	2522 – 2525
34. นายฤดี ชูสุวรรณ	2525 – 2529
35. นายประดิษฐ์ เนื่องจากอวน	2529 – 2532
36. นายเรืองวิทย์ หิตะพันธ์	2532 – 2533
37. นายนิคย์ สีหะวางกูร	2533 – 2536
38. นายยุทธยา สัตยาลัย	2536 – 2538
39. นายวินัย ธรรมวรรณพัฒน์	2538 – 2539
40. นายนาวัน สิ้นธุระอาด	2539 – 2540
41. นายไพบุลย์ ปัญจะ	2540 – 2541
42. นายวิสูตร จันทร์ศิริกาญจน์	2541 – 2542
43. นายกฤษณ์ อุไรรัตน์	2542 – 2545
44. นายณณมิตร หลิมวิรัตน์	2545 – 2546
45. นายเสรี ศรีหะไตร	2546 – 2547
46. นายเสรี พาณิชย์กุล	2547

ที่มา : ทำเนียบนายอำเภอ อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง

และอีกแหล่งข้อมูลของการสืบค้นข้อมูลการตั้งถิ่นฐานของชุมชนตำบลไม้ฝาด จากสมุดหมายเหตุรายวันของโรงเรียน “บ้านหละ” ที่ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อมาเป็นโรงเรียนหาดปากเมง บันทึกว่าโรงเรียนได้จัดตั้งเมื่อพ.ศ.2483 สมัยของนายชม ศรีหนู เป็นผู้บริหารโรงเรียน

ลำดับผู้บริหารโรงเรียนหาดปากเมง

1. นายชม ศรีหนู พ.ศ. 2483
2. นายถนอม หล้าไห
3. นายบุญครอง หนูคงรักษ์
4. นายจรัส ชัยสุข
5. นายปาน ศรีสมัย
6. นายจาบ ทองย้อย
7. นายเอ็ง แซ่แต้ว (นายอนุสรณ์ ตรังคนิเวศ)
8. นายสุวรรณ ยงประเดิม พ.ศ. 2509 – 2515
9. นายจันทร์ สาลี พ.ศ. 2515 – 2520
10. นายกุศล ตูลเพ็ง (รักษาการ) พ.ศ. 2520 – 2521
11. นายดาว พิระเกียรติขจร พ.ศ. 2521 – 2532
12. นายสุวิทย์ รอดรัตน์ พ.ศ. 2532 – 2535
13. นายประชิด ส่งเสริม พ.ศ. 2535 – 2543
14. นายประเทือง ถวาย พ.ศ. 2543 – 2546
15. นายสุนันท์ คงเกลี้ยง พ.ศ. 2546 - ปัจจุบัน

ที่มา : สมุดหมายเหตุรายวัน โรงเรียนหาดปากเมง อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

สำหรับการตั้งถิ่นฐานและการใช้ทรัพยากรของชุมชนจะอยู่อย่างใกล้ชิดธรรมชาติ ป่ามีความอุดมสมบูรณ์มาก เต็มไปด้วยป่าที่หนาทึบ คนเฒ่าคนแก่บอกว่าในยุคนั้นหากนึกถึงป่า มักนึกถึงภัยอันตรายจากสัตว์ป่าและความลำบากในการดำรงชีวิต การเสี่ยงภัย แต่ชาวบ้านก็อาศัยป่าในลักษณะที่เป็นแหล่งของสัตว์ป่า อาหารป่า และแหล่งของต้นน้ำลำธาร มีการตัดไม้ เสาป่า เพื่อปลูกข้าวและการปลูกพืชไร่ในลักษณะการทำไร่เลื่อนลอย และด้วยความที่เป็นพื้นที่ติดชายทะเล อาชีพที่คนในชุมชนถนัดอีกอาชีพคือ อาชีพประมง ทั้งเพื่อยังชีพและเพื่อขายเอาเงินแลกเปลี่ยนของจำเป็นต่อการยังชีพอื่นๆ

จากการสัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน เช่น นายหมุด กิ่งเกาะยาว อายุ 86 ปี นายอมร กิ่งเกาะยาว อายุ 86 ปี และนายหมีด กุลจิ อายุ 64 ปี ชาวบ้านหมู่ 5 ได้เล่าเรื่องราวประวัติการเข้ามาตั้งถิ่นฐานระยะแรก ๆ ของคนในชุมชนว่า แรกเริ่มเดิมทีคนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตำบลไม้ฝาด (บ้านฉางหลวง) มีด้วยกัน 3 คน คือ นายแดง นายนุ่น และนายยาว นามสกุล กิ่งเกาะยาว ซึ่งสามารถจดจำเรื่องราวในอดีตได้เป็นอย่างดีคนทั้งบ้านฉางหลวง เรียกนายยาวว่า “โตะชาຍยาว” และยังเป็นโตะของนายหมุด ผู้ให้ข้อมูลครั้งนี้ด้วย สมัยนั้นทั้ง 3 คนเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณ “ท่าเสม็ดขุน” ใกล้ๆ กับสถานที่ตั้งอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมในปัจจุบัน ประกอบอาชีพหาหอยหวานเพื่อขายเพียงอย่างเดียว แต่หลังจากนั้นได้มีการขยับขยายแหล่งที่ทำกินใหม่ด้วยการจับจองที่ดินทำกินบริเวณ “ท่าบ้านลุ่ม” เพื่อประกอบอาชีพการทำนาข้าว และการทำไร่เลื่อนลอย จนกระทั่งมีลูกมีหลาน ประชากรเพิ่มสูงขึ้น เกิดการรวมกลุ่มเป็นชุมชนบ้านฉางหลวงขึ้นมา สำหรับที่มาของชื่อบ้านฉางหลวง สันนิษฐานว่าคงมาจากวิถีการประกอบอาชีพของชุมชนในอดีต นั่นก็คือ ที่นั้มีการการทำนาข้าว การทำไร่เลื่อนลอย กันมาก จึงมีการทำทุ่งฉางสำหรับใส่ข้าว ต่อมาจึงเรียกว่าบ้านฉางหลวง

ช่วงที่ 2 “ไม้ฝาด” สมัยพ.ศ. 2504 – พ.ศ.2527

ยุคนี้ คณะรัฐมนตรีมีการประกาศการจำแนกประเภทที่ดิน และในปี พ.ศ.2507 มีการประกาศ พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ และในปี พ.ศ.2524 มีพระราชกำหนดบริเวณที่ดินป่าคลองโหล โหล ป่าคลองปอ และป่าคลองกันตังเป็นอุทยานแห่งชาติ ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครอง กระทบต่อการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรของประเทศ ทำให้รูปแบบการใช้ที่ดินและป่าไม้ซึ่งแต่เดิมของชาวบ้านสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้เปลี่ยนไป

จากเดิมสภาพของชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ที่ทำกินในเขตป่าได้ถูกเปลี่ยนแปลงจาก “ผู้ริเริ่มก่อกำเนิดถิ่นฐานดั้งเดิม” กลายเป็น “ผู้บุกรุก” (ผิดกฎหมาย) ด้วยเหตุที่รัฐได้ประกาศพื้นที่ป่าหลายแห่งเป็นเขตป่าอนุรักษ์ ทั้งๆที่พื้นที่ป่าบางแห่งชาวบ้านได้ประกอบอาชีพอาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นมาก่อน

และเมื่อรัฐเข้ามามีบทบาทในการใช้ทรัพยากรเพื่อรองรับความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทางด้านทุนนิยม การประกอบอาชีพของชุมชนท้องถิ่นเปลี่ยนจากทำเพื่อยังชีพเป็นการทำเพื่อการพาณิชย์หรือการค้าขายเป็นส่วนใหญ่ การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ มีมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการทำสวนยาง สวนปาล์ม น้ำมัน และสวนผลไม้ ตลอดจนการทำกรประมง มีการนำเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยเข้ามาใช้ มีการทำธุรกิจนากุ้ง โดยเฉพาะของกลุ่มนายทุนที่มีจำนวนหลายร้อยไร่ ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตามชาวบ้านในพื้นที่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนดั้งเดิม ก็ยังคงต้องพึ่งพิงทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นทุนที่สำคัญต่อการดำรงชีพ ในยุคนี้เองที่ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมายมหาศาล เพียงเพื่อแลกเปลี่ยนกับเครื่องอำนวยความสะดวกใน

ชีวิตประจำวัน จนทำให้ในพื้นที่ตำบลไม้ฝาดแบ่งกลุ่มชุมชนกับการประกอบอาชีพในพื้นที่ออกเป็น 2 กลุ่มจากความแตกต่างด้านทุนทรัพย์เป็นสำคัญ คือ กลุ่มของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดั้งเดิม และกลุ่มผู้ประกอบการหรือนายทุนจากนอกพื้นที่ที่เข้ามาดำเนินกิจการเพื่อกอบโกยเพื่อหวังผลกำไรเป็นสำคัญ

การใช้ทรัพยากรในเชิงพาณิชย์ส่งผลให้ทรัพยากรถูกทำลาย ลดจำนวนลงรวดเร็วและเกิดความเสื่อมโทรม ถึงแม้ว่ารัฐจะมีมาตรการป้องกันไม่ว่าจะเป็นการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ป่าสงวน ป่าอนุรักษ์ ตลอดจนการใช้กฎหมายต่าง ๆ เข้ามาดูแล แต่หน่วยงานของรัฐก็ยังไม่สามารถจัดการได้ เพราะกลไกด้านการเมืองการปกครองที่เอื้อประโยชน์ต่อนายทุน

ช่วงที่ 3 เข้าสู่ “ไม้ฝาด” ยุคธุรกิจการท่องเที่ยว (2528 - ปัจจุบัน)

ช่วงปี พ.ศ. 2528 มีพระราชกฤษฎีกาเพิกถอนสภาพที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งอ่าวเหมา (หาดปากเมง) เพื่อมอบหมายให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดหาผลประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าว เนื่องจากหาดปากเมงเป็นพื้นที่ที่มีความสวยงามของธรรมชาติ เป็นท่าเรือเพื่อนำนักท่องเที่ยวเดินทางไปสู่หมู่เกาะต่าง ๆ มีความหลากหลายของระบบนิเวศน์ มีหาดทรายสีขาวเป็นแนวยาว เช่น หาดปากเมง หาดฉางหลวง หาดหยงหลิง และหาดเจ้าไหม เป็นต้น เหมาะกับการทำธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งการเดินทางสะดวกและอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก และการที่กระแสการท่องเที่ยวเข้ามาอย่างรวดเร็วส่งผลต่อชีวิตประจำวันของชุมชนมาก ชุมชนมีรายได้จากการที่ผู้คนเข้าไปท่องเที่ยวมากขึ้น มีธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวผุดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเป็นเป้าหมายของนายทุนนอกพื้นที่เพื่อประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งโรงแรม รีสอร์ท ร้านอาหาร ฯลฯ มากมายหลายรูปแบบถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ก่อให้เกิดกลุ่มอิทธิพล โดยมีคนของรัฐ เอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มทุนเหล่านี้ ซึ่งมีกรณีตัวอย่างให้เห็นอยู่มากมาย

ด้วยกระแสการท่องเที่ยวนี้เองที่ส่งผลต่อการลดลงและความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ซึ่งเป็นทุนที่ก่อให้เกิดธุรกิจการท่องเที่ยวและรายได้ ภาครัฐจึงมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร เช่น การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ การประกาศเขตป่าสงวนฯ การประกาศเขตป่าอนุรักษ์ เป็นต้น ซึ่งมาตรการที่ภาครัฐเชื่อว่าจะนำมาใช้เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ตลอดจนการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดปัญหามากมาย ทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้าน ทั้งๆ ที่พื้นที่นั้น ๆ ชาวบ้านได้อาศัยอยู่และทำมาหากินมาเป็นระยะเวลามากกว่า 100 ปี แต่ผลสุดท้ายชาวบ้านกลับกลายเป็นผู้ถูกขับไล่และไม่มีเอกสารสิทธิ์ ส่วน “กลุ่มคนทุนหนา” ที่อยู่นอกพื้นที่เข้ามาบุกป่าเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเพียงไม่กี่ปี กลับได้เอกสารสิทธิ์ไว้ในครอบครอง

ปัญหาที่ทำกินของชุมชนตำบลไม้ฝาด

การตรวจสอบข้อมูลของพื้นที่จากการลงทะเบียนผู้เดือดร้อนในประเด็นปัญหาที่ดิน ของสำนักงานทะเบียนอำเภอสิเกา จังหวัดตรัง 4 หมู่บ้าน จำนวนทั้งสิ้น 841 ราย ปัญหาดังกล่าวเกิดจาก

สาเหตุของการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินของชุมชนเอง การเข้าไปใช้ประโยชน์พื้นที่จากกลุ่มทุนภายนอกพื้นที่ การกระทำจากนโยบายภาครัฐ ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐมักยึดถือกฎหมายมาเป็นข้อปฏิบัติไม่มีความยืดหยุ่น ไม่ได้คำนึงถึงความเดือดร้อนของชาวบ้าน เอาแต่ใจ จึงก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ตามมา สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลักๆ คือ

๑. ปัญหาระหว่างชาวบ้านกับอุทยานแห่งชาติ และหน่วยงานรัฐอื่นๆ

เมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมองว่าชาวบ้านคือผู้บุกรุก ไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน ปัญหาที่ตามมาคือถูกเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐจับกุมและรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างที่อยู่ในเขตรับผิดชอบ เช่น กรณีของชาวบ้านที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่เคยทำมาตั้งแต่อดีต แต่ปัจจุบันอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม เป็นต้น

ที่ผ่านมาเกิดการกระทบกระทั่งระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมาย กับชาวบ้านที่รักษาสิทธิของตัวเองอยู่เสมอ การยืนยันสิทธิในการครอบครองแผ่นดินปู่ย่าตายาย หรือการปกป้องแผ่นดินไว้ให้ลูกหลานไม่สามารถทำได้ แม้จะขอออกเอกสารสิทธิมาแล้วหลายครั้งก็ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากที่ทำมาหากินติดอยู่ในข้อบังคับ ระเบียบข้อกฎหมาย เช่น พื้นที่ทำกินที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ เขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าชายเลน กรมเจ้าท่า ซึ่งประกาศเมื่อปี 2508 และปี 2524 ทั้งๆที่จากคำบอกเล่าของชุมชนแสดงถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ก่อนหน้าการประกาศดังกล่าว ซึ่งหากจะมีการสืบค้นการตั้งถิ่นฐาน ก็จะทราบว่าใครมาก่อนมาหลัง เช่น

ประวัติการก่อตั้งวัด มัสยิด หรือกุโบร์ โรงเรียน ฯลฯ ซึ่งถือได้ว่าสิ่งก่อสร้างเหล่านี้มีมาก่อนหน้าการประกาศดังกล่าว และอีกแหล่งที่มาของหลักฐานข้อมูล คือ หลักฐานเอกสารจากกรมที่ดิน โดยในสมัยนั้นทางกรมที่ดินได้มีแบบแจ้งการครอบครองที่ดิน หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ใบสกล.๑” เช่นกรณี นายเลื่อน รอดรัตน์ ได้ไปแจ้งการครอบครองที่ดินที่มีอยู่ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับต่อนายอำเภอไว้ 2 แปลง เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2498 และทางเจ้าหน้าที่ที่ดินอำเภอลงวันที่รับ เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2498 ในปีเดียวกัน โดยรายละเอียดในเอกสาร สก.๑ ของนายเลื่อน รอดรัตน์ แจ้งว่า ที่ดินแปลง 1 เนื้อที่ 2 งาน ได้มาโดยสร้างด้วยตนเองประมาณ 7 ปี สภาพที่ดินเป็นสวนจาก และอีกแปลงเนื้อที่ 6 ไร่ ได้มาโดยสร้างด้วยตนเองประมาณ 5 ปี สภาพที่ดินเป็นทุ่งนา ซึ่งพอจะสรุปได้ว่านายเลื่อน รอดรัตน์ ได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินมาก่อนปี 2498 ฯลฯ

ปัญหาการไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินเป็นปัญหาที่ซับซ้อนมีความละเอียดอ่อนสามารถเกิดขึ้นได้ทั่วไป การทำความเข้าใจเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่สามารถใช้ตัวบทกฎหมายเพียงอย่างเดียวได้ กลไกสำคัญที่นำมาใช้ประกอบในการตัดสินใจ และแก้ปัญหาที่ดินทำกินน่าจะ
มีการทำความเข้าใจในวิถีชีวิตชุมชนอย่างลึกซึ้งด้วยซึ่งเป็นการแก้ปัญหาตรงจุด และลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้

๒. ปัญหาระหว่างชาวบ้านกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

พื้นที่บางส่วนอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่ได้มาจากการขอถอนสภาพที่ดินสาธารณประโยชน์ “ทุ่งอ่าวเหมาะ” ตามที่กรมที่ดินแจ้งว่า ในการขอถอนสภาพที่ดินสาธารณประโยชน์ทุ่งอ่าวเหมาะ (หาดปากเมง) หมู่ที่ 4 ตำบลไม้ฝาด อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ได้มอบหมายให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง จัดหาผลประโยชน์ตามพระราชกฤษฎีกา สาเหตุของปัญหานี้ส่งผลทำให้ชาวบ้านหมู่ที่ 4 บริเวณหาดปากเมงได้รับความเดือดร้อนจากการแบ่งเขตที่ไม่ชัดเจนของทั้ง 2 หน่วยงานคือ ระหว่างอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง (อบจ.ตรัง) ทำให้ชาวบ้านบางรายถูกจับกุม ถูกเรือถอนสิ่งปลูกสร้าง โดยทางอุทยานฯ ได้อ้างว่าพื้นที่ที่ชาวบ้านได้เข้าไปใช้ประโยชน์ยังอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของอุทยานฯ อยู่ ในขณะที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง ก็อ้างว่าเป็นของตนเช่นกันสร้างความสับสนแก่ชุมชนมาก ปัญหาที่เกิดขึ้นรายวันในขณะนี้ คือ ในขณะที่ชาวบ้านจ่ายค่าเช่าที่ดินให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด แต่เมื่อสร้างบ้าน ปรับปรุงหรือต่อเติมร้านค้า กลับถูกเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติจับกุม เรือถอน เป็นต้น

แต่ละหมู่บ้านของตำบลไม้ฝาด จะมีหลายหน่วยงานที่อ้างสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของ คนรับทุกข์ก็คือชาวบ้าน

- หมู่ที่ 3 พื้นที่อยู่ในเขตของกรมป่าไม้ (ป่าชายเลน)
- หมู่ที่ 4 มีทั้งเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรมเจ้าท่า และหน่วยป่าชายเลน
- หมู่ที่ 5 อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ และหน่วยป่าชายเลน
- หมู่ที่ 7 อยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และกรมป่าไม้

ปัญหาเรื่องที่ดินทำกินของชาวบ้าน

- ชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน
- ชาวบ้านไม่สามารถมั่นใจหรือมีความมั่นคงในการดำรงชีพ เนื่องจากไม่รู้ว่าจะมีสิทธิ์ในที่ดินทำกินเมื่อไหร่
- หน่วยงานของรัฐเองก็ไม่ได้จริงจังหรือจะแก้ปัญหาอย่างจริงจัง แต่อย่างใด
- แต่ละหน่วยงานต่างก็อ้างสิทธิ์ในความเป็นเจ้าของ ไม่ได้คำนึงถึงชีวิตและความเดือดร้อนของชาวบ้าน

และรัฐบาลเองต้องมีการพิสูจน์สิทธิอย่างจริงจัง ด้วยการรับรองสิทธิที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยให้กับชุมชนด้วยการรับรองสิทธิเบื้องต้นตามรัฐธรรมนูญ

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ

บำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน
ทั้งนี้ ตามกฎหมายบัญญัติ

มาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชน ในการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพและการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามกฎหมายบัญญัติ

จากสภาพปัญหาเรื่องที่ดินทำกินต่างๆ ในพื้นที่ได้ก่อให้เกิดการเรียกร้องสิทธิของชุมชน เพื่อให้อยู่รอด เพื่อให้เกิดการจัดการร่วมกันกับภาครัฐและมีการบังคับใช้กฎหมายแบบอะลุ้มอล่วย ให้ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่สรุปลำดับเรื่องราวเหตุการณ์ และปัญหาที่ดินทำกิน ที่มีประวัติการเรียกร้องสิทธิที่ยาวนานตั้งแต่ปี 2479 กระทั่งถึงปัจจุบันซึ่งมีแนวโน้มของการจัดการร่วมกันระหว่างภาคีต่างๆ ดังนี้

ลำดับเรื่องราวเหตุการณ์ เกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกินของพื้นที่ตำบลไม้ฝาด อำเภอเสนา จังหวัดตรัง

ปี	เรื่องราว / เหตุการณ์	ข้อเสนอ / ทางออก
2478	ราชการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า	จะเห็นว่าที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งอ่าวเหมาะได้ถูกประกาศก่อนการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า พ.ศ.2478
2496	ทางราชการออกใบเหี้ยบย่ำการจับจองที่ดินให้แก่ชาวบ้าน	
2497	ทางราชการให้ทำเอกสารจากใบเหี้ยบย่ำเป็น สค.1	ชาวบ้านไปแจ้งข้อมูลกับทางราชการที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงเพื่อหลีกเลี่ยงการจ่ายเงินภาษีบำรุงพื้นที่

ปี	เรื่องราว / เหตุการณ์	ข้อเสนอ / ทางออก
2536	มีรายงานจากสำนักงานปลัด นายกรัฐมนตรี แจ้งว่า คณะรัฐมนตรีมีการประชุม ปรึกษา มติเห็นชอบร่างนโยบาย และแนวทางการแก้ไขปัญหาการ บุกรุกที่ดินของรัฐ และอนุมัติให้ ดำเนินการตามร่างนโยบาย ดังกล่าว	<u>นโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหา</u> 1. รัฐควรเร่งรัดให้มีการดำเนินการออกเอกสารสิทธิแก่ผู้ที่อยู่ในข่ายจะออกเอกสารสิทธิได้ ส่วนที่ยังไม่ชัดเจนให้เร่งตรวจสอบ 2. รัฐไม่ควรให้ออกเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ 3. ที่ดินของรัฐ (ยกเว้นเขตอุทยานฯ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ฯลฯ) ที่มีผู้บุกรุกครอบครองรัฐ ไม่มีความจำเป็นต้องสงวนไว้อีกต่อไป ให้ดำเนินการตามกฎหมายปฏิรูปที่ดินและเพื่อให้ดำเนินการเป็นไปตามหลักการปฏิรูปที่ดิน 4. ที่สาธารณะประโยชน์ ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมที่มีผู้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์ แต่มิได้กำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ เช่น ให้เช่า โดยให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้เก็บค่าเช่า และกำหนดเงื่อนไขให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ในพื้นที่ส่วนที่เกินความจำเป็นต่อการทำกินในแต่ละราย 5. ให้จัดสรรงบประมาณแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการผลิดกล้าไม้ยืนต้นเพื่อบริการแก่เกษตรกรในราคาต้นทุน 6. ในกรณีที่มีการดำเนินคดีแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการบังคับคดี โดยทันที พร้อมทั้งให้รายงานกระทรวงที่ดินสังกัด และ กบร. ทราบด้วย 7. ให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี และหรือให้แก้กฎหมายที่ไม่สอดคล้อง หรือขัดแย้งกับนโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐข้างต้น

ปี	เรื่องราว / เหตุการณ์	ข้อเสนอ / ทางออก
2545	หนังสือกระทู้ถามที่ 950 ร. ของนายสมบุรณ์ อุทัยเวียนกุล สส.พรรคประชาธิปัตย์ จ. ตรัง ถึงประธานสภาผู้แทนราษฎร กรณีการออกเอกสารสิทธิที่ดินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ให้แก่นายทุนเพื่อดำเนินการก่อสร้างโรงแรม	คำชี้แจง กรณีการออกเอกสารสิทธิในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมแก่นายทุน ดังนี้ 1. กรณีที่ผู้ขอออกหนังสือแสดงสิทธิเป็นผู้ครอบครองและทำประโยชน์ต่อเนื่องมาก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ (วันที่ 1 ธันวาคม 2497) โดยมีการแจ้งการครอบครอง (สค.1) ไว้ และเป็นการครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายมาก่อนที่ดินจะกำหนดเป็นป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ก็สามารถออกเอกสารสิทธิในที่ดินได้ 2. กรณีที่ผู้ครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินเขตอุทยานแห่งชาติไม่ได้แจ้งการครอบครอง (สค.1) ถือว่าบุคคลนั้นสละสิทธิครอบครองที่ดิน รัฐมีอำนาจจัดการที่ดินดังกล่าวได้และการกำหนดเขตป่าสงวนแห่งชาติถือเป็นที่ยึดหวงห้ามตามกฎหมายเฉพาะ พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิในที่ดินให้บุคคลดังกล่าวได้
2546	ชาวบ้านหมู่ 4,5 ตำบลไม้ฝาด ร้องเรียนถึงปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลังจากถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ขู่หาบงกชที่ดินสาธารณะประโยชน์ “ทุ่งอ่าวเหมาะ”	ชาวบ้านได้อ้างสิทธิในการครอบครองและทำประโยชน์อย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน 30 – 70 ปี

ปี	เรื่องราว / เหตุการณ์	ข้อเสนอ / ทางออก
2546	หนังสือตอบ จากคณะกรรมการ การแก้ไขปัญหาการบุกรุก ที่ดินของรัฐ สำนักงาน ปลัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	รับทราบ และได้ส่งเรื่องให้จังหวัดตรังเพื่อตรวจสอบ ข้อเท็จจริงและแก้ปัญหาโดยคณะอนุกรรมการแก้ไข ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ จังหวัดตรัง และได้ มอบหมายให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์ พืช รับเรื่องดังกล่าวไปดำเนินการด้วย (ยังไม่สามารถ แก้ปัญหาได้)
2547	อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม แก้ปัญหาที่ดินทำกินด้วยการ พิสูจน์สิทธิการถือครองที่ดิน ของราษฎรในเขตพื้นที่ป่าไม้ อำเภอสีเกา โดยเชิญชาวบ้าน เข้าร่วมประชุม	การประชุม สรุปได้ 5 ประเด็น ดังนี้ 1. ให้ผู้ที่มีอำนาจสั่งอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ยุติการดำเนินการ ไล่อื้อ ทำลายทรัพย์สิน ต่อ ประชาชนในเขตอุทยานฯ และให้ชาวบ้าน ประกอบอาชีพได้ตามปกติ 2. การดำเนินการพิสูจน์สิทธิให้มีการแต่งตั้ง คณะกรรมการทั้งในส่วนภาคประชาชนและ ภาครัฐ โดยเน้นการทำงานร่วมกัน 3. ถอดถอนนายประยูร ศรีสุวรรณ หัวหน้าอุทยาน แห่งชาติหาดเจ้าไหม พ้นจากตำแหน่งหัวหน้า อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมภายใน 24 ชั่วโมง 4. ดำเนินการให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นสามารถดำเนินการจัดการดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและแหล่ง ท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม 5. ให้ทางอุทยานฯปรับเปลี่ยนระบบหรือวิธีการ จัดเก็บเงินค่าธรรมเนียมบริเวณถ้ำมรกตใหม่เพื่อ มิให้ทำลายบรรยากาศการท่องเที่ยว และให้มีการ จัดเก็บอย่างโปร่งใสเป็นธรรม ตรวจสอบได้
2548	แก้ไขปัญหาที่ดินทำกินเชิงบูรณาการ (ศตจ.)	ความร่วมมือ 3 ฝ่าย คือ กระทรวงมหาดไทย พอช. และ สกว.

ที่มา : เอกสารร้องเรียนของชาวบ้านเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ดิน, 2436 – ปัจจุบัน

บทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

หน่วยงานของรัฐที่มีบทบาทสำคัญในการใช้ประโยชน์ที่ดินของตำบลไม้ฝาดในปัจจุบัน อันได้แก่ 3 กระทรวง คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น มีภารกิจหลักในพื้นที่ดังต่อไปนี้

1. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีภารกิจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ส่งเสริมและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้สัตว์ป่าและพันธุ์พืชในเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์โดยการควบคุมป้องกันพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่มีอยู่เดิม และฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมให้กลับสมบูรณ์ด้วยกลยุทธ์การส่งเสริม กระตุ้น และปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนมีความรู้สึกรักหวงแหนและมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อเป็นการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพ สำหรับเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า แหล่งอาหาร แหล่งสันทนาการและการท่องเที่ยวธรรมชาติของประชาชน ทั้งนี้หากมีการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์หรือมีการดำเนินโครงการใด ๆ ต้องดำเนินการขออนุญาตใช้ประโยชน์พื้นที่ตามระเบียบปฏิบัติของกรมฯ

2. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ คือ

กรมป่าไม้ มีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและฟื้นฟูระบบนิเวศในพื้นที่ป่า ศึกษา ค้นคว้า วิจัย ทดลอง และพัฒนาวิชาการด้านการป่าไม้และสัตว์ป่า และวิชาการด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการดำเนินการตามกฎหมาย ว่าด้วยการสงวนและการคุ้มครองสัตว์ป่า กฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยสวนป่า กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้หากมีการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ในความดูแลของกรมป่าไม้จะต้องดำเนินการขออนุญาตใช้ประโยชน์พื้นที่ตามระเบียบของกรมฯ

3. กระทรวงมหาดไทย คือ

องค์การปกครองส่วนจังหวัด มีบทบาทในการจัดสรรที่ดินให้เกิดประโยชน์กับประชาชนโดยการจัดหาผลประโยชน์บำรุงท้องถิ่น

กรมที่ดิน มีบทบาทภาระหน้าที่ดูแลกรรมสิทธิ์ เอกสารสิทธิ์เกี่ยวกับที่ดิน

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน

๑. กฎกระทรวง ฉบับที่ (พ.ศ.2515) โดยอาศัยตามความในมาตรา 5 และมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรกำหนดให้ป่าเลนคลองไหโละ ป่าเลนคลองปอ และป่าเลนคลองหละในท้องที่ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ภายในแนวเขตตามแผนที่แนบท้ายกฎกระทรวงนี้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ

๒. พระราชกฤษฎีกา พ.ศ.2528 ถอนสภาพที่ดินเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ในท้องที่ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

หมายเหตุ:เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ คือ เนื่องจากที่
สาธารณประโยชน์ทุ่งอ่าวเหาะ ในท้องที่ตำบลไม้ฝาดซึ่งมีเนื้อที่ ประมาณ 2,025 ไร่ 3 งาน 97
ตารางวา ซึ่งทางราชการได้สงวนหวงห้ามไว้สำหรับราษฎรใช้เลี้ยงสัตว์ โดยได้ขึ้นทะเบียนเป็นที่
สาธารณประโยชน์เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2481 หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ฉบับที่ 2542/2511
ปัจจุบันปรากฏว่าพลเมืองได้เลิกใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวแล้ว สมควรถอนสภาพที่ดินจากการ
เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เพื่อมอบให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด
ตรังไปจัดหาผลประโยชน์บำรุงท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องตราพระราชกฤษฎีกานี้

๓. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

มาตรา 6 เมื่อรัฐบาลเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใด ที่มีสภาพธรรมชาติเป็นที่
น่าสนใจ ให้คงอยู่ในสภาพเดิม เพื่อสงวนไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและรื่นรมย์แก่
ประชาชน ก็ให้มีอำนาจกระทำได้โดยประกาศพระราชกฤษฎีกา และให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่ง
บริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย บริเวณที่กำหนดนั้นเรียกว่า “อุทยานแห่งชาติ”

ที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาตินั้นต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือ
ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมืองดังกล่าวนั้นมิได้อยู่ในกรรมสิทธิ์
หรือครอบครอง โดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใด ตามมาตรา 6 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติ
อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ดังนั้นการใช้ที่ดินดังกล่าวจึงต้องอนุญาตจากกรมป่าไม้ด้วย เมื่อ
ปรากฏว่ากรณีดังกล่าว มีความเห็นในข้อกฎหมายแตกต่างกันเป็น 2 ฝ่าย ไม่อาจหาข้อยุติได้ กรม
ที่ดินจึงได้ขอให้คณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าวให้เป็นที่ยุติ
เพื่อเป็นประโยชน์แก่จังหวัดและป่าไม้ต่อไป

คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 3) ได้พิจารณาข้อหารือของกรม
ที่ดินและบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และได้ฟังคำชี้แจงของผู้แทนกระทรวงมหาดไทย (กรมที่ดิน)
และผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมป่าไม้) แล้ว มีความเห็นดังนี้

1. ตามข้อหารือที่ดินมีข้อเท็จจริงว่า ที่ดินสาธารณประโยชน์ “ทุ่งอ่าวเหาะ” ซึ่ง
ตั้งอยู่ที่ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง เนื้อที่ประมาณ 2,000 ไร่ เป็นที่ประชาชนใช้
ประโยชน์โดยมีหลักฐานการขึ้นทะเบียนตั้งแต่วันที่ 30 ตุลาคม 2481 ต่อมาได้ออกหนังสือสำคัญ
สำหรับที่หลวง ฉบับที่ 2542/2511 ลงวันที่ 30 เมษายน 2511 โดยระบุว่า “เป็นที่สำหรับใช้ใน
ราชการจังหวัดตรัง (ที่สงวนเลี้ยงสัตว์ปากเมงทุ่งอ่าวเหาะ)” ที่ดินดังกล่าวจึงเป็นสาธารณสมบัติ
ของแผ่นดินประเภททรัพย์สินพลเมืองใช้ร่วมกันตามมาตรา 1304(2) ⁽³⁾ แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์

2. ต่อมาได้มีประกาศกฤษฎีกากำหนดบริเวณปากคลองไหโละ ปากคลองปอ และป่า
คลองกันตัง ในท้องที่ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา และตำบลบ่อน้ำร้อน ตำบลบางสัก ตำบลเกาะลิบง
อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ให้เป็นอุทยานแห่งชาติพ.ศ.2524 ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 6 ⁽⁴⁾

แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 กำหนดเขตอุทยานแห่งชาติ (อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม) โดยรวมเนื้อที่บางส่วนประมาณ 400 – 500 ไร่ รวมเนื้อที่สาธารณประโยชน์ทุ่งอ่าวเหมาะเข้าไว้ในเนื้อที่อุทยานด้วย

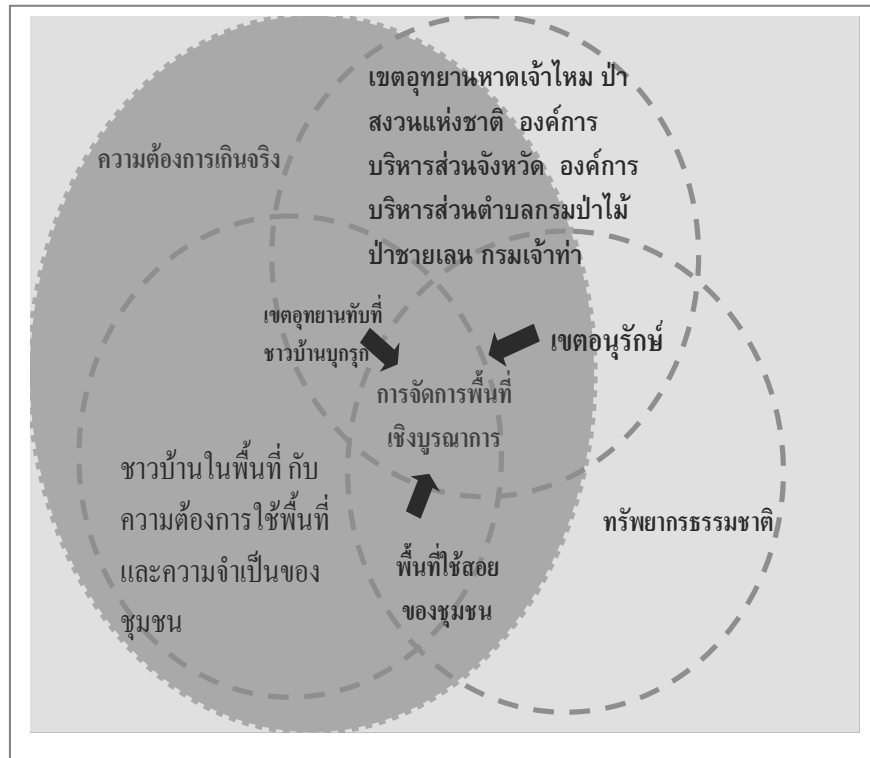
3. การตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอุทยานแห่งชาติดังกล่าวทับซ้อนบริเวณที่เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ย่อมไม่มีผลเป็นการเพิกถอนความเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกันของที่สาธารณประโยชน์ “ทุ่งอ่าวเหมาะ” แต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะมาตรา 6 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 บัญญัติว่า “ที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาตินั้น ต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง” ซึ่งแสดงว่าไม่ได้ห้ามการกำหนดที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินเป็นอุทยานแห่งชาติ ดังนั้น ในเมื่อที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินเป็นที่ดินของรัฐและไม่มีผู้ใดสามารถอ้างเอาเป็นเจ้าของหรือครอบครองได้ ที่ดินดังกล่าวจึงสามารถกำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติได้ตามกฎหมายอุทยานแห่งชาติ

4. ต่อมาได้มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันในท้องที่ตำบลไม้ฝาด อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง พ.ศ. 2528

ขณะนี้ภายในชุมชนมองเห็นถึงปัญหาการบุกรุกที่เพิ่มสูงขึ้น และผู้ที่พยายามแก้ไขปัญหา ก็จะเป็นใครไปไม่ได้นอกเสียจากหน่วยงานของทางภาครัฐ ดังจะเห็นได้จากการประกาศนโยบายเพื่อการรักษาพื้นที่ป่าได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนที่ผูกพันกับทรัพยากรมาตั้งแต่อดีต เช่น การประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ การประกาศเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เขตห้ามล่าพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น กฎหมายประกาศทั้งหลายเหล่านี้ เป็นมาตรการที่รัฐประกาศออกมาเพื่อควบคุมการบุกรุก การทำลายพื้นที่ป่าที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ แต่ข้อเท็จจริงของชุมชนหากย้อนไปดูหลักฐานทางประวัติศาสตร์การเข้าม้างัดถิ่นฐานตั้งแต่นั้นในอดีต ชุมชนเริ่มต้นด้วยการแผ้วถางบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อการเลี้ยงชีพ จากเดิมชุมชนบอกว่า “บ้านคือป่า” และ “ป่าคือแหล่งอาหารที่สำคัญ” ชุมชนจึงใช้ภูมิปัญญากำหนดกฎเกณฑ์ ขอบบังคับ ระเบียบ และกฎกติกาขึ้นมาเพื่อควบคุมชุมชน และวิธีการจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า รวมถึงการดูแลรักษา และอนุรักษ์ไว้ รวมถึงมนุษย์ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีค่าของชุมชน ซึ่งแนวคิดของชุมชนไม่ได้แตกต่างจากนโยบายของรัฐแต่อย่างใด ในประเด็นการอนุรักษ์และการฟื้นฟูทรัพยากร

จะเห็นได้ว่านโยบายรัฐกับการจัดการปัญหาความขัดแย้งในเรื่องที่ดินทำกินที่เป็นปัญหาสำคัญและเกิดกับชุมชนชาวไทยในพื้นที่ชนบททุกภาคของประเทศ และในพื้นที่ 4 หมู่บ้าน ของตำบลไม้ฝาด ก็ประสบกับปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดินระหว่าง ชุมชนกับรัฐ และชุมชนกับนายทุนเช่นเดียวกัน จากสภาพแต่ความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ที่ดินของชาวบ้านก็ยังคงมีอยู่

สามารถอธิบายถึงความจำเป็นของชุมชน และบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในการดูแล การใช้ประโยชน์ รวมถึงการค้นหาแนวทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน บทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการดูแล การใช้ประโยชน์

ทั้งนี้ผลสืบเนื่องจากปัญหาความขัดแย้งในกรณีที่ดินทำกินดังกล่าวข้างต้น ชาวบ้านจึงมีการระดมปัญหาหาข้อสรุป พร้อมทั้งมีข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ขึ้น เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2548 ที่ผ่านมา ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางการถือครองเอกสารสิทธิของพื้นที่ไม่ฝาด

หมู่ที่	จำนวนครัวเรือน	ประเภทเอกสารสิทธิ			ไม่มีเอกสารสิทธิ	โฉนดที่ดิน
		สค.1	นส.3	สปก.		
3	157	3	21	15	109	25
4	215	6	3	8	116	31
5	292	3	58	38	214	116
7	82	1	-	1	65	45
รวม	746	13	82	62	504	217

** จากการเก็บข้อมูลแบบสอบถามของอาสาสมัครในชุมชน

ข้อเสนอในการแก้ปัญหา

๑. แต่งตั้งคณะกรรมการในการเดินสำรวจแนวเขต ให้ชัดเจนทั้งในส่วนของหน่วยงานราชการเอง และของชาวบ้าน โดยการมีส่วนร่วมของภาคีส่วนต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปลัดอำเภอ ชาวบ้าน และองค์กรอิสระ

๒. ศึกษากรณีตัวอย่างของการได้มาซึ่งเอกสารสิทธิ์จากกลุ่มบุคคลอื่นๆที่สามารถออกโฉนดได้ มีขั้นตอนวิธีการอย่างไร

๓. ควรผลักดันให้ราษฎรที่อยู่อาศัยในเขตอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมอาศัยต่อไปเป็นการชั่วคราวจนกว่าจะได้มีการแก้ไขอย่างถูกต้อง ทั้งนี้รวมถึงให้ราษฎรสามารถซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ปรับปรุงตกแต่ง และเรียกสวนไร่นาที่ทำกินอยู่ก่อนได้ตามปกติให้คงอยู่ในสภาพเดิมได้ด้วย โดยราษฎรจะช่วยกันดูแลมิให้ผู้ใดบุกรุกเขตอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมอีกต่อไป

๔. จัดทำโครงการร่วมในการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน โดยผู้ว่าฯ ออให้การการสนับสนุนงบประมาณ และแต่งตั้งชุดทำงานเฉพาะกิจอันประกอบด้วยตัวแทนตามข้อ ๑

บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะตำบลไม้ฝาด

ตำบลไม้ฝาดมีผู้มีปัญหาเรื่องที่ดินทำกินที่ได้แจ้งการขึ้นทะเบียนไว้ที่อำเภอสิเกาตามทะเบียน สย.๑ จำนวน ๑,๑๕๕ ราย มีที่ดินแต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ จำนวน ๓๖๑ ราย ไม่มีที่ดิน ๖๓๕ ราย จากการเก็บข้อมูลครัวเรือนมีบ้านอาศัยอยู่ในพื้นที่ของรัฐและเป็นปัญหาจำนวน ๕๒๘ หลังคาเรือน จากสภาพของพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวชายทะเล ทำให้ชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้มาเช่าที่จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังที่เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์เดิม ในขณะเดียวกันพื้นที่ดังกล่าวก็อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และป่าสงวนด้วย จึงทำให้เกิดปัญหาซับซ้อนระหว่างหน่วยงานด้วยกันเอง ชาวบ้านกับหน่วยงานของรัฐ

ในขณะที่ชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งที่มีอาชีพในการทำประมงชายฝั่ง ก็มีปัญหายุ่งยากในเขตป่าชายเลน และอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และอีกส่วนหนึ่งก็ทำสวนยางและสวนปาล์มอยู่ตามแนวเขตห่างฝั่งที่ราบเชิงเขาซึ่งก็อยู่ในที่อุทยาน สวนป่า ป่าสงวนฯ

ถ้าดูจากประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชน พบว่ามีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลานานแล้ว แต่การอยู่กระจัดกระจายหรือเป็นหย่อมบ้าน มีวัด มีโรงเรียน ซึ่งสามารถพิสูจน์ความเป็นมาหรือประวัติการก่อสร้างได้เป็นอย่างดี

ที่ผ่านมาแต่ละหน่วยงานต่างก็ไม่ทราบแนวเขตของตนเองที่ชัดเจน ไม่สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาให้กับชาวบ้านได้ เพราะไม่รู้ว่าจะแก้ตามแนวทางไหน ทำให้เป็นปัญหาที่เรื้อรังมายาวนาน และแต่ละหน่วยงานต่างก็มีกฎระเบียบของตัวเอง

นอกจากนี้ก็ยังมีการบุกรุกพื้นที่เพื่อทำการเกษตร เช่น ปลูกปาล์มน้ำมัน และยางพารา อีกเป็นจำนวนมากและต่อเนื่อง ฉะนั้นถ้าจะแก้ปัญหาพื้นที่ตำบลไม้ฝาดก็ต้องเดินแนวเขตให้ชัดเจนของแต่ละหน่วยงานเสียก่อนว่าแนวเขตของใครอยู่แค่ไหน พื้นที่ส่วนไหนที่ทับซ้อนกัน

ระหว่างหน่วยงาน ของชาวบ้านอยู่กันมาแคไหน ตรงไหนอยู่มาก่อน ตรงไหนเพิ่งบุกรุก ตรงไหนเป็นของนายทุน ได้เอกสารสารสิทธิ์หรือไม่ แบบไหน ได้มาอย่างไร วิธีการใด

การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามพบว่าชาวบ้านเกือบร้อยละต้องการได้รับความช่วยเหลือเรื่องสิทธิในที่ทำกิน โดยไม่ต้องถูกเจ้าหน้าที่ไล่จับ ไล่รื้อ ส่วนใหญ่แล้วไม่ต้องการเอกสารสิทธิ์แต่อย่างใด

ตำบลไม้ฝาดมีผู้มีปัญหาเรื่องที่ดินทำกินที่ได้แจ้งการขึ้นทะเบียนไว้ที่อำเภอสิเกาตามทะเบียน สย.๑ จำนวน ๑,๑๕๕ ราย มีที่ดินแต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ จำนวน ๓๖๑ ราย ไม่มีที่ดิน ๖๓๕ ราย จากการเก็บข้อมูลครัวเรือนมีบ้านอาศัยอยู่ในพื้นที่ของรัฐและเป็นปัญหจำนวน ๕๒๘ หลังคาเรือน จากสภาพของพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวชายทะเล ทำให้ชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้มาเช่าที่จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังที่เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์เดิม ในขณะเดียวกันพื้นที่ดังกล่าวก็อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และป่าสงวนฯด้วย จึงทำให้เกิดปัญหาซับซ้อนระหว่างหน่วยงานด้วยกันเอง ชาวบ้านกับหน่วยงานของรัฐ

ในขณะที่ชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งที่มีอาชีพในการทำประมงชายฝั่ง ก็มีปัญหายุ่งในเขตป่าชายเลน และอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และอีกส่วนหนึ่งก็ทำสวนยางและสวนปาล์มอยู่ตามแนวเขตห่างฝั่งที่ราบเชิงเขาซึ่งก็อยู่ในที่อุทยาน สวนป่า ป่าสงวนฯ

ถ้าดูจากประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชน พบว่ามีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลานานแล้ว แต่การอยู่กระจัดกระจายหรือเป็นหย่อมบ้าน มีวัด มีโรงเรียน ซึ่งสามารถพิสูจน์ความเป็นมาหรือประวัติการก่อสร้างได้เป็นอย่างดี

ที่ผ่านมาแต่ละหน่วยงานต่างก็ไม่ทราบแนวเขตของตนเองที่ชัดเจน ไม่สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาให้กับชาวบ้านได้ เพราะไม่รู้ว่าจะแก้ตามแนวทางไหน ทำให้เป็นปัญหาที่เรื้อรังมายาวนาน และแต่ละหน่วยงานต่างก็มีกฎระเบียบของตัวเอง

นอกจากนี้ก็ยังมีการบุกรุกพื้นที่เพื่อทำการเกษตร เช่น ปลูกลำไย น้ำมัน และยางพารา อีกเป็นจำนวนมากและต่อเนื่อง ฉะนั้นถ้าจะแก้ปัญหาพื้นที่ตำบลไม้ฝาดก็จะต้องเดินแนวเขตให้ชัดเจนของแต่ละหน่วยงานเสียก่อนว่าแนวเขตของใครอยู่แคไหน พื้นที่ส่วนไหนที่ทับซ้อนกันระหว่างหน่วยงาน ของชาวบ้านอยู่กันมาแคไหน ตรงไหนอยู่มาก่อน ตรงไหนเพิ่งบุกรุก ตรงไหนเป็นของนายทุน ได้เอกสารสารสิทธิ์หรือไม่ แบบไหน ได้มาอย่างไร วิธีการใด

การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามพบว่าชาวบ้านเกือบร้อยละต้องการได้รับความช่วยเหลือเรื่องสิทธิในที่ทำกิน โดยไม่ต้องถูกเจ้าหน้าที่ไล่จับ ไล่รื้อ ส่วนใหญ่แล้วไม่ต้องการเอกสารสิทธิ์แต่อย่างใด

สรุปสาเหตุของปัญหา

๑. มีหลายหน่วยงานเข้าไปใช้พื้นที่ และแนวเขตของแต่ละหน่วยงานไม่ชัดเจน
๒. ไม่มีการตกลงร่วมกันระหว่างหน่วยงานในการใช้พื้นที่ ต่างคนต่างทำ

๓. ชาวบ้านได้รับผลกระทบโดยตรง โดยเฉพาะเรื่องการประกอบอาชีพ
 ๔. เจ้าหน้าที่เลือกปฏิบัติ มีชาวบ้านร้องเรียนอยู่เสมอว่า ไม่มีความเป็นธรรม ที่ดินของนายทุนมีเอกสารสิทธิ์ แต่ชาวบ้านอยู่มาตั้งแต่บรรพบุรุษกลับเป็นผู้บุกรุกในที่ดินทำกินของตัวเอง
 ๖. มีการประกาศเขตพื้นที่สาธารณประโยชน์ทับที่ทำกินชาวบ้านโดยไม่ได้มีการศึกษาหรือหาแนวเขตที่ชัดเจนก่อนจะประกาศ
 ๗. การประกาศทำเสร็จในระยะเวลาสั้น ๆ ระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้นำหมู่บ้านบางคนไม่ได้มีการเดินแนวเขตอย่างชัดเจน
 ๘. การประกาศเขตพื้นที่สาธารณประโยชน์ไม่ได้มีการประชุมชาวบ้านหรือมีการประชาสัมพันธ์ให้รับรู้ทั่วกันแต่อย่างใด
 ๘. เจ้าหน้าที่ไม่มีความพยายามในการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง
 ๙. หน่วยงานราชการใช้อำนาจพยายามเข้ามายึดที่ทำกินของชาวบ้าน โละให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ทำกินที่อยู่อาศัยที่อยู่กันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ
 ๑๐. มีการบุกรุกพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่องทั้งคนในชุมชนและคนนอก
- ภาพรวมการแก้ปัญหาที่ผ่านมา**
๑. เจ้าหน้าที่(บางคน)มีการหาประโยชน์จากชาวบ้านและเลือกปฏิบัติ ทำให้ยังซับซ้อนยุ่งยากชาวบ้านร้องเรียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้รับการแก้ไข
 ๒. ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้รับความเป็นธรรมรวมตัวต่อต้านไม่ให้ความร่วมมือเจ้าหน้าที่พร้อมกันนั้นมีการยื่นหนังสือเรียกร้องขอความเป็นธรรมมาโดยตลอด แต่ไม่เป็นผล
 ๓. ประสานองค์กรต่าง ๆ ภายนอกเพื่อหาทางแก้ปัญหา
 ๔. รวบรวมข้อมูลเรียกร้องขอความเป็นธรรม แต่ถูกเพิกเฉย
- ข้อเสนอการแก้ปัญหาของชุมชน**
๑. ให้แต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อสำรวจแนวเขตให้ชัดเจนทั้งในส่วนของหน่วยงานราชการเองและของชาวบ้าน โดยคณะกรรมการประกอบด้วยจากภาคีส่วนต่าง ๆ และตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วม
 ๒. ศึกษากรณีตัวอย่างของการได้มาซึ่งเอกสารสิทธิ์จากกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่สามารถออกโฉนดได้ว่ามีขั้นตอนวิธีการอย่างไร
 ๓. ให้ผ่อนผันราษฎรที่อาศัยอยู่ในเขตอุทยานฯเป็นการชั่วคราวจนกว่าจะได้มีการแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้อง ซ่อมแซมที่อยู่อาศัยได้ และไม่ทำลายอาสินของชาวบ้านที่ได้ปลูกสร้างไปแล้ว
 ๔. ให้ชาวบ้านร่วมกันดูแลไม่ให้มีการบุกรุกเขตอุทยานฯอีกต่อไป
 ๕. ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการชุดดังกล่าวตามข้อ ๑ พร้อมหางบประมาณสนับสนุน

บทที่ ๔

กรณีศึกษาประเด็นหนี้สินภาคประชาชน

1. ความเป็นมา

รัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 กำหนดนโยบายเร่งด่วนเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาของประเทศไทยที่สำคัญ 3 เรื่อง ได้แก่ ปัญหาความยากจน ปัญหาเสียดินและปัญหาคอร์รัปชัน ซึ่งในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนมีเป้าหมายที่จะจัดความยากจนให้หมดสิ้นไปภายในปี พ.ศ.2551 โดยการสร้างรายได้ ให้กับประชาชนส่วนใหญ่ การดำเนินงานของรัฐบาลจึงเป็นนโยบายลักษณะคู่ขนาน ที่ให้ความสำคัญกับการกระจายโอกาสและบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนในระดับรากหญ้าและสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจภายในประเทศ ควบคู่กับความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกอย่างแข็งแกร่ง สามารถก้าวสู่เศรษฐกิจใหม่อย่างยั่งยืน และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

การประชุมเชิงปฏิบัติการ การแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2546 ณ วิเทศโมสร กระทรวงการต่างประเทศ กรุงเทพฯ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ประสงค์ให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมพลังทุ่มเทสมอง ช่วยพลิกฟื้นสร้างความหวังที่เป็นรูปธรรม โดยเห็นว่า ความยากจนสามารถแก้ได้ด้วย การให้โอกาส และการปลดปล่อยศักยภาพของตน ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน และประชาชนสามารถช่วยตนเองได้ซึ่งในการดำเนินงานดังกล่าว ฯพณฯนายกรัฐมนตรี ได้มอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานรับผิดชอบเรื่องการสำรวจข้อมูล และการรับลงทะเบียนข้อมูลบุคคล เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและมาตรการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ โดยกระทรวงมหาดไทยได้มอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบในการสำรวจ และกรมการปกครองเป็นหน่วยรับลงทะเบียน ซึ่งกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาดำเนินงานเป็น 3 ขั้นตอน คือ การสำรวจ ดำเนินการระหว่างวันที่ 5 มกราคม - 31 มีนาคม 2547 การวิเคราะห์ปัญหา ดำเนินการระหว่างวันที่ 1 เมษายน - 30 มิถุนายน 2547 และดำเนินการแก้ไขปัญหา ตั้งแต่ 1 กรกฎาคม 2547 เป็นต้นไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อสำรวจผู้ประสบปัญหาสังคมและความยากจนของกลุ่มเป้าหมาย 7 ด้าน

2.2 เพื่อใช้ข้อมูลเป็นเครื่องมือในการบูรณาการการทำงาน กำหนดแนวทางการดำเนินงาน และเจ้าภาพในการแก้ไขปัญหา